

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANABİLİM DALI
DRAMATİK SANATLAR (DİSİPLİNLERARASI) SANAT DALI**

**AZERBAYCAN TİYATROSUNUN TARİHİ VE TİYATRO
SANATÇILARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Toghrul GASIMOV

KOCAELİ 2022

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANABİLİM DALI
DRAMATİK SANATLAR (DİSİPLİNLERARASI) SANAT DALI**

**AZERBAYCAN TİYATROSUNUN TARİHİ VE TİYATRO
SANATÇILARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Toghrul GASIMOV

Prof. Dr. Sema GÖKTAŞ

KOCAELİ 2022

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANABİLİM DALI
DRAMATİK SANATLAR (DİSİPLİNLERARASI) SANAT DALI**

**AZERBAYCAN TİYATROSUNUN TARİHİ VE TİYATRO
SANATÇILARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Toghrul GASIMOV

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 22.06.2022 / 18

Juri Başkanı: Prof. Dr. Sema GÖKTAŞ

(İmza)

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Üftade MUŞKARA

(İmza)

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Barbaros ANDİÇ

(İmza)

KOCAELİ 2022

ÖNSÖZ

Tez yazım sürecinin her aşamasında çalışmamla yakından ilgilenen ve bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Sema Göktaş'a minnettarım. Çalışma süresince desteğini benden esirgemeyen sevgili aile üyelerime ve sevgili rehberlerime teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
SİMGE VE KISALTMALAR.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AZERBAYCAN'DA TİYATRO TARİHİ VE GELENEKSEL TİYATROLAR.....	3
1.1. AZERBAYCAN'DA TİYATRO TARİHİ VE GELİŞİM SÜRECİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER	3
1.2. AZERBAYCAN'DA TİYATRONUN ORTAYA ÇIKIŞI.....	4
1.3. AZERBAYCAN'DA TİYATRONUN GELİŞİM SÜRECİ	7
1.4. AZERBAYCAN'DA İLK GELENEKSEL TİYATROLAR	10
1.4.1. Geleneksel Tiyatro Kavramı	10
1.4.2. Halk Oyunları	12
1.4.3. Meydan Tamaşaları.....	14
1.5. HALK OYUNLARININ TİYATRONUN GELİŞİMİNDE ROLÜ	19
1.6. MİLLİ TİYATRONUN GELİŞMESİNDE OYUNCULUK OKULLARININ ÖNEMİ	22

İKİNCİ BÖLÜM

2. AZERBAYCAN TİYATROSUNUN TARİHİ VE TİYATRO SANATÇILARI SOVYETLER DÖNEMİ VE BAĞIMSIZLIK YILLARINDA AZERBAYCAN'DA MODERN TİYATRO	25
2.1. AZERBAYCAN'DA MODERN TİYATRONUN TARİHİ GELİŞİM SÜRECİ	25
2.2. MODERN TİYATRONUN ORTAYA ÇIKIŞI.....	26

2.3. MODERN TİYATRONUN ORTAYA ÇIKIŞI.....	30
2.3.1. Modern Tiyatronun Gelişimine Etki Eden Faktörler	34
2.3.2 Sovyetler Döneminde Azerbaycan Tiyatrosunun Durumu	40
2.3.2.1. Sovyetler Döneminde Tiyatronun Durumu	40
2.3.2.2. Sovyetler Döneminde Tiyatrolarda Yaşanan Problemler	42
2.4. BAĞIMSIZLIK YILLARINDA MODERN TİYATRONUN GELİŞİMİ	43
2.5. MİLLİ TİYATRO GELENEKLERİNİN KORUNMASI	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. MİLLİ TİYATROLAR VE MİLLİ TİYATRO SANATÇILARI	50
3.1. AZERBAYCAN'DA FAALİYET GÖSTEREN MİLLİ TİYATROLAR	50
3.1.1. Bakü'de Faaliyet Gösteren Tiyatrolar.....	51
3.1.2. Bölgelerde Faaliyet Gösteren Tiyatrolar	59
3.1.3. Azerbaycan'da Faaliyet Gösteren Tiyatroların Durumu	68
3.2. TİYATRO SANATÇILARININ HAYAT VE SANAT FAALİYETLERİ	73
3.2.1. İlk Tiyatro Oyuncuları.....	73
3.2.2. Tiyatro Sanatçılarının Hayatı	93
3.2.3. Tiyatro Sanatçılarının Sanatsal Etkinliği.....	98
3.2.4. Tiyatro Eserlerinde Bakış Açısı	105
3.3. DEVLETİN TİYATROLARA SAĞLADIĞI DESTEKLER	113
3.4. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA TİYATRONUN ROLÜ	115
SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA	124

ÖZET

Tiyatro, oyuncular tarafından seyirci önünde gerçekleştirilen dramatik performanslarla dünyayı sanatsal olarak keşfeden bir sanat biçimidir. Tiyatro gösterisinin ana unsuru, yaratıcı ekip tarafından gerçekleştirilen sahne eylemidir. Genel tiyatro eseri, yazarın içeriğini, yönetmenin okumasını, oyuncunun müzik, koreografi ve dekorasyon katılımıyla performansını içerir. Tiyatro edebiyat, oyunculuk, yönetmenlik, müzik, plastik sanatlar, resim, sahne tekniğinin birleşimidir. Üstelik bu bağlantı yüksek kalitede ve her zaman benzersizdir. Performans her oynatıldığında bir öncekinden farklı görünür.

Kelimenin tam anlamıyla tiyatronun yaranma yeri Antik Yunanistan'dır. İlk başta, eski Yunanlıların ve Romalıların inançlarıyla yakından ilişkiliydi, ancak yavaş yavaş dini başlangıç tiyatro yapısını terk etmiştir.

Azerbaycan tiyatrosunun tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Tiyatro sanatının unsurları, yani oynama, okuma, oynama, hareket etme, konuşma vb. Bu açıdan Azerbaycan tiyatrosunun üç bin yılı aşkın bir geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Azerbaycan'da bir bilim olarak tiyatro çalışmaları geçen yüzyılın 50'li yıllarında şekillenmiş olmasına rağmen, tiyatro sanatına dair teorik görüşler, milli tiyatromuzun kurucusu Mirza Fatali Ahundzade'nin tiyatro sanatı doğmadan çok önce eserlerinde yer almaktadır.

Çalışmanın amacı, Azerbaycanda tiyatro'nun tarihinin gelişiminin araştırılmasıdır. Bu çalışma Giriş, 3 Bölüm, Sonuç ve Kaynakçadan ibarettir. Çalışmanın birinci bölümünde, Azerbaycan'da tiyatro tarihi ve geleneksel tiyatrolar hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Azerbaycan tiyatrosunun tarihi ve tiyatro sanatçıları sovyetler dönemi ve bağımsızlık yıllarında Azerbaycan'da modern tiyatro konusu incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, milli tiyatrolar ve milli tiyatro sanatçıları hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Sanat, Tarih, Tiyatro

ABSTRACT

Theater is an art form that artistically explores the world through dramatic performances by actors in front of an audience. The main element of theatrical performance is the stage act performed by the creative team. The general theatrical work includes the author's content, the director's reading, the actor's performance with the participation of music, choreography and decoration. Theater is a combination of literature, acting, directing, music, plastic arts, painting and stage technique. Moreover, this link is of high quality and always unique. Each time the performance is played, it looks different from the previous one.

Literally the place of creation of the theater is Ancient Greece. At first, it was closely associated with the beliefs of the ancient Greeks and Romans, but gradually the religious beginning abandoned the theater structure.

The history of Azerbaijani theater dates back to ancient times. Elements of theatrical art, i.e. playing, reading, playing, acting, speaking, etc. In this respect, it is possible to say that the Azerbaijani theater has a history of more than three thousand years. Although theater studies as a science in Azerbaijan were shaped in the 50s of the last century, theoretical views on the art of theater are included in the works of Mirza Fatali Akhundzade, the founder of our national theater, long before the art of theater was born.

The aim of the study is to investigate the development of the history of theater in Azerbaijan. This study consists of Introduction, 3 Chapters, Conclusion and Bibliography. In the first part of the study, information about the history of theater and traditional theaters in Azerbaijan is given. In the second part of the study, the history of the theater of Azerbaijan and the theater artists, the subject of modern theater in Azerbaijan during the soviet period and independence years. In the third part of the study, information about national theaters and national theater artists is given.

Keywords: Azerbaijan, Art, History, Theatre.

SİMGE VE KISALTMALAR

ADAOBT	:	Azerbaycan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu
ADGTT	:	Azerbaycan Devlet Genç Seyirciler Tiyatrosu
ADKT	:	Azerbaycan Devlet Kukla Tiyatrosu
ADRDT	:	Azerbaycan Devlet Rus Dram Tiyatrosu
ASMKT	:	Azerbaycan Devlet Müzikal Komedi Tiyatrosu
BT	:	Belediye Tiyatrosu
GT	:	Gençlik Tiyatrosu
M.Ö	:	Miladdan önce
PT	:	Pantomime Tiyatrosu
TT	:	Eğitim Tiyatrosu
YT	:	Yug Tiyatrosu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. : Sayavuş Memmedağa oğlu Aslanov	94
Şekil 3.2. : Rafiq Əzimov	95
Şekil 3.3. : Hasan Turabov Halk Sanatçısı	96

GİRİŞ

Bugün tüm sanatlar büyük değişimler geçiriyor. Tiyatro da çok değişmiştir. Modern tiyatro, teatral aksiyonun en son teknolojilerle birleştirildiği çeşitli sanat biçimlerinin bir sentezidir. Teknik yetenekler, tiyatronun mimarisini sanatsal bir bakış açısı da dahil olmak üzere daha çeşitli hale getirir.

Tiyatro, dünyadaki en etkili sanatlardan biridir. "Görüş yeri" anlamına gelen Yunanca "theatron" kelimesinden gelir. Tiyatronun ve teatral eylemin kökeni, ayrılmaz bir şekilde ilkel insanların ritüelleriyle bağlantılıdır. Eskiden ritüel oyunlar ve performanslar, doğanın güçleriyle ilişkili tanrılara adanmıştır. Ritüel kültür, tüm topluluklar, kabileler ve sonraki halklar arasında gelişmiştir. Edebiyattan, resimden, heykelden farklı olarak, tiyatroya gelen seyirci, yaratılmışın yaratıcısı değil, yaratıcılığın doğrudan katılımcısı olur.

Araştırmanın Konusu: Araştırmanın konusu, Azerbaycanda tiyatro tarihi ve gelişimini kapsamaktadır. XIX yüzyılın 70'lerinde Azerbaycan'da milli tiyatronun kurulması Azerbaycanın kültür tarihinde büyük bir olay olmuştur. Günümüzde Azerbaycanda, Bakü ve diğer şehirlerde kültürün gelişimine büyük önem veriliyor. Hayatını sanata ve yaratıcılığa adayan insanlara her zaman devlet tarafından sahip çıkılmıştır. Müslüman Doğu'nun ilk laik tiyatrosunun, ilk sinemasının ve ilk operasının yaratıcıları olan Azerbaycan halkı, kültürel gelişme aşaması yaşamaktadır. Bu da araştırma konusunun önemini göstermektedir.

Araştırmanın Amacı, Önemi: Araştırmanın amacı, Azerbaycanda tiyatronun gelişimini derinelemesine incelemektir.

Araştırmanın Yöntemi: Çalışma zamanı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları: Araştırma, Azerbaycanda tiyatronun ortaya çıkışını, gelişimini, ona etki eden faktörleri, Azerbaycandaki geleneksel tiyatroları vb. konuları kapsamaktadır. Araştırmanın sınırlılıklarına tiyatro ile ilgili kaynakların az olmasını göstere biliriz.

Birinci bölümde, Azərbaycan'da tiyatro tarihi ve gelişim sürecine etki eden faktörler, Azərbaycan'da tiyatronun ortaya çıkışı, Azərbaycan'da tiyatronun gelişim süreci incelenmiştir.

İkinci bölümde, geleneksel tiyatro kavramı, halk oyunları, meydan tamaşaları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Azərbaycanda faaliyet gösteren milli tiyatrolar, Baküde faaliyet gösteren milli tiyatrolar, bölgelerde faaliyet gösteren milli tiyatrolar araştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AZERBAYCAN'DA TİYATRO TARİHİ VE GELENEKSEL TİYATROLAR

1.1. AZERBAYCAN'DA TİYATRO TARİHİ VE GELİŞİM SÜRECİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Tiyatro, kültür çarkını döndüren temel taşlardan biridir. Tiyatro çokkültürlü evrensel bir değerler sistemi çerçevesinde ele alınıyorsa, önce bu önemli kültür tezine odaklanmalı, ardından özel olarak tiyatroya odaklanmalıyız: çünkü tiyatro kültür tartışmasının dışında bırakılamaz. Bu fikri genişletirsek, kültürün kendisinin siyaset teorisinden ve siyaset pratiğinden yalıtılamayacağına dikkat edilmelidir. Böylece, bu kültür çarkının birçok çarkı vardır ve her biri çarkın belirli bir yönde belirli bir hedefe doğru hareket etmesi için itici güç vermektedir. Tekerleğin farklı eksenleri diller, sanatlar, mimari, müzik, resim, folklor tarihi, tiyatro, günlük yaşam vb. olarak alınabilir. Tüm bu farklı çarklar ilerlerken insanlığın en önemli özelliklerini çok kültürlü değerlerle birleştirir (Alışova və Abdullayeva, 2007, s.60).

Her milletin oluşumunda ve evriminde milli ve manevi değerlerin büyük rolü vardır. Azerbaycan halkı binlerce yıldır değerlerini ve kültürel mirasını koruyarak ve modern zamanımıza taşımıştır. Tarihsel kökleri şaman ritüellerine dayanan bazı davranışlar insanların algılarında ilkel tiyatro geleneklerini oluşturmuş ve şekillendirmiştir. Şamanlar tarafından gerçekleştirilen performanslarda dans, müzik, ritim, sözler - tüm bileşenler birbirini tamamlamaktaydı. Kutsal dünya ile gerçek dünya arasında iletişim kurarak, dans eden, şarkı söyleyen şamanların önceki isimleri Mag'lardı. Eski kabileler şaman törenlerini oyun olarak adlandırmaktaydı. Oyun Türkçe'de gösteri anlamını ifade etmektedir (Kərimov, 2002, s.59).

Şamanların giyim tarzları teatrallikleriyle ayırt edilirdi. Manyak denilen pelerin benzeri elbise, baş giyimleri ve rengarenk kumaşlardan oluşan kemerler, gerçek tören gösterisini somutlaştıran unsurlar olarak nitelendirilmekteydi. Ayin sırasında

şamanların yüz ifadeleri ve jestleri bir pandomim aktörünün oyununu andırmaktaydı. Oyun esnasında maske kullanmadıkları için yüzlerindeki çizgiler kendi içinde teatral bir izlenim veriyordu. Oyun sırasında, dünya ve cennet arasında iletişim kurmak ve törendeki şer güçleri uzaklaştırmak için genellikle davullar kullanılırdı (Bağırov, 1960: 66).

Azerbaycanın tiyatro tarihini inceleme sürecinde, birçok halk oyunlarımızı ve tiyatro örneklerimizi mutlaka göz önünde bulundurmalıyız. Halk gösterilerimizin tarihi, tiyatro düşüncemizin kadimliğini ve zenginliğini göstermektedir. Milli oyunlarımız, N. Gencevi, H. Şirvani, aydın yazarlarımız M.F Ahundzade, N. Vazirov, A. Hagverdiyev'in eserlerinde geniş biçimde yer almaktadır. Halk oyunlarımız ve törenlerimiz yüzyıllar içerisinde değişikliğe uğrasa da günümüze kadar gelebilmiş ve yapısını kaybetmemiştir (Cəfərov, 1949,s.152).

1.2. AZERBAYCAN'DA TIYATRONUN ORTAYA ÇIKIŞI

Azerbaycan'da tiyatro sanatının kökleri eski halk ritüellerine, bayramlarına ve oyunlarına kadar uzanmaktadır. Çocuk oyunları, düğün gelenekleri, takvim şenlikleri gibi Azerbaycan halk sanatının birçok biçiminde tiyatro unsurları varlığını sürdürmektedir. Bazı halk oyunları müzik aletleri eşliğinde diyaloglar ve şarkılardan oluşan eğlenceli olaylarla küçük sahneleri ve komedileri andırmaktadır. Azerbaycanda Ulusal Tiyatro'nun kuruluşu 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. O zamanlar Bakü, Rus İmparatorluğu'nun önemli bir sanayi merkezi haline gelmekteydi. Bakü amfi tiyatrosu genişledikçe, petrol girişimcileri ve işadamlarının sarayları, eğitim kurumları, geçitler ve büyük dükkanlar, oteller ve bankaların bulunduğu şehrin orta kısmı, bahçeler ve bulvarlar inşa edilmeye başlandı. Antik Eski Kent'i çevreleyen kalenin duvarları, yeni dünyayı Orta Çağ'dan ayıran bir bariyer haline gelmekteydi (Zamanov, 2018, s.6).

19. yüzyılın ortalarında Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde amatör tiyatro gösterileri sergilenmesine rağmen, ulusal tiyatronun tarihi, Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Sergüzeşti-veziri-xani-Lenkeran" ve "Hacı Gara" adlı komedilerinin sahnelenmesiyle bağlantılıdır. Asgar Ağa Adıgozalov'un yakın katılımıyla

gerçekleşen gösterilerle tarihinin ilk sayfalarını yazan Azerbaycan tiyatrosu, Bakü Realni Okulu'nda öğretmen olan Hasan Bey Zerdabi ve öğrenci Necef Bey Vezirov'un girişimiyle ülkenin kültürel yaşamına yeni bir hava getirmekteydi (Əlizadə, 1998, s.89).

Bu dönemde Bakü'de kültürel binaları inşası, yıldırım hızında kurulan şirketler, ofisler, borsalar ve bankalara kıyasla ertelendi. Şehirde özel konser ve tiyatro binalarının eksikliği had safhadaydı. Bu durum, büyük aydın hayırsever Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in Bakü'ye gerçek bir tiyatro binası hediye etme fikrini uyandırdı. 1883'te binanın tasarımını onay için şehir yönetimine sundu. Hacı, tiyatronun inşası için şehrin merkezinde, bir sahil caddesinde büyük bir tahıl deposu tahsis ederek, inşaat işini teknoloji mühendisi Ferdinand Lemkul'a emanet etdi. Ancak Tağıyev Tiyatrosu'nun kaderi trajikti: birkaç kez alev aldı (Allahverdiyev, 1978, s.34).

O yıllarda Azerbaycan demokratik aydınları ilk amatör performanslarını sadece Bakü'de değil, Azerbaycan'ın diğer şehirlerinde - Şuşa, Şeki, Lenkeran, Nahçıvan'ın yanı sıra Tiflis ve Erivan'da düzenlemekteydiler. Bakü Rus-Tatar (Azerbaycan) okulunun hocası Habib bey Mahmudbeyov'un amatör topluluğu, 15 Ocak 1895'te Nariman Nerimanov'un Cehalet adlı oyununu seslendirdi. Oyunun sonunda Tağıyev, tiyatronun büyük sahnesine çıktı. Ö devirde yayınlanan dergilerin birinde tiyatro oyunuyla ilgili yazıyordu: “Bakü'deki yerel Müslüman nüfus arasında eşî görülmemiş bir olay yaşandı.” (Rəhimli, 2002, s.82).

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Bakü, sadece ülkenin bir sanayi merkezi olarak değil, aynı zamanda manevi ihtiyaçların arttığı bir kültür merkezi olarak da biliniyordu. Bakü sakinlerinin hayatında giderek daha etkili hale gelen tiyatro, demokratik aydınları ve daha da önemlisi gençleri saflarına çekmektedir. Bakü bir tiyatro şehri haline gelmekteydi. Bakü sakinlerinin kültürel ve manevi zevklerinin oluşmasında Rus aktörler ve müzisyenler, tiyatro grupları dahil olmak üzere yabancı ülke turlarının büyük etkisi oldu (Hüseynov, 2012, s.75).

1896'da Hasan bey Zerdabi, Birinci Müslüman Dram Topluluğu adlı ilk profesyonel tiyatro topluluğunu kurdu. Topluluğun 14 Nisan 1897'de sahnelediği ilk performans, M.F Ahundzadeh'in “Haji Gara” oyunuydu. İkinci grubun kurulmasıyla birlikte Bakü halkı tiyatro gruplarıyla daha sık görüşme, ulusal tiyatroyu tanıma, tiyatro sanatına katılma fırsatı buldu. Aynı yıl Bakü'de ilk “Sanatçılar Birliği” kurulmuş ve 1906 yılında Cihangir Zeynalov önderliğinde “Müslüman Dram Sanatçıları Topluluğu” kurulmuştur. 20. yüzyılın başında, Azerbaycan'ın tiyatro güçlerini birleştirme ve istikrarlı, kalıcı bir kolektif yaratma ihtiyacı vardı. Profesyonel bir Azerbaycan tiyatrosunun kurulmasına yönelik ilk adım, H. Mahmudbeyov ve H. Zerdabi topluluklarının yaratıcı güçlerinin birleştirilmesi idi. 10 Ocak 1901 yılında Abdurrahim bey Hagverdiyev'in daimi tiyatro oyuncular topluluğunun başına geçmesine oybirliği ile karar verildi. Azerbaycan tiyatro topluluğu birliği ilk oyununu - A. Hagverdiyev'in “Yıkılan Birliği”ni sergiledi. Geniş bir izleyici kitlesinin sempatisini kazanan tiyatro sanatı gitgide geliyordu (Hüseynov, 2012, s.76).

Kültür ve eğitim dernekleri altında tiyatro bölümleri, Balakhani Tiyatro Topluluğu adı verilen bir işçi drama çemberi ve yeni tiyatro toplulukları örgütlenmeye başladı. Azerbaycan aydınlarının tiyatro sevgisi, bu sanata güçlü bir bağlılık, ulusal bir tiyatronun yaratılması gibi asil bir gaye haline gelmekteydi. 1900'de Nariman Narimanov şöyle yazmıştı: “Tiyatro yetişkinler için bir okuldur. O okulda görmediğimiz ve dikkat etmediğimiz şeyleri görüp işittiğimizde, kötü işlerden ve iyi huylardan ders alırız: Zihnimize ve nefsimize şifa veririz” (Həkimov, 1991, s.59).

12 Ocak 1908'de Bakü halkına Müslüman sahnesinde ilk kez “Leyli ve Mecnun” operasının gerçekleştirileceğini bildirdi. Tüm Doğu'nun ilk operasını yaratan Üzeyir Hacıbeyli, o zamanlar çok genç ama çok yetenekli bir besteci idi. Halk müziği türleri (mugam, türkü ve danslar) ilk kez uyumlu ve senfonik bir aranjmanla icra edilmiştir. Rus besteci Viktor Vinogradov bu opera oyunuyla ilgili şunları yazmıştır: “Müzik tarihinde, folklorun bestecinin yaratıcılığına yükselişinin böylesine görsel bir örneğinin olması pek olası değildir” (Osmanova, 2014, s.44).

1.3. AZERBAYCAN'DA TIYATRONUN GELİŞİM SÜRECİ

Yirminci yüzyılın başlarında ilk ulusal operanın kurulması, Azerbaycan'ın profesyonel müzik tiyatrosunun gelişimini gösterdi ve operanın ilk icracıları, var olmayan yeni bir ulusal opera okulunun kurucuları oldular. Azerbaycan tiyatro sanatı, ulusal dramının kurucusu Mirza Fatali Ahundzade ve onun yetenekli halefleri Abdurrahim bey Hagverdiyev, Jalil Mammadguluzadeh, Necef bey Vezirov, Nariman Narimanov, Süleyman Sani Ahundov, Sultan Mecid Ganizadeh tarafından yazılan sahne eserlerine dayanmaktadır. Cihangir Zeynalli, Ruhulla, Mirzaga Aliyev, Hacıaga Abbasov, Hüseyngulu Sarabski, Murad Muradov, Abulfat Veli, Mir Mahmud Kazimovski, Mahammad bey Alvandi, Alakbar Süheyli, Abbas Mirza Sharifzade ve onlarca tiyatro oyuncularının sergilediği performans sayesinde milli tiyatromuzda gözle görülecek gelişimler ortaya çıkmaya başladı (Alışova və Abdullayeva, 2007, s.80).

Yeni kurulan Azerbaycan tiyatrosunda çok önemli bir milli oyuncu sorununun olması ve kadın rollerinin çoğunlukla Azerbaycan dilini bilmeyen erkek veya Azerbaycanlı olmayan oyuncular tarafından oynanması yapımların kalitesini kuşkusuz etkilemiştir. XX yüzyılın ilk 20 yılında yabancı uyruklu kadınlar-A.Mis Lavskaya, G.Mikhaylova, N.Lizina, Ş.Stepanova, Alma khanum, Alexandra ve Yeva Olenskaya Azerbaycan tiyatrosunda sahne almaya başladı. 1918 yılında Göyarçın hanım adı altında ilk Azerbaycanlı oyuncu Govhar Gaziyeva'nın tüm engelleri ve zorlukları aşarak sahneye çıkması, tiyatro tarihimizde yeni bir sayfanın başlangıcı oldu (Ağayeva, 1997, s.45).

1918'de Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulması, milli tiyatronun faaliyetini daha da canlandırdı. Azerbaycan ulusal kurtuluş hareketinin lideri Muhammad Amin Resulzade'nin sözleriyle, “Azerbaycan sanatı kısa sürede trajedi, komedi ve operada yüksek performans segileyen besteciler, oyuncular, aktrisler ve gelecek vaat eden sanatçılara sahip olduğunu kanıtlamıştır.” Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Başbakanı Nasib bey Yusifbeyli, 22 Aralık 1919'da bir meclis toplantısında yaptığı konuşmada, hükümetin tutumunu belirterek, tiyatro, müzik ve benzeri alanları geliştirerek yüksek sanatın gelişmesi için çalışmanın önemini

vurguladı. Tiyatro çalışmalarının Halk Eğitim Bakanı'nın yetkilerine dahil edilmesine, tiyatro gösterileri üzerindeki verginin %50 oranında azaltılmasına, Devlet Tiyatrosu'nun onarımı için fon ayrılmasına (366.605 ruble) karar verildi (Cəfərov, 1949, s.138).

Tiyatronun repertuarında Azərbaycan tarihi ve ulusal kurtuluş mücadelesi üzerine yeni eserlər yer almaktadır. Cümhuriyyət döneminde “Hacıbəyov Kardeşler Topluluğu” fəaliyyətlərinə yenidən başlamışdır. Maarif Vəkaleti'nin 18 Ekim 1918 tarixli qərarı ilə Azərbaycan Dövlət Tiyatrosu qurulmuşdur. Bu tiyatronun pərdələri ilk olaraq eyni ilin 4 Kəsım'ında Nariman Narimanov'un trajedisi “Nadir Şah”ın performansıyla açıldı (Fərzəliyev, 2012, s.37)

Bakü tiyatro tarixinin 1919 sezonunu 24 Ekim'de İsa Bey Aşurbeyli'nin “Azərbaycan” oyununu səhnəleyərək açan tiyatro, eyni ilin 17 Kəsım tarixli Bəkanlar Kurulu qərarıyla Dövlət Türk Opera və Drama Tiyatrosu adını aldı. 7 Mart 1919'da “Üzeyir və Zülfüqar Hacıbəyli kərdəşlərin topluluğu” Azərbaycan Dövlət Tiyatrosu səhnəsində Müslüman Magomayev'in “Şah İsmail” operasını sundu. Hər zaman olduğu kimi əzelliklə Şah İsmail rolünü oynayan Hüseynqulu Sarabski'nin performansı diqqət çəkiciydi. “Segah”ı ustaca səsləndirən Gülzar rolünü oynayan Yeva Olenskaya Hanım, Hüseynqulu Sarabsky'nin dəğərli bir rəqibiydi. Şah Aslan imajını somutlaşdırən Hacı Baba Şərifov da ilginç bir imaj yarattı. 1920'lərin başında Bakü'nün tüm aktiv topluluklarını və amatör oyuncularını bir araya gətirən Birləşik Dövlət Tiyatrosu quruldu. 1922 yılında tiyatrodan ayrılan tiyatro topluluğu, Azərbaycan Dövlət Dram Tiyatrosu adı altında bağımsız bir tiyatro halinə gəldi (Kərimov, 2012,s.209).

1920-1930 illərində tiyatro sənətinin gəlişiminə böyük katkılarda bulunan aydınların konuşmaları, tiyatronun gəlişmə beklentilərinin belirlənməsində, ulusal və dünya oyun yazarlarının klasik mirasına qarşı doğru bir tutumun oluşmasında önəmli rol oynamışdır. O illərdə Azəri oyuncular Aziza Yusifzadə (Məmmədova) və kızı Sona Yusifzadə (Hacıyeva), Asiya Rzazadə və eski gələnekleri bozan Marziya Davudova'nın ortaya çıkması, Bakü'nün tiyatro hayatında önəmli bir olay oldu (Orucov, 2012,s.567).

Cafer Cabbarlı'nın oyun yazarı, yönetmen ve tiyatro eleştirmeni olarak faaliyet göstermesi tiyatronun 20'li ve 30'lu yıllardaki başarısı için önemlidir. O, tiyatro kültürünün genel yükselişini eserleriyle, gösteri sanatlarında yenilik ve ilerleme mücadelesiyle etkileyerek, tiyatroyu Azerbaycan toplumunun hayatıyla ilişkilendirmeyi başardı (Xəlil, 2011, s. 43).

1930'ların baskıları Azerbaycan tiyatrosunda kanlı bir iz bıraktı. Hüseyn Cavid, Abbas Mirza Şerifzade, Ulvi Receb gibi oyun yazarları ve oyuncular o yıllarda hayatın trajedisine kurban gittiler. Bu durum, birçok ünlü oyuncunun sahneden çekilmesine bile neden oldu. 1941-1945 savaşı Bakü tiyatrolarının repertuarını belirlemiş, sergilenen özgün ve tercüme eserler düşmana karşı yiğit bir mücadeleyi çağrıştırmış, vatan sevgisini yüceltmıştır. Tiyatro ekipleri çok zor koşullarda çalışmaya hatta aktörlerin çoğu cephede savaşmaya başladı. Tiyatro oyuncuları da dahil olmak üzere sanatsal tugaylar ön ve arka cephelerde performans göstererek hem savaşçılara hem de işçilere yeni zaferler için ilham verdi (Bağırov, 1960, s.58).

Azerbaycan'da bir bilim olarak tiyatro çalışmaları geçen yüzyılın 50'li yıllarında şekillenmiş olmasına rağmen, tiyatro sanatına dair teorik görüşler, milli tiyatromuzun kurucusu Mirza Fatali Ahundzade'nin tiyatro sanatı doğmadan çok önce eserlerinde yer almaktadır. Onun tiyatro sanatı üzerine düşüncelerinde oyunculuk performansı, sahne reenkarnasyonu ve deneyim ilkeleri hakimdir. "Fehristi-kitab" adlı makalesinde M.F.Ahundzade tiyatro sanatının özelliklerinden, oyunculuk performansının doğallığının ve inandırıcılığının görkeminden bahsetmektedir. Ahundzade'nin tiyatro ve drama konusundaki çalışmaları, kendisinden sonra gelen Azerbaycan'ın tiyatro sanatı mücadelesinde sağlam bir temel oluşturdu. Ahundzade'den sonraki dönemlerde Mirza Magomed Ahundzade, Habib Bey Mahmudbekov, Jahangir Zeynalov, Mehdi Bey Hacinski gibi yetenekli aydınlardan oluşan bir nesil ortaya çıkmaya başladı (Ağayeva, 1997, s.82).

1.4. AZERBAYCAN’DA İLK GELENEKSEL TİYATROLAR

1.4.1. Geleneksel Tiyatro Kavramı

Azerbaycan tiyatrosunun üç bin yılı aşkın bir geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Azerbaycan’da tiyatro sanatının kökleri, insanların faaliyetleri, yaşamı, şenlikleri, düğün gelenekleri ve dünya görüşleri ile bağlantılıdır. Bağımsız bir halk tiyatrosunun kurulmasında törenlerde, ritüellerde ve oyunlarda gösteri unsurları önemli rol oynamıştır. Geleneksel Azerbaycan Tiyatrosu gerçekçi bir karaktere sahip olmakla birlikte işçi sınıfıyla bağlantılıydı (Bağırov, 1960,s. 38).

Geleneksel tiyatro, bir veya bir grup oyuncu tarafından farklı karakterlerin canlandırılması, bir hikaye ile oyunun bir parçasıdır. Rol yapma, uzun zamandan beri var olan ve zaman içinde geliştirilip sahnelenen teatral unsurlarla iç içe geçmiş bir oyundur. Geleneksel tiyatrolarda oyuncu kendi oyununu değil, oynamak zorunda olduğu rolü oynamaktadır. Bunu yapmak için kıyafet, sahne, sahne dekorasyonu, maske vb. kullanmak zorundadır. Geleneksel tiyatrolarda rol oyuncusu belli bir senaryoya bağlı kalmalı ve oynadığı karakterin sözlerini ezberlemelidir. Geleneksel tiyatro’da oynanacak karakterlerin mekanı, kuralları, cinsiyeti, ırkı, sosyal durumu vb. bilgiler önceden, sahnede, oyun sırasında elde edilir, bir dereceye kadar dikkate alınır. Rol oynamak için ihtiyaç duyulan diğer unsurlar, bir nevi yönetmen olan oyuncunun yönlendirmesi altında gerçekleştirilir (Həkimov, 1991, s.59).

Geleneksel tiyatro, Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosu'nun oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosunun tarihi, M.F Akhundov'un 1873 yılında Bakü’de sahne alan “Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran” ve “Hacı Gara” performanslarıyla başlamıştır. H. Zerdabi'nin girişimiyle, N. Vazirov ve A. Adıgozalov'un (Gorani) yakın katılımıyla, gerçek okulun öğrencilerinin bu ilk amatör performansları, ulusal tiyatronun kurulması için güçlü bir itici güç oldu (Zamanov, 2018, s.3).

Azerbaycan'ın önde gelen aydınları, daha sonra Gori Ruhban Okulu'ndan mezun olan öğretmenler, Şuşa, Nahçıvan ve diğer şehirlerde tiyatro gösterileri

sergilediler ve aynı zamanda bu gösterilerde “oyuncular” olarak rol aldılar. Şuşa'nın önde gelen öğretmenleri ve aydınları, Y. Malik-Hagnazarov'un önderliğinde, yaz tatillerinde kulüpte ve Khandamirov'un tiyatrosunda düzenli olarak gösteriler düzenlediler, M.F Akhundov'un komedilerini oynadılar (“Hirs-guldurbasan”, “Mösyö Jordan ve derviş Mastali Şah”) (Rəhimli, 2006, s.37).

M.FAkhundov'un eserlerinin icra edildiği bilinmektedir. 1876'dan beri M.F. Akhundov'un komedileri Tiflis'te oynanmaktadır. Önde gelen aydınlar arasında birçok komedi yazarı N. Vazirov, B. Badalbeyov, A.Valibeyov, F.Koçarlı, H.Sarıkalinski, Muhtar Muradov, İ.Şafibeyov, ünlü şarkıcı Cabbar Karyagdıoğlu (Şuşa), M.Sıdğı, C.Memmedguluzadenin kardeşi Mirza Alakbar, oyun yazarı E.Sultanov (Nahçıvan), R.Afendiyev (Nuha) ve diğerlerinin faaliyetleri özellikle belirtilmelidir. 70'li ve 80'li yıllarda Azerbaycan'ın çeşitli şehirlerinde faaliyet gösteren tiyatrolar, giderek Bakü'de şekillenmeye başlamıştır. Bu nedenle 80'li yılların sonlarında Bakü'nün tiyatro hayatı yeniden canlanmış, bu da belirli bir tiyatro ekibinin oluşturulmasına yol açmıştır. 1887'den beri Bakü tiyatro topluluğu H. Mahmudbeyov, S.M Ganizade ve N. Valiyev tarafından yönetilmektedir (Qasimov, 2003, s.103).

1896'da Zerdabi Bakü'de ilk profesyonel tiyatro grubunu, İlk Müslüman Drama Topluluğu'nu kurdu. 1897'de Bakü'de ilk “Sanatçılar Birliği” kuruldu. Devrim öncesi Azerbaycan tiyatrosunun repertuarı, ulusal oyun yazarlarının - M.F. Ahundov, N. Vazirov, H. Vazirov, N. Narimanov, A. Hagverdiyev, C. Mammadguluzadeh ve diğerlerinin yanı sıra Rusça (N.V. Gogol, I.S. Turgenev, LN. Tolstoy) ve Batı Avrupa (W. Shakespeare, F. Schiller, H. Heine, J.B Moliere) oyunları ile zenginleştirildi. Azerbaycan tiyatrosunda M.F Akhundov'un komedileriyle birlikte, N. Vazirov'un “Fakhradin'in Trajedisi”, “Yağmurdan çıktık, yağmura düştük”, A. Hagverdiyev'in “Yıkılan birliktelik”, “Talihsiz genç adam”, “Aga Muhammed Şah Gacar”, N. Narimanov'un “Cehalet”, “Nadir Şah'ın oyunları feodal adetleri, ağa-kapitalist sistemin baskı ve despotizmini, cehaleti gözler önüne serildi (Talıbzadə, 2006,s. 67).

1.4.2. Halk Oyunları

Oyun kültürü ne kadar beşeriyse o kadar da millidir. Çünkü aynı oyun, farklı milletlerde farklı şekillerde ve varyantlarda kendini göstermektedir. Bu nedenle başka milletlerde sıklıkla oynanan mankala, güreş gibi birçok oyunun ilginç varyantları Azerbaycan'da da bulunmaktadır. İlginçtir ki, bu örnekler diğer milletlerden daha ilkindir. Örneğin Orta Asya ve Afrika'da popüler olan Mankala oyunu, tahtaya delikler açılarak ve oyun taşları kullanılarak oynanırken, Azerbaycan'da oyun yere çukurlar kazılarak ve küçük taşlar kullanılarak oynanmaktadır (Hüseynov, 2012, s.45).

Azerbaycan oyun kültürü ile ilgili bilgiler erken ortaçağ kaynaklarında bulunabilir. IX-X yüzyıl Ortadoğu alimleri Kesravi ve el-Biruni'nin ve 12. yüzyılın büyük Azerbaycan şairi Nizami Gencevi'nin eserleri, İslam öncesi törenler, oyunlar, halkımızın kökeni ve içeriği hakkında bazı bilgiler içermektedir. Orta Çağ'da Azerbaycan'a gelen seyyahlar - Evliya Çelebi, Joseph Barbara ve diğerleri, "Hokkabaz", "Kurt Oyunu" gibi birçok oyunun canlı izleyicisi olarak, onlar hakkında detaylı bilgi verdiler (Cabbarlı, 1959, s. 202)

Zengin milli geleneklere sahip Azerbaycan Türklerinin folkloruna bakacak olursak, tüm Türk dünyasının ortak değerlerinin yanı sıra Azerbaycan Türklerinin de kendi folkloru vardır. Halkımızın folklorunun zengin, özgün ve ilginç örneklerinden biri de halk oyunlarıdır. Eski çağlara kadar giden ve farklı dönemlerde insanların geleneklerini ve etnografyasını bünyesinde barındıran bu oyunlar nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelebilmiştir (Qasimov, 2003, s.98).

Oyunlar, çeşitli törenlerin yanı sıra halk yaşamının çeşitli yönlerini yansıtan antik folklor türlerinden biridir. Halk oyunları, insanların hayatını, eğlence dünyasını yansıtması bakımından eski çağlardan beri özel ilgi görmüştür. Bu tür halk oyunları konu, içerik, köken ve biçim açısından oldukça zengin ve renklidir. Halk oyunlarında yüksek, hümanist insan duyguları: kötüyü cezalandırmak, iyiyi korumak, desteklemek vb. bu tür olumlu nitelikler aşılanmaktadır (<https://intangible.az/front/az/aboutExample/21703>, erişim tarihi 26.02.2022).

Halk oyunları ve halk oyunları kültürü hakkında ilk bilgiler bir dizi antik kaynakta bulunabilmektedir. Nitekim IX-X. yüzyıllarda ve XII. yüzyılda yaşamış Ortadoğulu alimler Kasravi, Saalabi ve El-Biruni'nin, büyük Azerbaycan şairi Nizami Gencevi'nin eserlerinde İslam öncesi törenler hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Azerbaycanın masal ve destanlarında, Avrupalı ve Asyalı seyyahların eserlerinde, hatıralarında ve günlüklerinde, Azerbaycan ziyaretleri ile ilgili izlenimlerini anlatan hatıralarında halk oyunları ile ilgili bilgiler de mevcuttur. Orta Çağ'da, bazı Azerbaycanlı ve Orta Doğulu sanatçıların minyatürleri bazı halk danslarını tasvir ediyor (Həkimov, 1991, s.34).

XIX yüzyılın başından beri Azerbaycan'da eğitim ve kültürün gelişmesiyle bağlantılı olarak birçok aydın, halk oyunlarının bazılarını ders kitaplarına dahil etmiş ve tanıtmıştır. Bu ders kitaplarına en güzel örnek F. Koçarlı'nın 1912'de yayınlanan “Çocuklara Hediyeler” kitabıdır. Bu kitap, halk oyunları da dahil olmak üzere birçok çocuk folkloru örneğini içermektedir (Sultanlı, 2007,s.74).

Birçok halk oyunu - “Diredoyme”, “Çiling ağaç”, “Top al qaç”, “Serrast vur”, “Motal-motal”, “Qalandar, ay Qalandar”, “Kimin eli”, “Pembe menekşe “ vs. oyunlar halen hem çocuklar hem de gençler tarafından coşkuyla oynanmaktadır. Araştırmacılara göre Azerbaycan halk oyunlarına erkeklerle birlikte bazen kadınlar da katılmışlardır. Bununla ilgili bazı bilgiler Nizami'nin “Hamsa”-sında verilmektedir. Çovken ve diğer halk oyunlarına erkeklerle birlikte kadınların da katılımı 16. yüzyıl minyatürlerinde açıkça görülmektedir (Ərəblinski, 1970, s.374).

Azerbaycan'da yaygın olan bu oyunlar, Katran Tebrizi, Kağanî Şirvani ve diğer klasik şairlerin eserlerine de yansımıştır. Azerbaycan halk oyunlarının en popülerlerinden biri “Top oyunu”-dur. (Bu oyun, Güney Azerbaycan'da yaşayan ve çalışan bir yazar olan Abakur Mahburi'nin “İbn Şirac” kitabında geniş bir şekilde tartışılmaktadır.) (Kərimov, 2002, s.59).

Bazı halk oyunları şiir eşliğinde oynanmaktaydı. Bu da tabii ki oyunu daha ilgi çekici hale getirmekteydi. Bu tür oyunlardan biri “Motal-motal”-dır. Bu oyunda çocuklar daire şeklinde otururarak, bacaklarını birlikte uzatır ve şiir söylerler. Şiirin

sonundaki “kenara gel” sözü kimin ayağına gelmiyorsa ayağını çeker. Ardından şiir baştan sona okunur. Ve böylece çocuklar bacaklarını birer birer çekerler. Herkesin ayağı bitince yüzüne uzatırlar, ellerini yumruk şeklinde sırtlarına koyarlar ve sorarlar:

- Kimin eli elinde?

Bir çocuk elini sırtına koyan birini bulursa durdurur, bulamazsa “Alın vurun, yalan söylüyor” derler.

Böylece çocuk sahibini bulana kadar yavaş yavaş yumruklanır.

Halk oyunları çocuklarda, gençlerde çeviklik, beceriklilik vb. gibi olumlu nitelikler aşılacaktır. Ne yazık ki, bu halk oyunları zaman zaman unutulmuş ve sadece ders kitaplarında ve edebiyatta kalmıştır. Ancak teselli noktası şu ki, milli bayramlarda ve devlet konserlerinde bu tür tiyatro gösterileri çeşitli tiyatro grupları tarafından hala yapılıyor (<https://www.shahidov.com/?p=684>, erişim tarihi, 26.02.2022).

1.4.3. Meydan Tamaşaları

Ülkenin merkezinde, meydanlarda, kervansaraylarda, pazarlarda, sokaklarda, kırsal kesime yakın yerlerde açık havada gerçekleştirilen kitlesel halk oyunlarına bir sanat dalı olarak “meydan tamaşaları” denir. Meydan tamaşası, insanların manevi varlığını, algılarının evrim aşamalarını, dünyanın anlaşılmasız olaylarına karşı tutumlarını, mit ve folklor kültürünün estetik ilkelerini somutlaştıran araçların, stillerin ve oyun türlerinin sanatsal bir koleksiyonudur. Meydan tiyatrosu dört bölüme ayrılabilir (Dadaşov, 2008, s. 24):

- Törenselle ve efsanevi şenlikler;
- Etno-kültürel oyunlar ve kitlesel yaşam performansları;
- Eğlenceli sahne oyunları;
- Mistik karakterli şebih performansları.

Mitolojik törenlerde oyuncular, tanrıların, efsanevi yaratıkların yüzlerini, kutsal kuşların başlarını ve totem sayılan hayvanları temsil eden maskeler takmaktaydılar. Bu sebepten dolayı, yüzyıllar boyunca maskeler sanatsal bir ifade aracı şeklinde kullanılmıştır. Halk oyunlarında maskeler, genel olarak mizah, hiciv ve alaylara farklı tonlar vermek, tipleri karakterize etmek, karakterleri abartmak için kullanılmıştır (Talıbzadə, 2006, s.67).Yüz maskesi olarak da bilinen birçok maske çeşidi vardır. Her biri farklı yaşam türlerini, ev meselelerini, doğal olayları, çirkinliği ve güzelliği, iyiyi ve kötüyü, gücü ve zayıflığı, sevinci ve kederi temsil ediyordu. Maskeler, her şeyden önce seyirciyi olay, görüntü, tema ve fikrin ilk ve net olarak anlaşılmasına uyandırma, içlerine bilgi aşılama özelliğine sahiptir. Tüm bunlardan sonra, meydan tamaşasının kendi estetiğine, kendi şiirsel ilkelerine, kendi oyun stili parametrelerine, sahne seyircisi teorik temellerine sahip olduğu sonucuna varılabilir (Kərimov, 2001,s.34)

Azerbaycanda yaygın olan meydan tamaşaları aşağıdaki gibidir (Osmanova, 2014, s. 67-68):

Godu-godu- kitlesel halk törenlerinin gösterilerinden biri olan Godu-godu (Dodu-dodu olarak da adlandırılır), ekinlere zarar veren sağanak yağmurlara son vermek amacıyla yapılmaktadır. Oyunda bir kadını andıran küçük oyuncak bebekler yapılır ve ona “godu” verilir. Oyuna katılanlar yağmura aldırılmadan kapı kapı dolaşıp Godu'yu öven şarkılar ve övgü dolu sözler söyleyerek onu övüyorlar.

Kavsar- kışkı korkutmak ve fırtınaya hazırlanmak için tören düzenlendi. Kışın canlı bir görüntüsünü vermek için Kavsar oyununun organizatörleri becerikli, çevik, oyuncu, komik konuşan bir palyaçoya paçavralar giydirerek, yüzü kömür ve unla şekil değiştirmiş ve ardından bir katıra bindirilip köyün çevresine götürülmektedir.

Çiftçi şapkası -adından da anlaşılacağı gibi, bu tören tamamen tarımsaldır. Antik çağda insanlar yeryüzüne tapınmayı ilahi bir varlık olarak somutlaştırdılar. Nevruz bayramının Çarşamba günü toprakta oynanan çiftçi oyunu, sadece ekilebilir arazisi bol olan köylerde gösterilmekteydi. Tören, genellikle en verimli tarlaya yakın bir tarlada yapılmaktaydı.

Yel baba -bu oyun, tahıllar tarladan toplandıktan sonra oynanırdı. Amaç, tahılı üflemeğe yardım etmesi için rüzgar tanrısını çağırmağı. Törende koro tarafından “A yel baba yel baba” şarkısı söylenmekteydi. Şarkıyı söyleyenler, şarkıda söylenen sözlerin anlam ve içeriğini eylemlerle göstermeye çalışmışlardır.

Farklı türdeki meydan tamaşası oyuncularına farklı zamanlarda farklı isimler verilmekteydi. İfadeleri farklı olmakla birlikte, bu kelimeler anlam, sanatsal ve estetik özellikleri nedeniyle oyunculuk mesleğinin farklı değerlerine tekabül etmektedir. meydan tamaşası oyuncusu güzel dans eder, karmaşık akrobatik hareketler yapar, göze çarpmayı başarır, net konuşur ve birkaç kelime ve anlamlı eylemlerle birçok şeyi açıklayabilir. Meydan tamaşası oyuncularına verilen bazı isimler ayrı ayrı aşağıda incelenmiştir.

Mütrüb- kelime anlamlı ve eğlenceli bir şekilde yorumlanır. Arapça'da “müzisyen, dans eden, şarkı söyleyen ve düğünlerde kız elbisesi giyen erkek çocuk” anlamına gelir. Halk sözlerinde kelimenin mütrib, mütrüf, mütrüp gibi telaffuzları da vardır. Mütrüb kelimesi, eski zamanlarda Azerbaycan'daki dini tapınaklarda çıplak, çoğu zaman yarı çıplak dans eden kişilerin isimleriyle ilişkilendirilir. Aynı zamanda sessiz oyunun (pantomim) sanatçısının adıyla da ilişkilidir. 19. yüzyıldan itibaren düğünlerde, halk şenliklerinde ve ev partilerinde kadın kıyafetleri içinde dans eden erkek çocuklara mutrub adı verilmiştir.

Lotu-yaygın olarak kullanılan bu kelime çıplak, çıplak, çıplak anlamlarına gelmektedir. Bazılarına göre Lut, peygamberin ismiyle ilişkilendirilir. Lotu, düğünlerde ve halk şenliklerinde tek başına, genellikle yas tutan bir grupta birlikte sahne alırdı. Bir kat un ve yumurta ile makyaj yapar, seyircinin önünde fıkralar anlatırdı. Lut ayrıca evcilleştirilmiş bir maymun, bir ayı ve bir papağan da taşıyordu. Bir tamaşada birden fazla lotu varsa o zaman onların liderlerine lotubaşı denirdi. Lotubaşı, Azerbaycan'ın bazı bölgelerinde halef olarak da adlandırılmaktadır. Mecliste Lotu'ya yardım eden ve efendisinin yanında duran genç bir adama lotubeçe denirdi. Son üç yüz yılda Azerbaycan'da Lotuoğlu, Lotu Mastalı, Lotu Karim, Lotu İbrahim Tebrizi, Lotu Cabbar, Lotu Gulu, Abdal Gazım gibi ünlü oyuncular olmuştur.

Bakü'de yaşayan Lotu Mashadi Jabbar, kendi başına büyük çaplı komedileri ve çok karakterli şakaları ustaca oynadı. Gösteri sırasındaki olaylara göre farklı kuşlar ve hayvanlar ses çıkarabiliyordu. Kafkasya'da, Orta Asya'nın Aşkabat, Merv, Semerkant, İran ve Türkiye şehirlerinde sık sık turlara ve düğünlere giden Cabbar Qaryagdioglu ile bir araya gelmiştir. 1914-1915'te Varşova merkezli Ekstafon şirketi, Lotu Jabbar'ın “Mirza'nın Oyunu”, “Garavelli”, “Hey-Anacat Sohbeti”, “Ceyrani” ve “Yoğurt Sat” oyunlarını yazıya almıştır (Sultanlı, 2007, s. 45).

Palyaço -XXI. yüzyılda Sultan Mahmud Gaznevi'nin sarayında pek çok fıkra ve fıkra yaratan, tuzlu, renkli, esprili, komik, eğlenceli ve sevimli oyunları ile tanınan bir kişinin adıdır. Daha sonraki dönemlerde Azerbaycan'ın farklı hanlıklarının hükümdarları, mizah ve kakhaha ustaları, saraylıları mizahi sözler, mizahi eylemler ve keskin sözlerle eğlendirenlere palyaço demiştir. Palyaço esprili biri olmakla birlikte, ritmik ve çeşitli müzik aletlerinde ustaca dans eder, oynar, karmaşık ilahileri (pantomimleri) akıcı bir şekilde ifade edebilir, birçok saçma sapan ifadeleri ustaca kullanabilir ve hatta saf akrobatik hareketler de bile gerçek ustalık gösterebilir. Palyaçonun asıl işlevi eğlendirmek olsa da, bu mesleklerin sahipleri zekaları, azimleri ile ayırt edilir ve her yerde sıradan insanların sempatisini kazanır. Halk arasında basit şakalar, hileler, zorbalık gibi oyunlara palyaço oyunları denir. Bu gösterilerde, sanatçılar bir palyaço mesleği seçecek beceri ve yeteneklere sahiptirler (Fərzəliyev, 2012, s.28).

Palyaçolar 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Güney Azerbaycan ve Karabağ'da tanınmış komedyenlerden biriydi. Genellikle orta çağ'larda, bir palyaçonun hükümdarların huzurunda şaka yapmasına ve karaveller demesine izin verilmekteydi. Palyaçolar gösterdikleri performansa göre aşağıdaki gibi gruplara bölünmekteydi (Ərəblinski, 1970, s.481):

- Çeşitli törenlerde performan sergileyen palyaçolar: bambili, hazal, dolabchi, yerbaz, dalqovug.
- İnsanların fiziksel bozuklukları (gözbel, kekemelik, sopa vb.) ile oynayan palyaçolar: alaychi, shivadar
- Dalga geçen palyaçolar: tannaz, shabedabaz, dubbe.

- Sokaklarda ve meydanlarda tek başına oynayan, çoğunlukla ilahi icracısı olan bir palyaço: dabbaz.
- Tatil şenliklerinde seyircileri eğlendiren palyaçolar: sanatçı.

Lağbazı-Alay etmek, için oynanan bu oyunlardan bazılarına lağ oyunu denir. Ortaçağ'da bir katilin ve esir düşen bir düşmanın çirkin korkuluğu yapılır, keçi sırtına bindirilir, şehrin kalabalık yerlerinde alay ve hakaretlerle oyunlar oynanırdı. Gürültülü geçen tören genellikle şehrin ana meydanında gösterilirdi. Korkuluklardan bazıları, hakarete uğramış gibi davranan oyuncularla değiştirildi. Onlar ve oyunun oyuncularını lağbazı olarak adlandırılmaktaydı.

Hokkabaz- güzel bir sese, net bir diksiyona, teatral hareketlerde ustalaşma yeteneğine, baştan çıkarıcı mizaha, doğaçlama yeteneğine, zengin bir gözlem duygusuna sahip olan şahıslara deniliyordu. Aynı anda hem ağlayabilen hem de gülebilen bir sanatçıydı ve bu yeteneğini seyirciye ustaca aktarabiliyordu. Her oyunun temasına, etkinliklerin içeriğine ve gösterilerin gösterildiği alana göre mahalli lehçelerde lakap olarak şivədar, şivəbaz, alayçı, shengül şeklinde anılırdı:

Nakkal- fıkra anlatan, destan yazan kişiye nakkal denir. Teatral hareketler, dans edebilme, tutku, dinamik el-kol oyunlarını sesle birleştirme yeteneği, her an gülme ve ağlama becerisi sahibi olan kişilerdir. Nakkalların liderlerine anlatıcı denilmekteydi. Onlar genel olarak tarihin belirli zamanlarında, anlatıcılar soyluları eğlendirmek için kraliyet saraylarında toplanmaktaydılar.

Meyhanacı- özellikle Azerbaycan'ın Abşeron bölgesinde yaygındır ve günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Temel olarak köy düğünlerinde meyhana için özel zaman ayrılır. Meyhanacılar özel bir ritimle ortaya bir kafiye atarlar ve bu kafiye etrafında söz yarışı yaparlar. Genel olarak meynalarda önce damadı övüp ardından çeşitli deyimler, mizahi söylemler ile bir birleriyle kelime savaşı başlatırlar. Meyhanacı, şiiri kendiliğinden söyleyebilmeli ve seçilen ağırlıktan sapmamalıdır. Oyunculuk becerilerini, şiirsel sözlerini anlamlı yüz ifadeleriyle paralel olarak izleyiciye aktarmasıyla ortamı harekete getirmelidir.

Meyhanacılar düğünlerin yanı sıra özel değişim (yarışma) etkinlikleri de düzenlemektedir. Meyhanede özel bir zafer ve şöhret kazanana usta denilmektedir. Meyhanelerin kendi ritimleri vardır, genellikle katılımcılar veya seyirciler ellerini çırparak meyhanayı dinlemektedirler. Bazen davul ritimleri kullanılarak da ahenk korunur. Ritim, meyhanacıyı heyecanlandırır, onu içsel olarak tetikleyerek performansının artmasına neden olur (Əlizadə, 2006, s. 159).

1.5. HALK OYUNLARININ TIYATRONUN GELİŞİMİNDE ROLÜ

Azərbaycan folk oyunları üzərinə çox sayda bilimsel monografi yazılmışdır. A. Həgverdiyev, G. Məmmədli, M.F. Ahundzadə, M. Allahverdiyev, A. Sultanlı, G. Nəməzov, B. Abdulla, E. Aslanov, M. Alizadə, İ. Rəhimli və digərləri. bu alanda araştırmalar yapmışdır. Her biri folk oyunlarını farklı açılardan incelemiş və tiyatro sanatı alanında önemli bilimsel eserler ortaya çıkarmıştır. Folk oyunlarımızın her birinin incelenmesi ve analiz edilmesinin nedeni, insanların ilk teatral fikirlerini bu oyunlar aracılığıyla oluşturmaya başlamasıdır (Cabbarlı, 1959, s.214).

Seyretme, kavrama, anlama, olayları değerlendirme, sahnede olup bitenlere ilişkin algısını harekete geçirme gibi alışkanlıkların oluşması, ulusal tiyatro algısının oluşmasındaki ilk ve ana aşamadır. İnsanlar düzenledikleri törenler, oyunlar, sahneler ve bölümlerle milli tiyatro fikrini oluşturmuş, tabiri caizse çevre, milli tiyatro algısının ortaya çıkmasına ve oluşmasına temel oluşturmuştur. Tanınmış tiyatro eleştirmeni Profesör İ. Rəhimli haklı olarak folk oyunları tarihinin bazı dallarının çağımızdan öncesine dayandığını vurgulamaktadır. Halkımızın bilinçaltı etnogenezine dayanan duygular, ulusal profesyonel tiyatronun kurulmasından sonra ortaya çıkarak, profesyonel performansların algılanmasında önemli hale gelmiştir (Zamanov, 2018, s.7).

Nevruz bayramı, halkımızın en önemli milli tiyatro oyunudur. Bu bayram vesilesiyle düzenlenen törenler geleneklerimizi, milli danslarımızı, türkülerimizi, atasözlerimizi, müziğimizi, gösterilerimizi ve meydan oyunlarımızı yansıtmaktadır. Nevruz bayramı tamaşalarının en önemli unsurlarından biri “Kosa” ve “Keçel” dir. “Kosa-kosa” performansı, bu oyunun en önemli kısımlarından biridir. “Kosa” ve

“Keçel” arasındaki mücadele, hayır ve şer arasındaki savaşa işaredir (Xəlil, 2011, s.28).

“Kosa-Kosa” oyununda oluşturulan sahne mizah açısından insanları eğlendirmek için uygundur, teatral öğeler açısından zengindir ve insanların dünyayı ve çevrelerinde olup bitenleri anlamaları açısından faydalıdır. “Kosa” ve “Keçel”in dünyayı ve çevredeki dünyayı anlamaya yönelik performansı, insanın kendini tanıma sürecinde büyük rol oynamaktadır. Şaman elbisesinin sembolik özelliklerini taşıyan “Kosa” elbisesi, uzun burunlu maskesi, “Keçel”in ince elbisesi, boynuna balkabağı asması ve yüzünün komik ifade şekli, karakterleri teatral hale getirmekte ve oyunun estetik özünü pekiştirmektedir. “Keçel” soğuğu, karanlığı temsil ederek, korkunç eylemler sergileyerek, insanları korkutmaya çalışmaktadır. Keçi kürkü giymiş Kosa, canlılığın, bolluğun ve iyiliğin sembolüdür. Oyun boyunca bu iki karakter arasında teatral öğelerle zengin bir mücadele yaşanmaktadır. Kosa'nın ateş yakmasını engellemeye çalışan Keçel, amacına ulaşamayınca Kosa'ya yenilerek öldürülür. İyilik kötülüğe karşı kazanır (Sultanlı, 2002,s. 249).

Tiyatronun gelişimine katkıda bulunan bir diğer halk oyunu ise Şah-Vazir törenidir. Bu tören özellikle Azerbaycan'ın Cebraill bölgesinde bilinmektedir. Bu oyunun kurucuları, katılımcıları ve seyircileri yerel halktan oluşmaktadır. Şah, vezir, avukat ve cellat görüntülerinden oluşan tören, büyük bir çadırın içinde oynanmaktaydı (Əliyev, 2014, s. 63).

Meydan oyunları arasında Geyik Oyunu, Mesmayıl, Kilimarası gibi oyunlar yer almaktadır. Bir nevi Kilimarası folklor gösterisi olan Maral oyununda ana karakter Maral'ı oynayan oyuncu genellikle kırmızı giyinir. Buradaki kırmızı renk bir geyik değil, iki genç arasındaki karşılıksız aşkın sembolüdür. Birbirini seven iki gencin sonunda bir araya gelmeyip ikisinin de öldüğü trajik bir hikayenin sonucu olan geyik oyunu oynanır (Sultanlı, 2009, s.239).

Geyiğin teatral bir şekilde dansı, iki kalbin karşılıksız aşkının, hasretin ve isyanının acısını yansıtmaktadır. Geyiği oynayan oyuncu, karakteristik hareketleri ve sahne unsurları ile içindeki duygu ve hisleri seyirciye aktarmaktadır. Dansa eşlik

eden trompet sesi geyiği daha da heyecanlandırmaktadır Oyuncu yüksek plastisite ve oyun tekniği de gerektiren hareketleri ile gerçek bir geyiği andırmalıdır. Pantomim tiyatrosunun unsurları bu oyunda kendini göstermektedir (Aslanov, 2005, s.88).

Kilimarası folklor oyununun bir diğer türü olan kuklacılık, konusu itibariyle ilgi çekici ve teatraldır. Bölümlerde oyuncak bebeklerin hareketlerinde ve danslarında farklı duygular kendini gösteriyor. Oyuncak bebeklerin performansı, oyuncunun halılar arasında parmaklarını nasıl oynatdığına bağlıdır. Bu oyun aynı zamanda pantomim unsurları açısından da zengindir (Sultanlı, 2002, s.249).

Hıdır Nebi bayramı Azerbaycan'ın bazı bölgelerinde hala kutlanmaktadır. Bu tatil kışın bitmesini simgelediği için büyük bir iyimserlikle kutlanmaktadır. Hıdır Nebi festivalde “Godu-godu” oyunu düzenlenir ve kapı kapı dolaşarak adaklar yapılır. Bu bayrama aynı zamanda Hıdırellez, Hıdır İlyas da denilmektedir. Gubadlı, Zengilan ve Laçın ilçelerinin nüfusuna özgü bir bayramdır (Şərifov, 2008, s.267)

Meydan oyunlarında oynanılan “Samani”, “Novruz”, “Kendiri”, “Zorkhana”, “Yallı” dansları sanatsal öğeler açısından zengindir. Burada oyuncuların jestleri, yüz ifadeleri ve pozisyonları birbiriyle ilişkili olmalıdır. Nevruz bayramıyla bağlantılı olarak düzenlenen tören ve oyunları incelemenin amacı, halkımızın milli tiyatro algısının kaynağının ne olduğunu ortaya çıkarmaktır. Çünkü halkımızın sanatını bünyesinde barındıran başka büyük bayram yoktur (Şərifov, 2008, s.267)

Milli güreş oyunlarımız da teatrallik özelliğine sahiptir. Çin ve Mil Oyunları, katılımcıların gücünü test etmek için yapıldı. Sırıkla atlamada güreşçiler iki direği başlarının üzerine kaldırır ve o anda davul çalınır. Davulun ritmine göre başının binlerce mil yukarısında hareket eder. Balabancıoğlu Mammad ve Qatirchi Mirza bu oyunun üstesinden ustaca gelen güreşçiler olarak bilinmektedir (Rəhimli, 2008, s.138).

Çövken ve Cıdır oyunları en popüler atlı oyunlarımızdan biridir. Bu oyunlar Türk kültüründe yaygındır ve ritüel bir karaktere sahiptir. At yüksek hızda hareket

eder ve iki dünya arasında bir bağlantı haline gelir. At, hız ve çevikliğin sembolüdür (Qasimov, 2003, s.118).

Garavelli bir komedi şovudur, daha doğrusu şakaların hicivli bir versiyonudur. Hem komedi hem de değişik performanslarıyla, komedi düşüncemizin oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Azerbaycan'da meydan oyuncularının özel oyunculuk becerileri vardır. Net telaffuz, esneklik, him-jim yeteneği, beceriklilik, göz bağlama, bu oyuncuların ana teatral özellikleridir (Dadaşov, 2008, s.184).

1.6. MİLLİ TİYATRONUN GELİŞMESİNDE OYUNCULUK OKULLARININ ÖNEMİ

Azerbaycanda Milli tiyatronun gelişim sürecine etki eden bir diğer önemli faktör ise oyunculuk okullarının açılması olmuştur. Bu okullar genellikle Tebriz, Tiflis ve Bakü şehirlerinde açılmış ve tiyatronun daha popüler hale gelmesine sebep olmuştur (Rəhimli, 2006, s.49).

Tebriz'de “Azerbaycan” sosyetesinin tiyatro okulu-1930 yılında Bakü ve Tiflis tiyatroları ile devlet tiyatrolarında yönetmenlik ve oyunculuk yapan Mirseyfaddin Kirmanşahlı, İran'a gelmiş ve üç yıl boyunca Tahran ve Tebriz'de çeşitli tiyatro gruplarında yöneticilik yapmıştır. Tebriz tiyatrosunda profesyonellik seviyesinin oluşmasında da özel bir rolü vardır. Rza Guluzade Şarqli ve Rza Vaizade de bu tiyatronun gelişimine büyük katkılarda bulundular. “Mirza Rza Kirmani”, “Suç”, “Burkun vebası”, “Kanunsuzluk”, “Deliler diyarı”, “Para ve ihanet” (“İhanet ve sadakat”), “Cehalet Mağduru”, “Tükenmez” “Hazine”, Mirza Jabbar Asgarzadeh'in “Noi Başar”, “Çadramin Muassenati”, “Öğretmenlerin Hayatı”, Abdulla Farivar'ın “Bahram Çubina”, Hilal Nasiri'nin “Mirza Tagihan Amir Kabir” oyunları sahnelenmeye hazırlanmıştır (Rəhimli, 2002, s.90).

1941 yılında Tebriz'de “Azerbaycan” adlı kitaptan kurulmuş ve tiyatro topluluğu kurulmuştur. Takımın ilk performansı Abdurrahim bey Hagverdiyev'in “Talihsiz Genç Adam” trajedisidir. Tiyatronun ilginç bir repertuvara sahip performansı şehrin teatral yaşamında büyük bir canlanma yaratmıştır. Azerbaycan

Cemiyeti'nin girişimiyle Tebriz'de Azerbaycanlı bir kadro kurulmuştur Tebriz merkezli Azerbaycan gazetesi, Tiyatro sürecini canlandırmak ve perakende güçlerini harekete geçirmek için 11 kişilik kurul, yeni amatör oyuncularını seçmek için 9 kişilik bir komisyon kurulmuştur (Osmanova, 2014, s.78).

Azerbaycan Devlet Dram Tiyatrosu okulu. 12 Aralık 1945'te Güney Azerbaycan'da Azerbaycan Milli Hükümeti kuruldu. Tebriz Azerbaycan Devlet Dram Tiyatrosu milli hükümet döneminde kurulmuş ve topluluğu çeşitli toplulukların amatör oyuncularına dayanıyordu. Tiyatro 8 Mart 1946'da açıldı ve Celil Memmedguluzade'in “Annemin Kitabı” adlı oyunu oynandı. Tebriz'den sonra 1946'da Urmiye Devlet Tiyatrosu Sarab, Ahar, Astara, Gara Ziaaddin, Alamdar, Miyana, Heris, Binab, Şabustar, Zencan, Maraga, Hoy'da bir sıra tiyatrolar açılmaya başladı (Orucov, 2012, s.567).

Aralık 1946'da ülkede ulusal kurtuluş hareketinin bastırılması ve Milli Hükümetin düşmesinden sonra Azerbaycan Devlet Tiyatrosu kapatıldı. Kısa bir süre içinde (1948-1949) Tahran'daki Ziba Tiyatrosu'nda Azerbaycanlı sanatçılar tarafından çok sayıda Türkçe performans ve konserler verildi. Ünlü entelektüel bilim adamı, yazar Genceli Sabahi'nin kardeşi Samad Sabahi de bu etkinliklerin düzenlenmesine ve gösterilerine başkanlık etmiştir (Ağayeva, 2012, s.56).

1970 yılında Urmu'da Arya Tiyatrosu kurulmuş ve kısa süre sonra kapatılmıştır. 1950'lerin sonlarında ve 1960'ların ilk yarısında, Azerbaycan film stüdyolarından “Azer Film” Tahran'da faaliyet göstermeye başladı. Orada çalışan Azerbaycanlılar da bazen tiyatro gösterilerinde oyunculuk yapıyorlardı. 1980'lerden beri İran'ın Tahran ve Tebriz şehirlerinde Azerbaycan dilinde bazı tiyatro gösterilerinin sahnelenmesi için girişimlerde bulunulmasına rağmen, İran'da otuz milyondan fazla Azerbaycanlının ana dilinde hala bir devlet tiyatrosu bulunmamaktadır (Fərzəliyev, 2012, s.32)

Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu-19. yüzyılda Tiflis, Kafkasya'nın kültür merkezi olarak kabul edildikten sonra 1873 yılına dayanan Azerbaycan tiyatro tarihinin temelleri Tiflis'te başladı. Bu tiyatro önceleri Mirza Fatali Ahundzade'nin adıyla

anılırken, şimdi Haydar Aliyev'in adını taşımaktadır. Tiyatro ilk devlet statüsünü 1922'de kazandı. 1921 yılı sonunda Tiflis tiyatro severler bir grup halinde birleşerek bir devlet tiyatrosu oluşturmak için çok çalıştılar. Fakat sadece bir yıl sonra bu arzuya ulaşabildiler. Mirza Fatali Ahundov Tiflis Devlet Azerbaycan Dram Tiyatrosu etkinliği 2 Ocak 1947'ye kadar sürdü. 51 yıl sonra 17 Mayıs 1998'de Gürcistan hükümeti çeşitli nedenlerle kapatılan tiyatronun restorasyonu emrini verdi (Abbaslı, 2013, s.1).

İKİNCİ BÖLÜM

2. AZERBAYCAN TİYATROSUNUN TARİHİ VE TİYATRO SANATÇLARI SOVYETLER DÖNEMİ VE BAĞIMSIZLIK YILLARINDA AZERBAYCAN'DA MODERN TİYATRO

2.1. AZERBAYCAN'DA MODERN TİYATRONUN TARİHİ GELİŞİM SÜRECİ

Ünlü Çek yazar, oyun yazarı ve çevirmen Karel Chapek'in yirminci yüzyılın başlarında belirttiği gibi, "büyük bir geçmişi olan her şey gibi tiyatronun da harika bir geleceği vardır." İnsanlığın başlangıcından beri, insanlar dil iletişiminden önce hareketle "iletişim" kurmuşlar. Araştırmacılar, ilk tiyatro performansının kayıtlarının M.Ö. 2500 yılına kadar uzandığını belirtmektedirler (diğer kaynaklar MÖ 1887 der). İlk tiyatro sahneleri Mısır'da yapıldı ve Mısır mitolojisinin görüntülerini içeriyordu. Daha sonra antik Yunanistan'da tiyatro bir sanat dalı olarak şekillenmeye başlarken, trajedi, komedi ve diğer türlerin özellikleri de tespit edilmiştir. Mitolojik görüntüler, antik Yunanistan'daki tiyatro gösterilerinde de yaygın olarak kullanıldı (Dadaşov, 2005, s.193).

Profesyonel tiyatronun kurulmasından yüzyıllar önce, Azerbaycan topraklarında, bazıları günümüze kadar ulaşan çok sayıda toplu gösteri gerçekleşti: kodu-kodu, yug, sayma, koruma, mizah, alay, tütün vb. Bu oyunların farklı karakterleri, kahramanları ve aktörleri vardır: Kosa, kel, keçi, palyaço, hancı vb. Tiyatro araştırmacıları gösteri günlerinde gösteri hazırlayan veya yönetenlerin etkinliklerini modern tiyatro yönetmenlerinin etkinlikleriyle karşılaştırarak, bu "yönetmenlerin" gösteri türüne bağlı olarak farklı isimlerle bilindiğini belirtiyorlar. Örneğin aynaz, kosabaşı meydan garababası, hodag, şabihgardan vb. Ayrıca gösterilerin sergilendiği yerlerin isimleri de bilinmektedir: maraka, sahne, çavistan, sergi vb. (Allahverdiyeva, 2018, s.83).

Ulusal Profesyonel Tiyatronun doğum günü 10 Mart 1873, Bakü Real Okulu öğrencilerinin önde gelen aydınlayıcı Hasan bey Zerdabi önderliğinde Azərbaycan tiyatrosunun kurucusu Mirza Fatali Ahundzadeh'in bir oyununu sergiledikleri gündür. Ünlü tiyatro araştırmacısı İlham Rahimli, "Azərbaycan Tiyatro Tarihi" adlı kitabında şöyle yazar: "Tiflis'te (Gürcistan) yayınlanan Kavkaz gazetesi, 25 Mart 1873 tarihli sayısında ilk ulusal tiyatro performansı hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Gazete, tiyatro gösterisinin amacının Müslüman halkı memnun etmek olduğunu yazıyor. Ayrıca toplanan paralar hayır işlerinde kullanılmalıdır. Gösteriden 150 ruble toplandı. İlginçtir ki, tiyatro gösterilerinden toplanan paralar o zamandan beri bir gelenek haline geldi, hayırseverlere ve fakir öğrencilere harcandı" (Ağayeva, 2013, s.137).

2.2. MODERN TIYATRONUN ORTAYA ÇIKIŞI

Tiyatro çalışmaları, tiyatro sanatının felsefi değerleri, estetik ilkeleri, şiirsel özellikleri, kısacası tüm araştırma ve kuramsal sorunlarıyla ilgilenen bir alandır. Tiyatro çalışmalarının üç ana dalı vardır. Birincisi, milli gösteri sanatlarımızın oluşumunu veya ayrı bir tiyatronun oluşumunu, çeşitli gelişim aşamalarını inceleyen ve bilimsel eserler üreten tarihsel araştırma dalıdır. Bu, çeşitli önemli sahne figürleri üzerindeki monografyaların yanı sıra büyük portre kitaplarını içerir. Tiyatro çalışmalarının ikinci dalı, bir bütün olarak sahne sanatlarının bilimsel ve teorik temellerini incelemektedir (Bədəlov, 2018, s.216).

Ulusal tiyatronun çeşitli estetik ilkelerini, şiirsel özelliklerini, Azərbaycan sahnesinin dünya tiyatrosu ile bilimsel ve teorik bağlantısını, oyuncu okullarının özünü ve özelliklerini, yönetmenin tarzlarını ve değerlerini incelemektedir. Ulusal tiyatronun kavramsal poetikasının bilimsel bir modeli inşa edilmektedir. İşlemsel tiyatro çalışmaları üçüncü bir dal olarak nitelendirilir ve kendisini öncelikle bir tiyatro eleştirisi olarak gerçekleştirir. Bu, tiyatronun mevcut sorunlarının ve yeni performansların incelemelerini içermektedir. Aynı zamanda, bireysel sanat merkezlerinin mevcut yaratıcı durumunun çeşitli sorunları derhal basında yayınlanır, bilimsel tartışmalar yapılır ve mantıklı sonuçlara varmak için net bir resim çizilmektedir. Azərbaycan tiyatro çalışmaları her üç dalda da faaliyet göstermektedir.

Temel tiyatro çalışmalarımız, onları bir bütün olarak ele almaktaki başarılarını ve eksikliklerini daha açık bir şekilde göstermektedir (Şükürov, 2009, s.141).

Mirza Fatali Ahundzadeh, ünlü komedilerinin yanı sıra tiyatro sanatı hakkında değerli teorik ve estetik görüşlerini, halkın aydınlanmasındaki büyük önemini, ahlaki niteliklerin gelişimine olan etkisini, cehaletin üstesinden gelmede dünya görüşlerinin rolünü dile getirmekteydi. Dolayısıyla, ulusal tiyatro çalışmalarımızın kökleri Mirza Fatali'nin mirasına dayanmaktadır. Ancak elbette Ahundzadeh'in tiyatro üzerine yazıları henüz profesyonel tiyatro çalışmaları değildi ve tiyatronun temel temellerini atabilmesi için belli aşamalardan geçmesi gerekiyordu. Bu noktadan hareketle milli tiyatromuzun gelişimi dört aşamaya ayrılabilir (Ağayeva, 2013, s.181).

İlk aşama (1873-1905). Bu dönem, ilkel bilim biçimlerinin ortaya çıkması ve ona gösterilen entelektüel çabalarla karakterize edilir. 10 Mart 1873'te Bakü'de, yani 25 Mart'ta " Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran"nın ilk gösterisinden on beş gün sonra, "Kavkaz" gazetesi bu olayı haber yapmış, hatta dünyanın başlangıcından bu yana ilk kez oyunun Azerbaycan dilinde oynandığını belirtmişti. Tiyatromuzun tarihinden biliyoruz ki, aynı yılın 17 Nisan'ında ilk oyunu oynayan tiyatrocular Mirza Fatali'nin bir başka oyununu, "Hacı Gara" adlı komedisini Bakü Halk Meclisi'nin "Kulüp" binasında tekrar sergilemişler (Əlizadə, 2008, s.162)

Böylece Azerbaycan'da tiyatro çalışmalarının ilk aşaması başlamış ve 1906 yılına kadar olan dönemi kapsamıştır. O dönemdeki insanları aydınlatmaya, tiyatroyu tanıtmaya, milyonleri ülkemizde bu sanatın gelişmesine yardımcı olmaya çağırımları bugün de tiyatromuzun tarihini incelemek açısından çok değerlidir. Bu bilgilerin çoğunun Azerbaycan aydın aydınları tarafından yazıp yazıhanelere gönderilmesi de ilginçtir. Bazen basının tiyatro, oluşumu, organizasyonu ve yeni binaların inşası hakkında nispeten büyük makaleler yayınladığı doğrudur. Tamamen teatral yazılar olmasalar da teatral sürecin canlılığını, seviyesini, mevcut eksikliklerini, bu eserin ilerlemesine fikrî yardımların seviyesini göstermesi bakımından değerlidirler (Həkimov, 1991, s.50).

İkinci aşama (1906-1919). Bakü'de 1906'da "Nijat", ardından "Hamiyat", 1912'de "Safa" kültür ve eğitim dernekleri, tiyatro toplulukları, 1916'da "Zülfügar bey ve Üzeyir bey Hacıbeyov kardeşlerin yönetimi", 1917'de Abbasmirza "Birlik" in kurulmasıyla Şerifzade, Tiflis'teki (Gürcistan) "İttihad" ve "İbrat" tiyatro grupları ve Erivan'daki "Drama Sanatçıları Birliği" tarafından oluşturulan Müslüman Sanatçılar Derneği ile tiyatro süreci canlanmaya başladı. Adı geçen şehirlerde zaten bir grup profesyonel oyuncu oluşmuştu ve onlar bilmeden milli tiyatromuzun yeni gelişme direklerini dikmişlerdi. Mirabbas Mirbagirov, Memmadsadig Ahundov, Safarali Valibeyov, Hacı İbrahim Gasimov, Gurbanali Sharifov, Agadadash Hasanov, Halil İbrahim (İbrahimov), Mammadali Safarov, Haşim bey gösteriler hakkında Vazirov, Ceyhun Hacıbeyli, Üzeyir bey Hacıbeyov, Rahim bey Malikov, Eynalı bey Sultanov, Nariman Narimanov, Abdurrahim bey Hagverdiyev, Hüseyin Minasazov gibi aydınlar yorum yazmışlardır. Biçim ve içerik bakımından hala belli bir ilkelik olsa da, Azerbaycan tiyatro çalışmalarında inceleme türü öne çıkmıştır (Bədəlov, 2018, s.183).

Yazarların değerlendirme eğilimleri tam bir bilimsel-teorik yük taşımasa da "iyi", "yeterli" ve "kötü" not alan sanatçıların performansları hakkında yeterli bilgi ve yorum bulunmaktadır. Bakü, Tiflis dışında tiyatro üzerine çeşitli makaleler yazan yazarların eserleri "Mazhar", "Tifliski listok", "Tiflisskoye sobraniye", "Droebea", "Zritel", "Molla Nasred-din", "Ogni", "Musulmanskaya gazeta", "Shushinsky listok" Şuşa'da yayınlandı, "Shushinskaya jizn", Moskova'da yayınlandı Azerbaycan'da da okunan "RUSSki artist", "Teatr i iskusstvo", "Rampa i jizn" gazete ve dergilerinde yayınlanmıştır. Azerbaycanlı yazarların tiyatro sanatı, oyunculuk, tiyatro ve kültür, tiyatro ve eğitim üzerine makaleleri okuyuculara ulaştırılmaktaydı. Meslek olarak avukatlık yapan ve uzun yıllar çeşitli topluluklarda oyunculuk yapan Mehdi bey Hacinski, bir süre "Rampa i jizn" dergisinin Azerbaycan özel muhabirliğini yapmıştır. O, aynı zamanda, basında bireysel oyuncuların çalışmaları hakkında küçük portre türü makaleler yayımlamaya başlamıştır (Şükürov, 2009, s.132).

Üçüncü aşama (1920-1949). Devlet Tiyatrosu 1919 yılında kurulmuş ve 1920 yılında kurumsal kültürün bir olgusu olarak sahne sanatları yeni bir biçim ve içerik kazanmıştır. Yavaş yavaş, "Sovyet tiyatrosu" kavramı ortaya çıkmıştır. Tiyatro

bilimimiz henüz profesyonelleşmemiş olsa da sahne sanatları, dramaturji, yönetmenlik ve oyunculuğu yakından tanıyan edebiyat eleştirmenleri, oyun yazarları, yazarlar, şairler, gazeteciler, dilbilimciler ve hatta idari işlerde çalışan siyasi şahsiyetler tiyatroyu izlemekteydiler. Drama türü esas olarak edebi eleştiri prizması üzerinden çalışılmış olsa da, analizin özü teatraldi. Bu aşamada inceleme türü egemen olmuştur. Ancak Cafer Cabbarlı'nın ve Hüseyin Cavid'in oyunlarının geniş salonlarda ve bazen günlerce süren oyunlarının tartışılması, tiyatro eleştirisine çeşitli türler getirdi (Hüseynov, 2012, s.42).

Resul Rza, Mehdi Hüseyin, Mammad Arif, Mlkayil Rafili, Ali Sultanlı, Mammad Cafer, Yusif Azimzade, Mirza Ibrahimov, Süleyman Rüstem, Sabit Rahman, Samad Vurgun, Cafer Caferov, müzikolog Gubad Gasimov gibi şairler, yazarlar ve dilbilimciler de tiyatro çalışmalarına başlamaktaydı. Onların arasında Jafar Jafarov, tiyatro estetiği konusundaki derin bilgisi, nesnelliği, teorik eğitimi ve tüm oyunun poetikasını inceleme türü aracılığıyla ortaya çıkarma yeteneği açısından ilgi odağıydı. Bu aşama aynı zamanda tiyatro çalışmaları araştırma dalının temellerinin atılmış olmasıyla da karakterize edilir. 1923'te İsrail Jahangirov'un "Azerbaycan Devlet Bedaye Tiyatrosu", 1930 Ağakerim Şerifov'un "Azerbaycan Türk tiyatrosunun tarihi malzemeleri" adlı kitapları, Memmedsadig Ahundov'un "Dan ulduzu" dergisi, "Bakü Türk İşçi Tiyatrosu" araştırması yayımlandı. Jafar Jafarov, günümüz Ulusal Drama Tiyatrosu tarihini kapsayan bir monografi üzerinde çalışıyordu (Ağayeva, 2013, s.102).

Dördüncü aşama (1950 - 2004). 1923'ten beri Azerbaycan'da Bakü Dördüncü aşama (1950 - 2004). Bakü Tiyatro Okulu (Teknik Okul) 1923 yılından beri Azerbaycan'da faaliyet göstermektedir. 1946 yılında Azerbaycan Devlet Tiyatro Enstitüsü (şimdiki adıyla Kültür ve Sanat Üniversitesi) temelinde kurulmuş ve ilk kez ulusal tiyatro eleştirmenlerinin eğitimi burada başlamıştır. Tiyatro Bilimleri Fakültesi'ne altı kişi alındı: Turan Cavid, Hüseyin Abbaszade, Adil Babayev, İshak İbrahimov, Aisha Kasımova ve Gülsüm Aliyeva. Kısa bir süre sonra aynı fakülteden Cabir Safarov, Rahib Hüseyinov ve İngilab Kerimov gibi tanınmış tiyatro eleştirmenleri mezun oldu. Azerbaycan'da tiyatro çalışmalarının oluşumunda yavaş yavaş yeni bir aşama başladı. Bakir Nabiyev, Ekber Agayev, Jalal Mammadov,

Masud Aliyovlu, Gulu Khalilov, Yaşar Garayev, Tahsin Mutallimov, Khalid Alimirzayev gibi önde gelen edebiyat alimleri inceleme türünde çok aktifti. Genel olarak tiyatro faaliyetleri inceleme kapsamının dışına çıkmamıştır, ancak edebi tahlilleri daha güçlü olan bu yazarların bir dizi incelemesi, tiyatro çalışmalarımıza değerli bir katkıdır, etkili bir bilimsel öneme sahiptir (Əfəndiyev, 2014, s.283).

2.3. MODERN TIYATRONUN ORTAYA ÇIKIŞI

Azərbaycan'da ilk tiyatro yapılarından birinin eski bir tarixə sahib olan və 19. yüzilyda eyaletin merkezi olan Şamahı'da yapıldığı bilinmektedir. Kavkaz gazetesinin 6 Temmuz 1858 tarihli sayısında, (eğlence evi de sayılabilecek) tiyatronun burada yapıp sahnələndığı yazıyordu. Şamahı aydınlarının 6 Aralık 1857'de hayır için performans sergiledikleri yazılıdır. Gösteriden önce süslemeler çizdiler ve aceleyle posterler yazdılar (Əliyev, 2009, s.193).

Arka arkaya beş performans oynandı. Binanın sıkışık ve gösteriler için uygun olmaması nedeniyle aydınlar şehirde özel bir tiyatro inşa etmeye karar verdiler. Tiyatro binasının yapımı için şehir şehzadesi aracılığıyla validen izin alındı. Bu amaçla Shamakhi'nin ana caddelerinden birinde alışveriş merkezi olan bir bina seçilmiştir. Şehrin ilerici genç aydını Ata bey Zeynal beyoğlu, dükkan sahiplerinin parasını ödedi. Aynı zamanda gönüllü, tiyatro binasının yapımı için Şeku'ya büyük bir bağışta bulundu. Kentin Başmimar Yardımcısı Gasim Bey binanın yeniden inşasını üstlendi. Bir ay boyunca dükkan tiyatro gösterilerine uygun hale getirildi, hatta salonun sağ tarafına 14 loca yapıldı (Hüseynbəyli, 2016, s.33)

Kavkaz gazetesine göre, 17 Nisan 1858'de binada ilk tiyatro gösterisi gerçekleşti. Gazete ayrıca, tiyatro binasını yapanların ve burada sahne alan sahne (sanatçıların) hayranlarının seyirciler tarafından alkışlarla karşılandığını da yazıyor. Ne yazık ki elimizde 1840 yılında Şuşa'da, 6 Aralık 1857'de veya Şamahı'da 17 Nisan 1858'de oynanan oyunların esas alındığı belge (afiş, program) bulunmamaktadır. Bilgi-inceleme vb.) hayır. Bu nedenle, ulusal profesyonel tiyatromuzun oluşum tarihini 1857 veya 1858'den bilimsel araştırma ve tarihsel

dürüstlük açısından almak hala mantıksız. Belki bir noktada gösterilerin tarihlerini doğrulayan belgeler elde etmek mümkün oldu (Xəlilzadə, 2014, s.6).

O zaman milli profesyonel tiyatromuzun tarihini 15-20 yıl ertelemek ahlaki ve tarihi hakkımız olacaktır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren petrol endüstrisinin gelişmesi sayesinde Bakü kültürü hayatında canlanma başladı. Şehirde okullar açıldı ve Rusça performanslar düzenlendi. Bu okullardan biri de Azerbaycanlı çocukların eğitimi için tasarlanmış gerçek bir okuldur. Bir dahaki sefere, 1873'te, geleceğin önde gelen oyun yazarı Bakü Real Okulu'nun son öğrencisi Necef bey Vezirov bir tiyatro gösterisi izledi. Ana dilinde bir oyun hazırlamaya karar verdi ve iki yıl sonra Azerbaycan dilinde ilk yayın olan Akıncı gazetesinin (1875) önde gelen eğitimci, editör ve yayıncısı Hasan bey Zerdabi'ye fikrini bildirdi (Cəfərli, 2019, s. 61).

Zerdabi Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Temsil"ini okudu ve onu tanıması ve oynamak için bir fikra seçmesi için verdi. Necef bey Vezirov, oyun yazarının komedi filmi " Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran"ı seçti. Yakında onun liderlik ve organizasyon (modern dilde yönetmenlik) altında, öğrenciler oyunu performansa hazırlamaya başladılar. Hasan bey Zerdabi eğitimlere öğretmen, süpervizör ve eğitimci olarak katıldı. Nevruz bayramı münasebetiyle " Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran" gösterisi hazırlandı. İlk performans Mart ayının 10'unda "Sobraniye" binası olarak da adlandırılan "Soylular Kulübü" binasında gösterildi. Eserin adı "Macera-vezir-khani Sarab"dır. Ulusal kültürümüzde yeni bir sayfa açan tiyatro gösterisinde Alyar (Lenker hanının veziri), Samad (vezir Mirza Habib), Necef (Ziba hanım), Asgar (Nisa) okulunun öğrencileri başrol oynadı. İlk afişte gösterilen "Necef" Necef bey Vezirov ve "Adıgözal" geleceğin halk figürü ve birkaç oyun yazarı Asgar Ağa Hagverdi oğlu Tiflis'te (Gürcistan) yayınlanan Kavkaz gazetesi, 25 Mart 1873 tarihli sayısında ilk milli tiyatro oyunu hakkında ayrıntılı bilgi verdi. Gazete, tiyatro gösterisinin amacının Müslüman halkı memnun etmek olduğunu yazmaktadır. Ayrıca toplanan paralar hayır işlerinde kullanılmalıdır. Gösteriden 150 manat toplandı. Tiyatro gösterilerinden toplanan paranın o zamandan beri bir gelenek olması, hayırseverlere ve fakir öğrencilere harcanması ilginçtir (Aslanov, 2005, s.86).

Böylece 10 Mart 1873, Azerbaycan Ulusal Profesyonel Tiyatrosu'nun doğum günü olarak kabul edilir. Bu tarih aynı zamanda Akademik Ulusal Drama Tiyatrosu'nun da kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Uzun yıllar bağımsız faaliyet gösterdikten sonra, Bakü'deki mevcut tüm amatör topluluklar 1919'da birleşti ve sonraki derslerde daha ayrıntılı olarak tartışılacak olan Devlet Tiyatrosu (Devlet Tiyatrosu olarak da adlandırılır) gibi kurumsal kültürün bir gerçeği haline geldi. İlk çalışmalarından ilham alan ve öğretmenlerinin de beğenisini kazanan öğrenciler, bu yıl 17 Nisan'da bir oyun daha hazırlayıp sergilediler. Bir sonraki gösteri için Mirza Fatali Ahundzadeh'in komedisi "Hikaye-macera-cesur-cimri" ("Hacı Gara") seçildi. Bu performansın ana organizatörü Necef bey Vazirov'du (Həkimov, 1991, s.50).

13 Haziran 1873'te Hasan bey Zerdabi, Tiflis'te (Tiflis) yaşayan Mirza Fatali Ahundzadeh'e gösterilerin hazırlanması ve icrası hakkında bir mektup yazdı. Zerdabi mektubunda dinleyicilerimizin duygusal olarak rahatsız edici olaylara daha yatkın olduğunu söyledi. Öğrenciler sonbaharda döndüklerinde oyun yazarı tarafından yeni bir oyun hazırlayacağına söz verdi. Azerbaycan dilindeki tiyatro gösterilerinden endişe duyan sansür, Mirza Fatali Ahundzadeh'in oyunlarını daha "dikkatle" okumaya başladı. Hatta bazı kesintiler yaptıktan sonra biraz da olsa bazı komedilerde oynamayı caiz gördü. " Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran" ve "Hacı Gara" gösterilerinden sonra Bakü'de bir süre Azerbaycan eserleri sergilenmedi (Hüseynov, 2012, s.42).

Hasan bey Zerdabi asıl enerjisini ve emeğini ilk gazetenin anadilimizde yayımlanmasına adadı. Asker Gorani ayrıca Moskova'daki Razumovsky Tarım Akademisi'ne kabul edildi. Bakü'den gelen bu özverili girişimin sorunu, yurttaşlarımızın yaşadığı Azerbaycan ve Kafkasya şehirlerine ulaştı. Orada yaşayan aydınlarımız da gösterilere ilgi ve heves uyandırdı. Tiflis'te (önce 1873'te, sonra 1877'de), Şuşa'da (1874), Guba'da (1875), Şeki'de (1879), Erivan'da (1882), Nahçıvan'da (1883) birbiri ardına tiyatro aydınları ve okulları vardı. Oyna. Başka bir milletten olan ve akıcı bir şekilde Azerice konuşan Alma Hanım ve eşi Stepan Safrazov, 1882'den beri ülkenin çeşitli şehirlerini geziyor ve yerel hayranlarla sahne alıyor. Mobil repertuarları Mirza Fatali Ahundzadeh'in komedilerine ve Vasag

Madatov'un Azerice yazdığı vodvil "Girt-Girt" ve "Fatali Shah"a dayanıyordu. Yavaş yavaş Necef bey Vazirov'un küçük esprileri de tiyatro severlerin ilgi odağı oldu.

Şimdiye kadar sadece amatör oyunlar hazırlayan ve icra eden aydınların temel amaçları halkı eğitmek ve bir anlamda halkı eğlendirmek ve sevindirmek olmuştur. Elbette sanatın temel estetik ilkeleri bu zevkte beklenemezdi (Sultanlı, 2002, s.62).

Henüz profesyonel oyuncular yoktu ve sadece profesyonel değil amatör yönetmenlerden de bahsetmeye değmezdi çünkü böyle bir konsept yoktu. Gösteriler rollere bölündü ve bir veya iki gün prova edildi. Gösteriler ağırlıklı olarak Nevruz, Oruçlu, Kurban bayramlarında ve farklı okulların çeşitli törenlerinde icra edildi. Ancak tüm bunlara rağmen amatörler farkında olmadan profesyonel tiyatro sanatının gelişim yolunu ancak profesyonellik ve özveri ile takip etmekteydiler. Yaz aylarında Karabağ asıllı aydınlar ile Rusya ve Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde okuyan öğrenciler Şuşa'da bir araya geldi. Onlar ve aydınlanmaya yatkın yerel gençlik, şehir öğrencileri büyük konserler ve çeşitli kültürel etkinlikler düzenledi. Kültürel etkinlikler arasında tiyatro gösterilerinin özel bir yeri vardı. Bu durumda öğretmenler Yusif bey ve Mirza Muhtar Mammadov özel bir çaba gösterdiler. On dört yaşındaki Abdurrahim bey Hagverdiyev, Yusif bey'in tiyatro sanatıyla ilgilenmekteydi. Mirza Muhtar Mammadov, Azerbaycan'daki ilk profesyonel oyunculardan biridir (Şərifov, 2008, s.318).

Tiflis'te (Gürcistan) nüfusun çoğunluğunu oluşturan Azerbaycanlıların tiyatro gösterileri giderek her ay düzenli hale geldi. Bakü'de bu çalışma daha çok öğretmenler ve öğrenciler tarafından yapılmıştır. Bakü'de tiyatro gösterileri için özel bir bina yoktu. Bu zorluğu aşmak için Hacı Zeynalabdin Tağıyev 1883 yılında tahıl ambarının temeli üzerine bir tiyatro inşa ettirmiştir. Profesyonel tiyatronun oluşumundan sonra yaklaşık on üç veya on dört yıl boyunca, çoğunlukla amatörler bir oyun hazırlamaya çalıştılar. Kimi bir, kimi iki, kimi üç dört gösteriden sonra bu işi bırakıp mesleklerine devam etmekteydi. Bu nedenle, bir törenden diğerine, bir tatilden diğerine “tiyatro yapmak” isteyenler sıklıkla değişmekteydi. 1873-1886 yılları, Bakü'de modern tiyatronun oluşumunun ve kademeli gelişiminin ilk aşaması olarak kabul edilmektedir (Kərimov, 2017, s.204).

2.3.1. Modern Tiyatronun Gelişimine Etki Eden Faktörler

Modern tiyatro anlayışı, saha gösterilerinin bittiği ve profesyonel tiyatronun egemen olduğu iki yüz iki yüz elli yılın sonunda başlamaktadır. Modern insanın zaten ihmal ettiği geleneksel klasik tiyatro anlayışı, değişen çağda kendini haklı çıkaramadığı için teatral yaşam sona ermiş görünmektedir. Kurtuluş yolu, yeni bir alternatif tiyatro kavramının veya son zamanlarda olduğu gibi üçüncü bir teatral kavramın ortaya çıkmasına neden oldu. Dolayısıyla hayatın bir nevi aynası olan tiyatroyu sona erdirmek için yapılan tüm çabaların temelinde Türk Halk Tiyatrosu'nda olduğu gibi hem oyuncuyu hem de seyirciyi oynamak ve herkesi oyunun bir parçası haline getirmek vardır. Bu, çağın teknolojik gelişimini göz önünde bulundurarak, kare kökenli ritüel performanslara bir dönüş şeklinde nitelendirilmektedir. Bu nedenle modern tiyatronun en büyük teorisyenlerinden biri olan Peter Brook, J. Grotowski gibi tiyatro uzmanlarıyla ilgili incelemelerine tiyatronun kutsal bir işlev olduğu görüşüyle başladı (İsrafilov, 2009, s.183).

Tiyatro insanın kendine bakmanın, kendini yeniden keşfetmenin bir yoludur. Bu açıdan oyunculuk bir yaşam biçimi, sürekli bir öğrenmedir. Oyuncu, sürekli değişen antrenman koşullarında bilgisini adım adım genişletir. Rolün ondan istediği kendini ortaya koymak, kendini olduğu gibi göstermektir. Böylece oyuncunun temsili faaliyeti bir fedakarlık eylemi haline gelir. Oyuncu rolünü izleyiciye bir ritüel olarak sunar. Herkesin içinde saklı olanı ortaya çıkarmaya çalışır. Oyuncu kendini değiştirirken, tiyatro deneyimini tamamlayan ve tiyatroyu oyuncuyla paylaşan seyirci de değişmeye devam eder. Kısacası, performans sırasında hem oyuncu hem de seyirci değişir (Xəlilzadə, 2014, s.6).

Bu, modern tiyatro kavramının - Türk halkları (ve İran halkları) arasındaki oyuncu-seyirci etkileşiminin, Şabih örneğinde tüm saha gösterileriyle birlikte beş veya altı yüz yıl önce başladığını doğrulamaktadır. Bugün Türkiye'de “Arkadaşım hoş geldin” ve kısmen “çok güzel hareketlerbunlar” ya da diğer tiyatrolarda seyirci-oyuncu ilişkisine, seyirci katılımına, oyuncuların değerlendirilmesine dayalı tiyatro gösterileri yapılmaktadır. Konu güncel olduğu için, eski temaların yeniden işlenmiş parodi sunumları bile izleyicinin özgür hissetmesine, müdahale etmesine vb.

Maalesef Azərbaycan'da "Bu şəhirdə" tiyatrosu oyuncu-seyirci ilişkisi açısından modern sayılabilir ama genel olarak ölkəmizdə tiyatro kavramı hala çox gerilerdedir (Ələkbərli, 2007, s.316).

Unutulmamalıdır ki oyun dışındakilerin dünyası, oyunun içindəkilerin dünyasından fərqlidir. Bu özellikle saha performansları için kabul edilebilir. Böylece oyundakı oyuncuların kostümleri, taktıkları maskeler ve kullandıkları diğər teatral unsurlar, oyuncuları başkə bir dünyaya götürdüğü gibi başkə bir dünyaya götürür. Ancak oyuncu kendini oyuna ne kadar adasa da oynadığı rolün kendisini tamamen kapsamasına rağmen yine de oyunu oynadığının farkındadır. Dolayısıyla tiyatro gösterilerinde acıda kahkaha, şenlikte ciddiyyət vardır ve bu oyunun doğası gereği doğal bir olgudur.

Rol oynayan oyuncular zaten bazı rollerin ustasıdırlar çünkü her zaman onları oynarlar. Dramatik oyunların büyük çoğunluğu şu ya da bu şekilde diriliş, erginlenme, Yeni Yıl kutlamaları vb. gibi eski ritüelleri içerir. kalıntılardır. Özellikle Azərbaycan, İran ve diğər Müslüman ölkelerde yaygın olan taziyeler ve şabih gösterileri, İslam öncesi dirilişler, kurban adakları, acı çekme vb. ile ilişkilendirilerek günümüzde yeni bir tiyatro arayışında önemli unsurlar haline gelmektedir (Eyvazov, 2008, s.103).

Azərbaycanda tiyatronun gelişim süreci Bakü'de Tiflis ve Şuşa gibi diğər şehirlere göre biraz daha yavaş şekilde ilerlemektedir. Bunun başlıca nedeni tiyatrocı aydınların kısa sürede farklı şehirlere gitmesiydi. Ancak yıl içinde, çeşitli amatörler Mirza Fatali Ahundzadeh'in komedileri "Lankaran Khan's Vizier", "Monsieur Jordan ve Dervish Mastali Shah" ve Vasag Madatov'un vodvilini hazırlayıp gösterdiler. Bu çabalar 1886'da da devam etmiştir. O sıralarda, aslen Şamahılı Habib bey Hacı İbrahimhalil oğlu Mahmudbeyov (1864-1922) ve Sultanmecid Hacı Murtuzali oğlu Ganizadeh (1866-1937), Tiflis'teki (Tiflis) Alexandrinsk Muallimler Enstitüsü'nde okudular. Kış ve yaz tatillerinde Bakü'yü ziyaret ederek tanınmış aydınlarla birlikte çeşitli tiyatro gösterileri hazırladılar. Tiflis'teki (Tiflis) Gürcü, Rus ve yabancı tiyatroların yanı sıra çeşitli kalıcı toplulukların performanslarını izlediler (Əhmədov, 2013, s.3).

Habib bey ve Sultanmecid bey 1887'de yüksek öğrenimlerini tamamlayarak pedagojik faaliyet için Bakü'ye gönderildiler. Burada öğretmeye başladılar ve kısa sürede şehirde hem eğitimciler hem de kültürel figürler olarak tanındılar. Birlikte Bakü'de yeni bir tür Rus-Türk (Rus-Müslüman ve Rus-Tatar olarak da adlandırılır) okulu açtılar. "Habib Bey Mektebi" olarak bilinen okul, günümüzde 132 Nolu Mekteptir. Habib bey Mahmudbeyov, Sultanmajid Ganizadeh ve arkadaşları Necefgulu Valiyev, Bakü'de tiyatro hayranlarını bir araya getirebildiler ve tiyatro sanatının canlanmasına yeni ve etkili bir ivme kazandırdılar. Lise öğrencilerini de öğrettikleri okullarda görevlendirdiler. Her yıl yeni mezunlar değiştirildi. Ünlü tiyatro oyuncusu ve yönetmen Hüseyin Arablinsky ve oyuncu-oyun yazarı Mirmahmud Kazimovsky de bu öğretmenlerden oluşan amatör grupta ilk kez sahneye çıktı. 1923'te Bakü'de yayınlanan "Azeri Türk Tiyatrosunun Kısa Tarihi" adlı kitap, 1887'den sonra Türk tiyatrosunun Bakü'ye gelmesiyle gelişmeye başladığını belirtir. Dönemin gençleri Sultanmecid Ganizade, Habibbey Mahmudbeyov ve Najafgulu Valiyev taraftar toplayarak tiyatrolar vermeye başladılar. Bu insanların tiyatroya giderken çektikleri acılar, yaptıkları hakaretler, fahişelerin hiçbirisi övülmeye değmez.” “Mösyö Jordan ve Derviş Mastali Şah "komedisi büyük bir başarıydı. Şehir tiyatrosunda (Tağıyev tiyatrosu) gösterilen oyunda ana roller S. Seyidov (Derviş Mastali Şah), M. Şakibeyov (Gulamali), S. Gayibov tarafından oynandı (Əfəndiyev, 2014, s.448).

Tiyatro sanatının gelişimi ile bağlantılı olarak, entelektüellerimiz dünya drama örneklerini tercüme etme eğilimindeydiler. Örneğin, 1888'de Tiflis'te (Gürcistan) yayınlanan Kaşkul gazetesi, Alman yazar Friedrich Schiller'in "Tanrı ve Aşk" başlığı altında "Aldatma ve Aşk" trajedisinin bir çevirisini yayınlamaya başladı. Azerbaycan ve Rus okullarına yardım amacıyla sahnelenen oyunlar arasında 1889 yılında oynanan "Lenker hanının veziri" ve "Girt-girt" (Vasag Madatov) oyunları daha ilgi çekici olmaktaydı. Ganizadeh ve Mahmudbeyov yavaş yavaş amatörler rol üzerinde çalışma alfabesini öğrettiler ve bir anlamda istikrarlı bir grup oluşturmaya çalıştılar. Öğretmenlerinin de yardımıyla şehirde çeşitli panayırlar düzenlerler ve nihayet küçük vodviller, şakalar yapmaktaydılar. 1890'ın en büyük tiyatro olaylarından biri, 10 Mart'ta Tağıyev Tiyatrosu'nda gösterilen komediydi (Eyvazov, 2008, s.195).

Bir diğ er tarihi olay ise milli sahnemizin ilk profesyonel sanat  ılarından Muhammed Bey Malikov'un (Alvandi) oyunculuğ u se  mesi ve sahne kariyerine ba  lamasıdır. Bir diğ er teatral olay ise bina ile ilgilidir. Bakü petrol kralı, hayırsever milyoner Ağ a Musa Nagiyev  ehirde "Halk Meclisi" ("Toplum Meclisi", "Soylular Evi") bir bina in  a etti. Ayrıca "Nagiyev Tiyatrosu" olarak adlandırılan bu binada tiyatro gösterileri yapıldı, kültürel etkinlikler yapıldı, para toplandı. Kültüre adanmış bağı  akşamları düzenlendi. Nariman Narimanov'un 1891'de Bak 'ye gelişinin de tiyatro sürecinin evrimi üzerinde olumlu bir etkisi oldu (Dada ov, 2012, s.205).

Abdurrahim bey Hagverdiyev'in "Yıkılan Birlik" trajedisinin oyun için hazırlanmasında görev alan Nerimanov da oyunda Necef bey rolünü oynamıştır. Celal  nsizade, Aleksandr Pu kin'in ünlü trajedisi "Boris Godunov"u Azerbaycan Türkçesine çevirmiştir. 1892'de tiyatronun ömrü arttı. Yılın ilk aylarında, tiyatrocular Vasag Madatov'un vodvilini "Kardeş ve Kardeş" (4 Şubat) Tagiyev Tiyatrosu'nda sergilediler. Yılın en dikkat çekici performansları, Rus oyun yazarı Dyachenko'dan Sultanmajid Ganizadeh tarafından çevrilen "Kurban için Kurban", Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Mösyö Jordan ve Derviş Mastali  ah" (her ikisi de 9 Mart'ta oynadı), Necef bey Vazirov'un "Biz" adlı eseri idi. Nariman Narimanov Bakü'de bir drama kulübü kurdu. Bu klub n ömrü kısa olmasına rağ men, bu ilk çaba, daha sonraki tiyatro setlerinin yaratılmasının temeli oldu. Sultanmejid Ganizadeh, küçük çaplı  akalar ve okuma yazma bilmeyen nüfusun alay konusu ile daha çok ilgileniyordu. Bunu göz önünde bulundurarak değ şiklik yapmayı tercih etti. Onun yerine, "Koro"  akası 1893'te yeni bir yapı ve kadroda defalarca oynandı. Ganizade ayrıca büyük Rus yazar Leo Tolstoy'un tek perdelik komedisi "The First Winemaker"ı da çevirdi ve Mayıs ayında oyunu kendisi hazırladı ( l kb rli, 2007, s.340).

Yasnaya Polyana'da yaşayan Leo Tolstoy'a da bir mektup yazdı. Mirza Fatali'nin komedisi "Hacı Gara" yılda birkaç kez Tagiyev Tiyatrosu'nda ve "Denizciler Kulübü"nde oynanırdı. 1894 yılında Mirza Fatali Ahundzadeh'in komedileri, Necef bey Vezirov'un fıkraları, Vasag Madatov'un vodvilleri ve Sultanmejid Ganizadeh'in alıntı ve alıntıları tiyatroseverlerin sade repertuarının temelini oluşturmuştur. Tiflis'teki Kafkas sansürü, Nariman Narimanov'un ilk oyunu

Cehalet'in 1895'te sahnelenmesine izin verdi. Komedi ilk olarak Bakü tiyatro hayranları tarafından oynandı. Oyun yazarı, Tağıyev Tiyatrosu'nda oynanan oyunda İmran rolünü oynadı. O dönem için bir etkinlik olan gösteriden 800 manat kazanıldı. Yani, birçok seyirci gösteriye geldi. Genel olarak Abdurrahim bey Hagverdiyev ve Nariman Narimanov'un eserlerinin amatörlerin repertuarında yer alması tema arayışlarına meydan okumuştur (Ələkbərli, 2007, s.340).

Birinci Müslüman Topluluğu'na katıldıktan sonra, tiyatrocular ayda en az iki kez, ancak düzenli olarak oynamak için belirli bir çalışma prensibi oluşturmaya çalıştılar. O yıllarda ve yirmi yıl sonra, belirli yaz ve kış dönemleri mevsimin sonu olarak kabul edildi. Faaliyetleri "kış" ve "yaz" olarak ayrıldığından, topluluk Mart 1897'de bağımsız olarak performans göstermeye başladı. Yıl boyunca pek çok gösteri oynandı. Bunlar arasında Necef bey Vezirov'un "Daldan atılan taş topuk değerindedir", Sultanmejid Ganizadeh'in "Dursunali ve Ballibadi" (her ikisi de 1 Mart'ta oynadı), Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran" (9 Mart, Sultanmajid Ganizadeh tarafından yönetildi), Nariman Narimanov tarafından çevrildi ve yönetildi, Nikolai Gogol'un "Müfettişi" (15 Ekim ve 15 Ekim) 28 Kasım), Narimanov'un komedileri "Cehalet" (5 Aralık)'ın Neriman Gösterilerinin özel bir yeri var olmaktadır (Əliyev, 2009, s.193).

Tüm performanslar Tağıyev Tiyatrosu binasında gösterilmektedir. "Müfettiş" oyununun başarısı önemli bir olay olarak not edilmelidir. Bu oyunun prömiyerine gösterilen ilgi, milli tiyatromuzun tercüme eserlere olan ilgisinin artmasında esaslı bir yükselişe yol açmaktaydı. Oyunun ilginç bir oyuncu kadrosu vardı. Ana roller Nariman Narimanov (Belediye Başkanı), Habib bey Koçarlinski (Osip), Badal bey Badalbeyov (Dobchinski), Abulfat bey Veli (Bobchinsky) tarafından oynandı. (Əlizadə, 2008, s.193)

1897'de Bakü'de ilk "Sanatçılar Birliği" kuruldu. 300 üyesi olan birliğin içinde çok sayıda Azerbaycanlı sahne tutkunu da yer almaktadır. Sultanmeced Ganizadeh'in öğrencileri Hüseyin Khalafov (Arablinsky) ve Mirmahmud Kazimovski, bu yıl gösterilen "Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran" komedisinde Mehtar Karam ve Kandlı rollerinde ilk kez sahneye çıktılar. Tanınmış bir oyuncu, oyun yazarı ve geleceğin

çevirmeni olmak Mehdi bey Hacinski sahneye ilk adımını Cehalet adlı oyunda attı. Grup, 1898'den beri afişlerde ve gazete haberlerinde "Müslüman drama sanatçıları grubu" (bazen "Müslüman drama sanatçıları") olarak yer aldı. Yönetmenliğini Sultanmejid'in üstlendiği Ganizade, Habib bey Mahmudbeyov ve daha az oranda Nariman Narimanov. Belli bir şevkle çalışan ekip üyelerinin iyi işi, geçmişin eserlerini yeniden yaratmak ve Abdurrahim bey Hagverdiyev'in "Yıkılan Birlik" (1 Mart), İskender Bey Malikov'un "Kötülükten İyiliğe" (15 ve 20 Nisan) ve Mirza Fatali'nin "Hacı Gara" (13 Kasım) trajedileri, dramaları ve komedileri hazırlandı ve gösterildi. (Hüseynli, 2011, s.196).

Grubun tiyatro gösterileri 1899'da Budist bir karaktere bürünmeye başladı. Geçen yılki sahne prodüksiyonları arasında Necef bey Vazirov'un "Garingulu" ve Haşım bey Vezirov'un "Evlilik su içmek değildir" (9 Mart'ta oynanan) ve Abdurrahim bey Hagverdiyev'in "Kaz eti yerseniz tadını görürsünüz" fıkraları yer aldı. Cahangir Zeynalov derviş Mastali Shah ("Mösyö Jordan ve Dervish Mastali Shah", 3 Mart), yüksek komedi oyunculuğuyla seyircilerin en derin sempatisini kazanmaktaydı. Hüseyngulu Rzayev, toplulukta çalışan Necefgulu Valiyev'in girişimi ve Nariman Narimanov'un çabalarıyla kaderini sahne sanatlarına bağladı. Daha sonra "Sarabski" (bazen "Sarabli" olarak yazılır) Takma adı altında drama, trajedi ve opera oyuncusu olarak ünlendi, birçok oyunu yönetmeye devam etti (Hüseynbəyli, 2016, s.11).

Bu yıl, Tagiyev Tiyatrosu bir miktar yeniden inşa edildi, gösteri salonu genişletildi ve koltuk sayısı önemli ölçüde artırıldı. Binanın kiralanmasındaki zorluklar nedeniyle provalar Cihangir Zeynalov, İskender bey Malikov'un evlerinde ve "Kaspi" gazetesinin yazıhanesinde yapıldı. Grupta henüz "yönetmen" kavramı oluşmamıştı. Hayranları bir araya getiren ve rolleri bölen kişiye "yönetmen" denildi. Gösteriler iki veya üç gün, bazen bir hafta olarak hazırlanırdı. 1900 yılında tiyatro sürecindeki durgunluğu aşmak için girişimlerde bulunulmasına rağmen, önemli bir değişiklik ya da belirli sanatsal kazanımlar olmadı. Grup dağıldı bile. Neriman Narimanov'un grubu yeniden kurma ve liderliği devralma girişimi başarısız oldu. Yıl sonunda Şuşa'dan Bakü'ye gelen ve 1901 yılında "Bakü Müslüman Topluluğu"nu kuran Abdurrahim bey Hagverdiyev ticarete başlamıştır. Cesurca baş yönetmen

rolünü üstlendi ve milli tiyatro tarihimizde bu görevi onurlu bir şekilde yerine getiren ilk aydın oldu (Hüseynov, 2009, s.4).

2.3.2 Sovyetler Döneminde Azerbaycan Tiyatrosunun Durumu

2.3.2.1. Sovyetler Döneminde Tiyatronun Durumu

Azerbaycan tiyatrosu Sovyetler döneminde parlak yüzleriyle anılmıştır. Ayrıca - M.F.Akhundzade, N.Vazirov, J.Mammadguluzade, A.Hagverdiyev, N.Narimanov, U.Hacıbeyli, J.Jabbarli, H.Javid, M.S.Ordubadi, A.Mammadkhanli, S.Rahman, İ.Afendiyev, B.Vahabzade, Anar ve yönetmen - A.Şerifzade, A.Tuganov, S.Ruhulla, A.Agayev, A.İsgandarov, A.Alakbarov, A.Şerifov, M.Memmadov, T.Kazimov, Ş.Badalbeyli, J.Salimova, A.Kazimov, H.Atakishiyev, V.İbrahimoglu, A.P.Nemat ve besteciler - S.Rustamov, S.Alasgarov, T.Bakikhanov, A.Malikov, Sh.Akhundova, O.Kazimov, J.Guliyev, E.Sabitoğlu, S.Kerimi ve ayrıca oyuncular açısından - J.Zeynalov, H.Arablinski, R.Tahmasib, M.Kazimovski, A.Agdamski, R.Darabli, A.Mammadova, I.Hidayatzade, Bülbül, A.Garaybeyli, H.Sarabski, A.Yusifgizi ve daha onlarca yetenekli yazar, yönetmen, besteci, sanatçı ve oyuncu isimler milli tiyatromuzun gelişimini yansıtmaktadır. Azerbaycan'da çeşitli tiyatrolar vardır: drama, müzikli komedi, opera ve bale, çocuk, kukla tiyatroları vb. Bugünkü Ulusal Dram Tiyatrosu'nun temeli, ulusal profesyonel sahne sanatlarımızın kuruluşuyla aynı gün (1873) atıldı. Şu anda hem başkent Bakü'de hem de ülkenin farklı bölgelerinde profesyonel tiyatrolar faaliyet göstermektedir (Hüseynbəyli, 2018, s.2).

1923 yılında Bakü Tiyatro Okulu'nun açılması ve mezunları, sonraki yıllarda milli tiyatro sanatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 1929'da Bakü'de bir çocuk tiyatrosu açıldı. 1937 yılında cumhuriyetin çeşitli bölgelerinde devlet tiyatroları kurulmuştur. Ne yazık ki bu tiyatrolar 1949 yılında kapatılmıştır (Guba, Gence ve Nahçıvan Devlet Tiyatroları hariç). Bu tiyatro grupları uzun süre drama çevreleri adı altında çalışmışlardır. 1958 yılında halk tiyatroları olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. 1960'larda Azerbaycan tiyatrosu yeni bir aşamaya girdi. 1964 yılında sanatçı T. Salahov ve besteci G. Garayev, Shakespeare'in "Antonio ve Kleopatra" adlı eserini icraya hazırlamıştır. Bu, tiyatronun ve seyircinin hayalini kurduğu

muhteşem, parlak, hümanist bir performans yaratmıştır. Bu performansta, tiyatronun yenilikçi çabalarının harika sonucu da kendini gösterdi. Bu yüksek sahne kültürü, sağlıklı yenilik ve modernlik ruhu, T. Kazimov'un o yılın Kasım ayında sahneye koyduğu "Sen Hep Benimlesin" oyunu hem yazarın hem de genel olarak tiyatronun büyük bir başarısıydı (Sarabski, 1992, s.104).

"Sen hep benimlesin"den sonra, "Yalan" (1965), "Ölü" (1966), "Sensiz" (1967), "Hamlet" (1968) gibi dolu performanslar Azerbaycan sahnelerini canlandırdı. 1960'ların sonlarında Azerbaycan tiyatrosunun başarıları arasında yeni yetenekli genç oyun yazarlarının gelişi büyük bir sevinç kaynağıydı. 1969 yılında Akademik Drama Tiyatrosu'na "İkinci Ses" oyunuyla gelen Bahtiyar Vahabzadeh, sonraki yıllarda "Yağmurdan Sonra", "Yoldaki İzler", "Kesici Kılıç" gibi oyunlarla tiyatronun repertuarını zenginleştirmiştir (Sarabski, 1992, s.102).

70'li yıllarda Nabi Khazri, "Sen Yakma" oyunuyla başlayan dramatik çalışmasına "Yankı", "Mirza Şafi Vazeh", "Kılıç Yere Delindi", "Burla Hatun" eserleriyle başarıyla devam etmekteydi. Azerbaycan Devlet Genç Seyirciler Tiyatrosu'nda başarıyla sahnelenen "Geçen Yılın Son Gecesi" oyunuyla tiyatroya gelen yazar Anar, iyi bir oyun yazarı olduğunu kanıtladı. N. Hasanzadeh'in "Atabeyler", "Pompei'nin Yürüyüşü" performansları yazara ve tiyatroya başarı getirdi (Bertleys, 1998, s.126).

1980'lerde "Şarkı Dağda Kaldı", "Khurşidbanu Natavan", "İblis", "Atabeyler", "Çılgılık", "Kılıç yeri deldi", "Ateşin Gelini", "Şeyh Hiyabani" ve diğerleri. Bu tür romantik kahramanlık gösterileriyle tiyatro yeni bir gelişme aşamasına girdi. Bu dönemde Azerbaycan tiyatrosunda en önemli olay, üslup ve tür bakımından gelişme sürecinin gözlemlenmesidir. Bu dönemin olgusal malzemesine dayanan teatral eleştiri de sınırlarını genişleterek bilimsel-teorik ve estetik kaliteyi artırmış; Azerbaycan tiyatro sürecine mümkün olduğunca müdahale ederek, onu tanıtmaya çalışmaktaydı. 1990 yılından sonra kurulan Yug, Minyatür, Pandomim, Belediye, Oda Gençlik Tiyatroları'nın kendilerini iyi bir şekilde kurmuş olmaları sevindiricidir. Tarz, form çeşitliliği ve sanat tarzının zenginliği bakımından keskin bir şekilde farklıydılar. 1990'dan sonra bile Azerbaycan tiyatrosunda klasik ve modern

Azerbaycanlı yazarların, Rus ve dünya oyun yazarlarının seçilmiş eserleri sahnelenmiştir. Eski SSCB'nin 70 yılı boyunca, Azerbaycan tiyatrosu sadece SSCB'de bulunuyordu - Moskova, Leningrad, Minsk, Kiev, Tiflis, Erivan, Taşkent vs. Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu 1919'da Türkiye'yi gezdikten 71 yıl sonra, Azerbaycan Devlet Akademik Dram Tiyatrosu organize bir şekilde Türkiye'yi gezdi. Ünlü oyun yazarı İ. Afendiyev'in "Garip Kaderimiz" ve "Cehennemdeki Aşıklar" isimli eserleri seslendirildi. 1998 yılında Azerbaycan Devlet Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu ikinci kez Türkiye turnesine çıktı. Ayrıca Bakü Pantomim Tiyatrosu, Gence Devlet Kukla Tiyatrosu, Bakü Belediye Tiyatrosu defalarca Türkiye'ye turneye çıkmıştır (Adam, 1970, s.45-46).

2.3.2.2. Sovyetler Döneminde Tiyatrolarda Yaşanan Problemler

1897 ve 1905 yılları arasında çeşitli tiyatro topluluklarının etkinliklerinde aşağıdaki olaylar öne çıkmıştır. Repertuar tekrarlayıcı ve monotondur. Aynı drama, trajedi veya vodvil yıl boyunca birçok yapımda oynandı. genellikle bir oyunda rol alan bir oyuncunun değiştirilmesi yeni bir yapı olarak sunulurdu. Sanatçılar sözlerini ezberlemediler. Metin, diyalog ve monolog, bilgi istemi aracılığıyla iletildi. Bu nedenle, sustalı tiyatrodan önemli bir meslek olarak kabul edildi. Gösteride herhangi bir müzik ya da özel düzenleme kullanılmamıştır. Sanatçıların çoğu ailesinin ekmeğini başka mesleklerden aldı. Farklı gruplardan amatörler sık sık yer değiştirirdi. Bu durum 1906-1919'da daha da tatsız hale geldi. Küçük fıkralar ve vodvil fıkraları aynı gün içinde iki, bazen üç ve dört birlikte gösterildi. Sanatçıların çoğu yılda birkaç kez değişti. Bazen sanatçılar kaldı, ancak rolleri değişti (Goyan, 1992, s.102).

Bu yıllarda tiyatro gösterileri arasında yazarlar Neriman Nerimanov, Necef bey Vezirov, Abdurrahim bey Hagverdiyev, Süleyman Sani Ahundov, çeşitli alanlarda çalışan aydınlar yer aldı. Badal bey Badalbeyov, Hacı bey Ahundov (Şirvanski), Rahim bey Malikov, Midhat bey Malikov, Abdulali bey Valibeyov, Resul bey Tahirbeyov, Malik bey Tahirbeyov, Samad Mansur Kazımlı, Habib bey Koçarlı, Mehdi bey Cüvarlinski, Sadık bey Salasbeyov, Hüseyin Minasazov ve diğerleri konuştu. Nispeten deneyimli Mirza Muhtar Mammadov, Jahangir Zeynalov,

Mahammad Alvandi, Abulfat Veli, Hüseynbala Khalafov (Hüseyn Arablinski), Murad Muradov, Hüseynqulu Sarabski (Rzayev), Mirmahmud Kazimovski, Mirzaga Aliyev, Rüstəm Kazimov, Mehdi bey Hacinski, Ağalar Garaybeyov düzenli olarak oyunculukla uğraşmışlardır. Süreli yayınlar, siyasi konumları ne olursa olsun, tiyatro sürecini ele almaya, performanslar hakkında bilgi vermeye ve eserlerin kısa tanımlarını verme eğiliminde olan makaleler yayınlamaya çalışmışlardır (Kalankatuklu, 2006, s.83).

2.4. BAĞIMSIZLIK YILLARINDA MODERN TIYATRONUN GELİŞİMİ

Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün 1961'de Viyana'da gerçekleştirdiği IX Kongresi'nin kararına göre 27 Mart, Uluslararası Tiyatro Günü ilan edildi. Azerbaycan'da profesyonel milli tiyatronun temeli 10 Mart 1873'te Bakü'de "Lenker hanının veziri" komedisi ile kurulan Azerbaycan tiyatrosu gelişme dönemini yaşıyor. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından imzalanan "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Ulusal Tiyatro Günü'nün kurulmasına ilişkin" talimatı ve profesyonel bir ulusal tiyatronun kuruluşunun 140. yıldönümü, tiyatro sanatına gösterilen özenin bir ifadesidir. Uzun ve şanlı bir tarihe sahip olan Azerbaycan tiyatrosu son yıllarda güçlenerek yeni bir gelişme aşamasına girmiştir. Bugün ülkemizde 27 devlet tiyatrosu bulunmaktadır. Bu tiyatrolarda yaklaşık 700 oyuncu çalışıyor. Tiyatro binalarının elden geçirilmesi ve sanatçıların toplumsal refahını artırmaya yönelik atılan adımlar, bu sanata gösterilen özenin açık bir örneğidir (Dadaşov, 2005, s.186).

Azerbaycan'da tiyatro sanatının kökleri, halkın faaliyeti ve dünya görüşü ile bağlantılıdır. Bağımsız bir halk tiyatrosunun kurulmasında törenlerde, ritüellerde ve oyunlarda gösteri unsurları önemli rol oynamıştır. Uzun süredir halk arasında yaygın olan gösteriler, Azerbaycan halk tiyatrosunun bağımsız bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Azerbaycan Halk Tiyatrosu gerçekçi bir karaktere sahipti ve işçi sınıfıyla bağlantılıydı. Halk Tiyatrosu'nun repertuarı belli bir etik içerikli küçük gösterilerden oluşuyordu. Halk Tiyatrosu, Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosu'nun oluşumunda önemli bir rol oynamıştır (Cəfərov, 2014, s.68).

Az önce belirttiğimiz gibi, Azerbaycan tiyatrosunun tarihi M.F. Akhundzadeh'in ‘‘Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran’’ ile başladı, ancak daha sonra bu gösterilerin sayısı hızla arttı. H. Zardabi'nin girişimiyle, N. Vazirov ve A. Adigozalov'un yakın katılımıyla gerçek okulun öğrencileri tarafından gerçekleştirilen bu ilk amatör performans, ulusal tiyatronun kurulması için güçlü bir itici güç oldu. Azerbaycan'ın önde gelen aydınları, daha sonra Gori Ruhban Okulu'ndan mezun olan öğretmenler, Şuşa, Nahçıvan ve diğer şehirlerde tiyatro gösterileri sergilediler ve aynı zamanda bu gösterilerde "oyuncular" olarak rol aldılar. Şuşa'nın önde gelen öğretmenleri ve aydınları, Y. Malik-Hagnazarov'un önderliğinde yaz tatillerinde düzenli olarak kulüpte ve Khandamirov'un tiyatrosunda gösteriler düzenlediler ve MFAkhundov'un komedilerini oynadılar (Ağayeva, 2013, s.119).

Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün 1961'de Viyana'da gerçekleştirdiği IX Kongresi'nin kararına göre 27 Mart, Uluslararası Tiyatro Günü ilan edildi. Azerbaycan'da profesyonel milli tiyatronun temeli 10 Mart 1873'te Bakü'de "Sürgüzeşti-veziri-hani-Lenkeran" komedisi ile kurulan Azerbaycan tiyatrosu gelişme dönemini yaşıyor. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından imzalanan "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Ulusal Tiyatro Günü'nün kurulmasına ilişkin" talimatı ve profesyonel bir ulusal tiyatronun kuruluşunun 140. yıldönümü, tiyatro sanatına gösterilen özenin bir ifadesidir (Allahverdiyeva, 2018, s.174).

Uzun ve şanlı bir tarihe sahip olan Azerbaycan tiyatrosu son yıllarda güçlenerek yeni bir gelişme aşamasına girmiştir. Bugün ülkemizde 27 devlet tiyatrosu bulunmaktadır. Bu tiyatrolarda yaklaşık 700 oyuncu çalışıyor. Tiyatro binalarının elden geçirilmesi ve sanatçıların toplumsal refahını artırmaya yönelik atılan adımlar, bu sanata gösterilen özenin açık bir örneğidir. Azerbaycan'da tiyatro sanatının kökleri, halkın faaliyeti ve dünya görüşü ile bağlantılıdır. Bağımsız bir halk tiyatrosunun kurulmasında törenlerde, ritüellerde ve oyunlarda gösteri unsurları önemli rol oynamıştır. Uzun süredir halk arasında yaygın olan gösteriler, Azerbaycan halk tiyatrosunun bağımsız bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Azerbaycan Halk Tiyatrosu gerçekçi bir karaktere sahipti ve işçi sınıfıyla bağlantılıydı. Halk Tiyatrosu'nun repertuarı belli bir etik içerikli küçük gösterilerden oluşuyordu. Halk

Tiyatrosu, Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosu'nun oluşumunda önemli bir rol oynamıştır (Şükürov, 2009, s.107).

Az önce belirttiğimiz gibi, Azerbaycan tiyatrosunun tarihi MFAkhundzadeh'in Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran ile başladı, ancak daha sonra bu gösterilerin sayısı hızla arttı. H. Zardabi'nin girişimiyle, N.Vazirov ve A.Adigozalov'un yakın katılımıyla gerçek okulun öğrencileri tarafından gerçekleştirilen bu ilk amatör performans, ulusal tiyatronun kurulması için güçlü bir itici güçtür. 18 Ekim 1991'de Azerbaycan bağımsızlığını kazandı. 1993 yılından bu yana, nüfusun sosyal refahı ve yurttaşlık faaliyetleri artmıştır. Azerbaycan Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu, Azerbaycanlı ve yerli olmayan oyun yazarlarının klasik ve modern temalar üzerine bir dizi ilginç eseri sahnelemiştir. "Hükümdar ve kızı", "Bu dünya nereye gidiyor?", "Bizi kesen kılıç", "Dar ağaç", "Aşk ve özgürlük adası", "Dişi kurt", "Ah kadınlar, kadınlar", "Kıskanç kalpler" ", " Bin yılın ışığı ", " Bazen bana melek denir ", " Annenin intikamı ", " Beyaz koyun ve kara koyun ", " Ah Paris ... Paris ", " En sevdiğim deli ", " Benim koca deli ", " Postanede Rüya ". "Katil", "Pompey'in Kafkasya Yürüyüşü", "Şah Oidipus", "Burla Hatun" vb. gösteriler oynandı. Bu gösterilerin birçoğunun prömiyerlerine katılan Milli Lider Haydar Aliyev, tiyatro eleştirmeni ve tiyatro eleştirmeni olarak oyunun yanı sıra yaratıcı kişilikler hakkında görüşlerini dile getirdi (Sultanlı, 2008, s.121).

Profesyonel tiyatro olarak olgunlaşan Azerbaycan Devlet Akademik Dram Tiyatrosu, bağımsızlık döneminde ilk kez Türkiye turnesine çıktı. "Bizim Garip Kaderimiz" ve "Cehennemde Sevgililer Günü"nü seslendirdi. Türkiye'yi ikinci kez ziyaret eden tiyatro, "Bu dünya nereye gidiyor?" performansını gösterdi. Aynı yılın Ekim ayında, "Cehennemde Aşıklar" oyunu Almanya'nın Berlin kentinde Alman tiyatroseverlere gösterildi. Mayıs 1996'da tiyatro, Moskova'daki İkinci Uluslararası Çehov Festivali'nde "Kral Lear" oynadı. Akademik tiyatro, Kasım 1998'de üçüncü kez Türkiye'yi gezdi. "Hükümdar ve Kızı", "Kendimizi Kesen Kılıç" ve "En Sevdiğim Deli" şarkılarını seslendirdi.

Bugün Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosu, sanatsal yolunda yeni bir aşama yaşıyor. Böylece Haydar Aliyev'in geleneklerini asaletle sürdüren Cumhurbaşkanı

İlham Aliyev'in emriyle tiyatro binaları onarılmakta ve restore edilmekte, dünya tiyatro sahnesine uygun olarak faaliyet gösterebilmeleri için tüm koşullar yaratılmaktadır. Başkanın emriyle tiyatro figürlerine özel ödüller, fahri unvanlar verilir ve yaşam koşulları iyileştirilir (Rəcəbov, 2003, s.29).

8-12 Kasım 2010 tarihlerinde Azerbaycan'da düzenlenen Bakü Uluslararası Tiyatro Konferansı "XXI Yüzyılda Dünya Tiyatro Süreci: Sorunlar, Beklentiler, Alternatifler" Azerbaycan tiyatro dünyasının önemli olaylarından biriydi. Konferansa Avrupa, Asya ve Amerika'dan tanınmış tiyatro profesyonelleri, yönetmenler ve oyun yazarları, kültür bilimcileri katıldı. Azerbaycan'da düzenlenen ilk uluslararası bilimsel-pratik konferansa Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Türkiye, İngiltere, Fransa, Almanya, Gürcistan, Rusya, Beyaz Rusya, Estonya, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan, Ukrayna, Moldova, Avusturya, Yunanistan katılmaktaydı Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosu'nun kuruluşundan bu yana geçen 125 yıl boyunca ülkede güçlü tiyatro grupları kuruldu. Şimdi Bakü'de Azerbaycan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu M.F. Akhundov, Azerbaycan Devlet Rus Dram Tiyatrosu S. Vurgun, Ş. Gurbanov Azerbaycan Devlet Müzikal Komedi Tiyatrosu faaliyet göstermektedir. Ayrıca bugün Azerbaycanda Şarkı Tiyatrosu, Muğam Tiyatrosu, Ş. Memmedov Opera Stüdyosu, Gence Devlet Nizami Şiir Tiyatrosu, Gence Bebek Tiyatrosu, Şuşa Müzikli Dram Tiyatrosu, Şeki Hiciv Tiyatrosu, Erivan Azerbaycan Tiyatrosu, Nahçıvan Cavid Şiir Tiyatrosu, Gusar Dram Tiyatrosu, Fuzuli Dram Tiyatrosu, Nahçıvan Kukla Tiyatrosu, Gazah Dram Tiyatrosu faaliyetdedir (Allahverdiyev, 2018,s. 67).

2.5. MİLLİ TİYATRO GELENEKLERİNİN KORUNMASI

Modern dünyada, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanatın, özellikle tiyatro sanatının artık bir grup elit için bir ifade biçimi olmadığı ve kentsel nüfusun güçlenmesiyle yeni veya alternatif bir tiyatro kavramı ortaya çıktı. Batı dünyası İncil temalarına, Hristiyan azizlerin hayatlarına dönmek zorunda kaldı. Eski halk oyunları yeni bir formatta, yeni bir senaryoda sahneye çıktı. Bu nedenle, Shabih'in düzenlendiği Azerbaycan'da Shabih hakkında hiçbir şey yazılmamış olmasına rağmen, Batı dünyası onu yatay ve uzunlamasına (elbette Hristiyan kültüründen

etkilenen bir gösteri olarak) incelemeye başladı. Tiyatronun karşılaştığı ekonomik zorluklar, neredeyse üç yüz yıldır değişmeyen mekan, zaman ve hareket kavramları onu alternatif yollar bulmaya zorladı. Bu yol Halk Tiyatrosu'na dönüşe yol açmaktaydı (Sultanlı, 2008, s.102).

"Özellikle seyirci ile oyuncu arasındaki duvarı kaldırmak, seyirciyi aktif olarak tiyatroya çekmek için çeşitli deneyler yapılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde açık tiyatro, Richard Schechner'in Yaşayan tiyatrodaki deneyleri vb. bu konuyu ciddiye alan yeni, araştırmacı tiyatrolardan bazıları. Grotowski'nin "fakir tiyatrosu" her yerde büyük ilgiyle karşılanıyor. Deneylerinde tiyatroyu dış ve dış unsurlarından ve imgelerinden uzaklaştırarak, yoksullaştırarak (ya da arındırarak) seyirci ile oyuncu arasında insani bir ilişki kurmaya çalışmaktadır. Amaç, dramatik bir olayı ritüele dönüştürmek, seyirci ile oyuncu arasında en baştan ortak bir işbölümü kurmaktır (Sultanlı, 2008, s.105).

Gerçek tiyatronun dışında olduğunu anlayan Batı ve Amerikan dünyası bunu 60'lı yıllardan daha önce fark etmiştir. Tiyatronun oynandığı yer, seyircilerin durduğu yerden ayrı değildir, tıpkı oyuncunun seyirci tarafında oynaması gibi, seyirci de kalkıp oyuna katılabilmektedir. Bu onu sahneye değil kendine bakmaya zorlamaktadır. Bu, Batı dünyasının getirdiği bir yenilikti. Bu amaçla köy meydanları, garajlar ve atölyeler seçilmekteydi (Şükürov, 2009, s.107).

Stanislavsky'nin çok daha sonra keşfedilen ve son yüz yıldır tiyatro tarihinin en etkili oyunculuk yöntemi olan sahnede gerçek hayatın gerçekliğini yeniden canlandırmayı amaçlayan gerçek tiyatro fikri, en azından seyircinin beğenisine sunulmuştur. Özellikle Shabih'in performansları Kerbela'yı diriltmesi ve gerçek bir savaş sahnesi sunması açısından daha inandırıcıydı. Bu nedenle Shabih gibi dinî-tasavvufî saha icralarında seyirciye oyunu izlediği, bir temsil izlediği, gerçek olaylara baktığını zannetmesi aşılır. Shabih gibi bir trajedi tiyatrosunun amacı, seyirciye olayların bir parçası olduğu izlenimini vermektir. Oyunun ikna ediciliği, seyirciyi o günlere çekmenin ötesine geçerek, Ehl-i Beyt'i acılarını acıları, talihsizliklerini talihsizlikleri ve münakaşalarını da kavgaları olarak bilir. Shabih tiyatrosunda bir anakronizm olsa da olaylar Kerbela'yı tam olarak yansıtmaktan

uzaktır ancak seyirci-oyuncu mekânının aynı olması ve birbirinden çok uzak olmaması olayların gerçekliğini arttırmaktadır. Bunun için Shabih'in imajının değil de temasının, dilinin ve müziğinin Kərbela'ya benzemesi, sahne dekoru, kıyafet, maske ve korkuluk, peçe ve at seçiminde şarttır. Dolayısıyla tarihte dini-tasavvufi bir olayı yeniden canlandırmak o kadar kolay değildir. Aslında, yıllık Shabih performanslarında halk oyuncularının metni güncellemesi, sahneye yeni oyunculuk unsurları getirmesi, oyunu daha etkili hale getirmesi ve insanları daha fazla oyuna sokmanın yeni yollarını bulması önemli bir rol oynamaktadır (Allahverdiyeva, 2018, s.207).

Yüz, yüz elli yıl önce Karabağ'da oynanan komediler arasında "Şerbatalı", "Mirza'nın Oyunu", "Garavelli", "Hayvan sohbeti", "Yoğurt satma", "Ceyran" ve diğerleri sayılabilir. göstermek mümkündür. Hem şarkıcı hem de komedyen olan Mashadi Jabbar bunu anlattı. Her halükarda, Garavelli'nin otuzdan fazla performansı "Değirmen Oyunu", "Hamval ve Bayan", "Nakhirchi Molla", "Tüccar Muhammed" ve diğerleridir. Garavelli gösterileri Azerbaycan Halk Meydanı Tiyatrosu'nun formlarından biri haline geldi. "Garavelli'nin performansları, komik olay ve anlatımlarla dolu kısa oyunların yanı sıra, seyirciyi güldürmek için sahne arkasında gösterilen ve bazen belirli törenlerde bağımsız olarak icra edilen küçük performanslara dayanmaktadır (Ağayeva, 2013, s.137).

Azerbaycan'da ve bir bütün olarak Türk dünyasında en popüler oyunlardan biri gölge oyunudur. Bunun en popüler örneği Türkiye'de popüler olan Karagöz oyunudur. Buna bazen fantezi oyunu denir. Bu oyun, kuklaların iple oynandığı ve animasyonlu karakterlerin kuklaları oynayan kişi tarafından canlandırıldığı perdede gölgeler bulunan bir kukla oyunudur. Konusu olan bu oyun yabancı araştırmacıların da ilgisini çekmiştir. Perde oyunu bir zamanlar sahada, açık havada oynanırdı. Karabağ'da (Beylagan) oynanan "Maral" oyunu sadece müzik eşliğinde oynanmaktadır. Halının arkasında olan oyuncu, elleri ve dizleri üzerinde kuklalarla bu oyunu oynar. Alan performanslarından biri parodilerdir. Böylece oyuncular, halk şenliklerinde yönetici sınıfın bir parodisini oluşturarak hem eksikliklerini hem de kamuoyunun onlar hakkındaki görüşünü dile getirmek istediler (Cəfərov, 2014, s.361).

Son kelime oyunu- Oyundaki en önemli şey kelimeler, sözler, konuşmalardır. Bu açıdan kare gösterilerin ya da halk tiyatrosunun özel bir yeri vardır. Ancak bazı oyunlarda ve hatta danslarda söz ve hareket birliği vardır. Mesela halay meselesinde olduğu gibi. Bayatlarla değişmek ya da bayatlarla oynamak halayların ana işaretidir. Sözler ve şiirler diğer çocuk oyunlarında da kullanılmaktadır. Komedilerden, komedilere, eğlenceli gösterilerden dramatik tiyatrolara, dini-tasavvufi gösterilere, Shabih'lere kadar kelimeler oyunun ana temasını oluşturuyor. Halk tiyatroları veya meydan gösterileri uzun yıllar insanların eğlence dünyasında büyük rol oynamış, hayata ve bildiğimiz her şeye estetik bakış açısını oluşturmuş, fikir dünyamızı zenginleştirmiştir. Tiyatronun teknoloji çağında kurtuluşunun yanı sıra birçok profesyonel tiyatro türünün de kaynağıdır (Dadaşov, 2005, s. 193)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİLLİ TİYATROLAR VE MİLLİ TİYATRO SANATÇILARI

3.1. AZERBAYCAN'DA FAALİYET GÖSTEREN MİLLİ TİYATROLAR

1906 yılında Bakü'de Müslüman Dram Sanatçıları Topluluğu kuruldu. Şirkete ünlü tiyatro konseyi J. Zeynalov başkanlık etti. Mali zorluklar arayışı içinde, repertuarını genişleterek "Şirkete" kesintisiz bir şeyler verdi.

1910 yılında onun emrinde "Safa" adında yeni bir okul ve tiyatro bölümü kuruldu. Safa Cemiyeti'nin tiyatro topluluğu Nijat çok zayıftı. Ancak "Nijat"ın oyuncularını yavaş yavaş "Safa"ya geçti. D.Bunyadzadeh, şair Samad Mansur, oyuncular J. Zeynalov, A.M. Sharifzadeh, H. Arablinski, M.A. Aliyev, S. Ruskill, H. Sarabski ve "Nijat"tan diğerleri toplumun yaratıcı çalışmalarında yer aldı. yurt dışından davet edildi. "Safa", Truppu'nun hem Azerbaycan şehir ve köylerinde hem de güneyde (Güney Kafkasya, Orta Asya, Kuzey Kafkasya, Kuzey Kafkasya, Güney Kafkasya) en ilginç eserlerinden biridir. Genel olarak, "Nijat" yani "Safa" topluluğu, Azerbaycan tiyatrosunun örgütlenmesinde ve yaratılmasında özel bir rol oynamıştır. 1908'de, Bakü'de 12'de (yeni tarzda 25) Azerbaycan'ın ilk ulusal operası - U. Hacıbeyov tarafından "Profesyonel Leyli ve Mecnun" Azerbaycan Profesyonel Müzik Tiyatrosu kuruldu. Ü. Karı koca ", " Olsun, olsun. Bu ", " Arşın mal alan "müzikal komediler. Azerbaycan Müzik Tiyatrosu'nun repertuarında Z. Hacıbeyov ("Aşık Garib" operası, müzikal komediler "Elli yaşında adam", "Evli subay"), M.Magomayev ("Şah İsmail"), komedi MMKazimovski ("Vurgilihavur") bulunmaktadır..

1916'da J. Memmedguluzadeh'in "Ölü" adlı komedisinin tamamlanması, Azerbaycan tiyatrosunun ideal olarak yetenekli olduğunu gösteren bir olaydı. Cehalet, yalan ve dünyaya karşı suçlamalar büyük şans getirdi.1917'de Bakü'de "Müslüman Ressamlar Birliği" kuruldu. AM Sharifzade Alliance'a seçildi. İttifak tüm teatral desteği etrafında toplayacak ve dostluk ilişkileri temelinde övgüler sunacaktı.

Ancak bu birlik Mart 1918'e kadar sürdü. Maylov Tiyatrosu'nun önü, Azeri aktörlerin binadan çıkmasına izin vermedi. Oyuncuların çoğu turneye çıktı. Sadece U. ve Z. Hacıbeyov kardeşlerden oluşan topluluk görelî bir etkinlik gösterebilirdi.

Grup, kompozisyonunda drama, opera ve operet sanatçılarını birleştirecekti. İleri demokratik fikirlerle yakından ilişkili olan Azerbaycan tiyatrosu, halk kültürünün gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ancak aynı zamanda bu ildeki tiyatro henüz yüksek bir segmentasyon düzeyine ulaşmamıştır (<https://sesqazeti.az/news/culture/340114.html>).

3.1.1. Bakü’de Faaliyet Gösteren Tiyatrolar

Azerbaycan tiyatrosu gelişiyor ve halkın hayatına giriyordu. Haritası da yıldan yıla genişledi. 1921 yılında Bakü’de Eleştiri ve Propaganda Tiyatrosu'nun (TTT) kurulması şehrin kültürel hayatında önemli bir olay olmuştur. 1923 yılında Bakü Tiyatro Okulu'nun açılması ve mezunları, sonraki yıllarda milli tiyatro sanatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 1929'da Bakü’de bir çocuk tiyatrosu açıldı. 1937 yılında cumhuriyetin çeşitli bölgelerinde devlet tiyatroları kurulmuştur. Ne yazık ki bu tiyatrolar 1949 yılında kapatılmıştır (Guba, Gence ve Nahçıvan Devlet Tiyatroları hariç). Bu tiyatro grupları uzun süre drama çevreleri adı altında çalışmışlardır. 1958 yılında halk tiyatroları olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir.

1960'larda Azerbaycan tiyatrosu yeni bir aşamaya girdi. 1964 yılında sanatçı T. Salahov ve besteci G. Garayev, Shakespeare'in "Antonio ve Kleopatra" adlı eserini icraya hazırlamıştır. Bu, tiyatronun ve seyircinin hayalini kurduğu muhteşem, parlak, hümanist bir performans yarattı. Bu performansta, tiyatronun yenilikçi çabalarının harika sonucu da kendini gösterdi. Bu yüksek sahne kültürü, sağlıklı yenilik ve modernlik ruhu, o yılın Kasım ayında T. Kazimov'un sahneye koyduğu “Sen Hep Benimlesin” oyunu hem yazarın hem de genel olarak tiyatronun büyük bir başarısıydı.

"Hep benimlesin"den sonra, "Yalan" (1965), "Ölü" (1966), "Sensiz" (1967), "Hamlet" (1968) gibi dolu performanslar Azerbaycan sahnesini canlandırdı.

1960'ların sonlarında Azərbaycan tiyatrosunun başarıları arasında yeni yetenekli genç oyun yazarlarının gelişi büyük bir sevinç kaynağıydı. 1969 yılında Akademik Drama Tiyatrosu'na "İkinci Ses" oyunuyla gelen Bahtiyar Vahabzadeh, sonraki yıllarda "Yağmurdan Sonra", "Yoldaki İzler", "Kesici Kılıç" gibi oyunlarla tiyatronun repertuarını zenginleştirdi.

70'li yıllarda Nabi Khazri, "Sen Yakma" oyunuyla başlayan dramatik çalışmasına "Yankı", "Mirza Şafi Vazeh", "Kılıç Yere Delindi", "Burla Hatun" eserleriyle başarıyla devam etti. Azərbaycan Devlet Genç Seyirciler Tiyatrosu'nda (ADGTT) başarıyla sahnelenen "Geçen Yılın Son Gecesi" oyunuyla tiyatroya gelen yazar Anar, iyi bir oyun yazarı olduğunu kanıtladı. N. Hasanzadeh'in "Atabeyler", "Pompei'nin Yürüyüşü" performansları yazara ve tiyatroya başarı getirdi.

1980'lerde "Şarkı Dağda Kaldı", "Khurşidbanu Natavan", "İblis", "Atabeyler", "Çılgılık", "Kılıç yeri deldi", "Ateşin Gelini", "Şeyh Hiyabani" ve diğerleridir. Bu tür romantik kahramanlık gösterileriyle tiyatro yeni bir gelişme aşamasına girdi.

Bu dönemde Azərbaycan tiyatrosunda en önemli olay, üslup ve tür bakımından gelişme sürecinin gözlemlenmesidir. Bu dönemin olgusal malzemesine dayanan teatral eleştiri de sınırlarını genişleterek bilimsel-teorik ve estetik kaliteyi artırmış; Azərbaycan tiyatro sürecine mümkün olduğunca müdahale ediyor, onu tanıtmaya çalışıyor.

1990 yılından sonra kurulan Yug, Minyatür, Pantomim, Belediye, Oda Gençlik Tiyatroları'nın kendilerini iyi bir şekilde kurmuş olmaları sevindiricidir. Tarz, form çeşitliliği ve sanat tarzının zenginliği bakımından keskin bir şekilde farklıydılar.

1990'dan sonra bile Azərbaycan tiyatrosunda klasik ve modern Azerbaycanlı yazarların, Rus ve dünya oyun yazarlarının seçilmiş eserleri sahnelenmiştir (Rəhimli, 2003, s.13).

Eski SSCB'nin 70 yılı boyunca, Azerbaycan tiyatrosu sadece SSCB'de bulunuyordu - Moskova, Leningrad, Minsk, Kiev, Tiflis, Erivan, Taşkent ve diğerlerinde. yerlerde gezdi. Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu 1919'da Türkiye'yi gezdikten 71 yıl sonra, Azerbaycan Devlet Akademik Dram Tiyatrosu organize bir şekilde Türkiye'yi gezdi. Ünlü oyun yazarı İ. Afendiyev'in "Garip Kaderimiz" ve "Cehennemdeki Aşıklar" adlı eserleri seslendirildi. 1998 yılında Azerbaycan Devlet Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu (ADAMDT) ikinci kez Türkiye turnesine çıktı.

Tiyatro ayrıca 1992'de Almanya'yı gezdi. Ayrıca Bakü Pantomim Tiyatrosu, Gence Devlet Kukla Tiyatrosu (GDKT), Bakü Belediye Tiyatrosu (BBT) defalarca Türkiye'yi gezdi.

8-12 Kasım 2010 tarihlerinde Azerbaycan'da düzenlenen Bakü Uluslararası Tiyatro Konferansı "XXI Yüzyılda Dünya Tiyatro Süreci: Sorunlar, Beklentiler, Alternatifler" Azerbaycan tiyatro dünyasının önemli olaylarından biriydi. Konferansa Avrupa, Asya ve Amerika'dan tanınmış tiyatro profesyonelleri, yönetmenler ve oyun yazarları, kültür bilimcileri katıldı. Azerbaycan'da düzenlenen ilk uluslararası bilimsel-pratik konferansa Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Türkiye, İngiltere, Fransa, Almanya, Gürcistan, Rusya, Beyaz Rusya, Estonya, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan, Ukrayna, Moldova, Avusturya, Yunanistan katıldı.

Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosu'nun kuruluşundan bu yana geçen 125 yıl boyunca ülkede güçlü tiyatro grupları kuruldu. Şimdi Bakü'de Azerbaycan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu MFAkhundov (ADAObT), Azerbaycan Devlet Rus Dram Tiyatrosu S. Vurgun (ADRDT), Ş. Gurbanov Azerbaycan Devlet Müzikal Komedi Tiyatrosu (ASMKT) kuruldu. 1938 Devlet Tiyatrosu olarak, Azerbaycan Devlet Genç Seyirciler Tiyatrosu (ADGTT) (1929 yılında kurulmuştur) A. Şeyg adına Azerbaycan Devlet Kukla Tiyatrosu (ADKT), Belediye Tiyatrosu (BT), Gençlik Tiyatrosu (GT), Eğitim Tiyatrosu (TT), Yug Tiyatrosu (YT), Oda Tiyatrosu (CT), Pontomime Tiyatrosu (PT). Nahçıvan, Gence, Lenkeran, Sumgayıt, Ağdam ve Mingçeçevir'de de devlet tiyatroları bulunmaktadır. Ayrıca Şarkı Tiyatrosu, Muğam Tiyatrosu, Ş. Memmedov Opera Stüdyosu, Gence Devlet Nizami Şiir Tiyatrosu, Gence Bebek Tiyatrosu, Şuşa Müzikli Dram Tiyatrosu, Şeki Hiciv Tiyatrosu, Erivan

Azerbaycan Tiyatrosu, Nahçıvan Cavid Şiir Tiyatrosu, Gusar Dram Tiyatrosu, Fuzuli Dram Tiyatrosu, Nahçıvan Kukla Tiyatrosu, Gazah Dram Tiyatrosu ortaya çıkmıştır.

Azerbaycan'da tiyatro sanatının kökleri eski halk ritüellerine, bayramlarına ve oyunlarına kadar dayanmaktadır. Azerbaycan halk sanatının birçok biçiminde - çocuk oyunları, düğün gelenekleri, takvim kutlamaları - performans unsurları varlığını sürdürmektedir. Bazı halk oyunları, müzik aletleri eşliğinde diyaloglar ve şarkılardan oluşan eğlenceli olay örgülerine sahip küçük sahneler içerir.

Ulusal Tiyatro'nun kuruluşu 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. O zamanlar Bakü, Rus İmparatorluğu'nun önemli bir sanayi merkezi haline geldi. Bu geniş imparatorluğun hiçbir yerleşimi, o zamanlar gelişme hızı açısından çok büyük olmayan, ancak Orta Çağ'ın başlarından daha popüler olan bu şehirle karşılaştırılmaz. Bakü, demografik sıçrama açısından Paris, Londra ve New York gibi dünyanın önemli merkezlerini geride bıraktı. Petrol de şehrin görünümünü değiştirdi. Bakü amfi tiyatrosu genişledikçe, petrol müteşebbisleri ve işadamlarının saraylarına, eğitim kurumlarına, geçitlere ve büyük dükkanlara, otellere ve bankalara ev sahipliği yapan şehrin orta kısmı oluşmuş, bahçeler ve bulvarlar inşa edilmiştir. Antik Eski Kent'i çevreleyen kalenin duvarları, yeni dünyayı Orta Çağ'dan ayıran bir bariyer haline geldi (Rəhimli, 2003,s. 14).

19. yüzyılın ortalarında Azerbaycan'ın farklı bölgelerinde amatör tiyatro gösterileri sahnelenmesine rağmen, ulusal tiyatronun tarihi, 10 Mart ve 17 Nisan 1873'te Bakü'de Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran" adlı komedilerinin sahnelenmesiyle kuruldu. Han" ve "Hacı Gara". bağlıdır. Asgar ağa Adıgozalov'un (Gorani) yakın katılımıyla bu gösterilerle tarihinin ilk sayfalarını yazan Azerbaycan tiyatrosu, Bakü Realni Okulu öğretmeni Hasan bey Zerdabi ve öğrenci Necef bey Vezirov tarafından başlatıldı. Ülkenin kültürel yaşamına yeni bir hava kazandırılması, ulusal tiyatronun kurulmasına ivme kazandırdı.

Bu dönemde Bakü'de kültür ve kitle işletmelerinin inşası, yıldırım hızında kurulan şirketler, ofisler, borsalar ve bankalara göre gecikmiştir. Şehirde özel konser ve tiyatro binalarının eksikliği had safhadaydı. Bu durum, büyük aydın hayırsever

Hacı Zeynalabdin Tağıyev'e Bakü'ye gerçek bir tiyatro binası bağışlaması için ilham verir. 1883'te binanın tasarımını onay için şehir yönetimine sundu. Tiyatronun inşası için Hacı, şehrin merkezinde, bir sahil caddesinde bulunan büyük bir tahıl ambarı tahsis eder ve inşaat işini teknoloji mühendisi Ferdinand Lemkul'a emanet eder. Ancak Tağıyev Tiyatrosu'nun kaderi trajikti: birkaç kez ateşe verildi. Ancak her restore edildiğinde görünüşünü değiştirmiş, oditoryum, sahne ve fuaye yapısı iyileştirilmiştir.

O yıllarda Azerbaycan demokratik aydınları ilk amatör performanslarını sadece Bakü'de değil, Azerbaycan'ın diğer şehirlerinde - Şuşa, Şeki, Lenkeran, Nahçıvan'ın yanı sıra Tiflis ve Erivan'da düzenlediler. Bakü Rus-Tatar (Azerbaycan) okulunda öğretmenlik yapan Habib bey Mahmudbeyov'un amatör topluluğu, 15 Ocak 1895'te Nariman Narimanov'un "Cehalet" adlı oyunuyla HZ Tağıyev Tiyatrosu'nun büyük sahnesine çıktı. Artist dergisi (1895, 646) şunları bildirdi: "Bakü'deki yerel Müslüman nüfus arasında eş görülmemiş bir olay yaşandı."

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Bakü, yalnızca ülkenin bir sanayi merkezi olarak değil, aynı zamanda manevi ihtiyaçların arttığı bir kültür merkezi olarak da biliniyordu. Bakü sakinlerinin hayatında giderek daha etkili hale gelen tiyatro, demokratik aydınları ve daha da önemlisi gençleri saflarına çekmiştir. Bakü bir tiyatro şehri oldu. Rus aktörler ve müzisyenler, tiyatro grupları da dahil olmak üzere yabancı ülke turlarının Bakü sakinlerinin kültürel ve manevi zevklerinin oluşmasında büyük etkisi oldu. Bakü ve Bakü sakinleri, Rus sahnesinin önde gelen ustalarının performanslarına hayran kaldılar - Fyodor Shalyapın, Leonid Sobinov, Maria Commissarjevskaya, Maria Savina, Moskova İmparatorluk Küçük (Mali) Tiyatrosu'nun aktörleri, Batı Avrupa'dan Lina Cavalieri ve diğerleri. Tura gelen oyuncuların büyük sahne yeteneği, aynı zamanda Azerbaycan'ın genç amatör sanatçıları için bir nevi profesyonel okuldu.

1896'da Hasan bey Zerdabi, Birinci Müslüman Dram Topluluğu adlı ilk profesyonel tiyatro topluluğunu kurdu. Topluluğun 14 Nisan 1897'de sahnelediği ilk performans, MF Ahundzadeh'in "Hacı Gara" oyunuydu. İkinci grubun kurulmasıyla birlikte Bakü halkı tiyatro gruplarıyla daha sık görüşme, ulusal tiyatroyu tanıma,

tiyatro sanatına katılma fırsatı buldu. Aynı yıl Bakü'de ilk “Sanatçılar Birliği” kurulmuş ve 1906 yılında Cihangir Zeynalov önderliğinde “Müslüman Dram Sanatçıları Topluluğu” kurulmuştur.

20. yüzyılın başında Azerbaycan'ın tiyatro güçlerini birleştirmeye ve istikrarlı, kalıcı bir kolektif yaratmaya ihtiyaç vardı. Profesyonel bir Azerbaycan tiyatrosunun kurulmasına yönelik ilk adım, H. Mahmudbeyov ve H. Zerdabi topluluklarının yaratıcı güçlerinin birleştirilmesi idi. Abdurrahim bey Hagverdiyev'in daimi tiyatro oyuncular topluluğunun başına geçmesine oybirliğiyle karar verildi. 10 Ocak 1901'de Azerbaycan tiyatro topluluğu birliği ilk performansını sergiledi - A. Hagverdiyev'in “Yıkılan Birliği”ni gösterdi. Geniş bir izleyici kitlesinin sempatisini kazanan tiyatro sanatı geliyordu.

Azerbaycan aydınlarının tiyatro sevgisi, bu sanata güçlü bir bağlılık, ulusal bir tiyatronun yaratılmasının esas sebebidir. Daha 1900 yılında Nariman Narimanov şöyle yazmıştı: “Tiyatro yetişkinler için bir okuldur. O okulda görmediğimiz ve dikkat etmediğimiz şeyleri görüp işittiğimizde, onlardan ders alırız. 12 Ocak 1908'de afişler Bakü halkına Müslüman sahnesinde ilk kez Leyli ve Mecnun operasının Nijat Cemiyeti'nin tiyatro bölümünden opera oyuncular ve amatörlerin katılımıyla oynanacağını bildirdi. Üzeyir Hacıbeyli, tüm Doğu'da ilk operayı yaratan çok genç ama çok yetenekli bir besteci idi. Operada ilk kez halk müziği türleri (mugam, şarkı ve danslar) uyumlu ve senfonik bir aranjman içinde icra edilmiştir. "Leyli ile Mecnun" operanın halktan profesyonel düzeye uzanan yolunu canlı bir şekilde yansıtmıştır. Rus besteci Viktor Vinogradov, bu faktörü vurgulayarak şunları yazdı: "Müzik tarihinde, folklorun bestecinin yaratıcılığına yükselişinin bu kadar görsel bir örneğinin olması olası değildir."

İlk ulusal operanın kurulması, yirminci yüzyılın başlarında Azerbaycan'ın profesyonel müzik tiyatrosunun gelişimini gösterdi ve operanın ilk icracıları, var olmayan yeni bir ulusal opera okulunun kurucuları oldular.

Azerbaycan tiyatro sanatı, ulusal dramının kurucusu Mirza Fatali Ahundzadeh ve onun yetenekli halefleri Abdurrahim bey Hagverdiyev, Jalil Mammadguluzadeh,

Necef bey Vezirov, Nariman Narimanov, Süleyman Sani Ahundov, Sultan Mecid Ganizadeh ve Zeynalov'un eserlerine dayanmaktadır. Hüseyin Arablinski, Sidgi Ruhulla, Mirzaga Aliyev, Hajiaga Abbasov, Hüseyngulu Sarabski, Murad Muradov, Abulfat Veli, Mir Mahmud Kazimovski, Mahammad bey Alvandi, Alakbar Süheyli, Abbas Mirza Sharifzade ve onlarcası yeteneklerini geliştirdiler.

Yeni kurulan Azerbaycan tiyatrosunda çok önemli bir milli oyuncu sorununun olması ve kadın rollerinin çoğunlukla Azerbaycan dilini bilmeyen erkek veya Azerbaycanlı olmayan oyuncular tarafından oynanması yapımların kalitesini kuşkusuz etkilemiştir. XX yüzyılın ilk 20 yılında Azerbaycan tiyatrosunda sahne alan kız kardeşleri A. Mislavskaya, G. Mikhaylova, N. Lizina, Ş. Stepanova, Alma khanum, Alexandra ve Yeva Olenskaya ile birlikte 1910-1918 yıllarında Azerbaycan tiyatrosunda sahne almıştır. Azerbaycanlı oyuncu Govhar Gaziyeva'nın tüm engelleri ve zorlukları aşarak sahneye çıkışı, tiyatro tarihimizde yeni bir sayfanın başlangıcı oldu.

1918'de Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulması, milli tiyatronun faaliyetini daha da canlandırdı. Azerbaycan ulusal kurtuluş hareketinin lideri Muhammed Emin Resulzade'nin sözleriyle, "Azeri sanatı kısa sürede trajedi, komedi, opera ve operetlerde Avrupalı besteciler, oyuncular, aktrisler ve gelecek vaat eden sanatçılara sahip olduğunu kanıtlamıştır."

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Başbakanı Nasib bey Yusifbeyli, 22 Aralık 1919'da parlamentoya hitaben yaptığı konuşmada, hükümetin tutumunu belirterek, tiyatro, müzik ve diğer alanları geliştirerek yüksek sanatın gelişmesi için çalışmanın önemini vurguladı. Tiyatro çalışmalarının Halk Eğitim Bakanı'nın yetkilerine dahil edilmesine, tiyatro gösterileri üzerindeki verginin %50 oranında azaltılmasına, Devlet Tiyatrosu'nun onarımı için fon ayrılmasına (366.605 ruble) karar verildi. Aynı zamanda tiyatro binası kiralandığında kirayı artırma isteği de vardı. Tiyatronun repertuarında Azerbaycan tarihi ve ulusal kurtuluş mücadelesi üzerine yeni eserler yer almaktadır. Cumhuriyet döneminde "Hacıbeyov Kardeşler Topluluğu" faaliyetlerine yeniden başlamıştır. Maarif Vekaleti'nin 18 Ekim 1918 tarihli kararı ile Azerbaycan Devlet Tiyatrosu kurulmuştur. Bu tiyatronun perdeleri ilk olarak aynı

yılın 4 Kasım'ında Nariman Narimanov'un trajedisi "Nadir Şah"ın performansı ile açıldı. 1919 sezonunu 24 Ekim'de İsa Bey Aşurbeyli'nin "Azerbaycan-Azerbaycan" adlı oyununu sahneleyerek açan tiyatronun adı, aynı yılın 17 Kasım tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Devlet Türk Opera ve Drama Tiyatrosu olarak değiştirildi.

Cafer Cabbarlı'nın oyun yazarı, yönetmen ve tiyatro eleştirmeni olarak faaliyet göstermesi, tiyatronun 20'li ve 30'lu yıllardaki başarısı için önemlidir. Eserleriyle tiyatro kültürünün genel yükselişini, gösteri sanatlarında yenilik ve ilerleme mücadelesini etkilemiş ve tiyatroyu o zamanki Azerbaycan toplumunun yaşamıyla ilişkilendirmeyi başarmıştır.

1930'ların baskıları Azerbaycan tiyatrosunda kanlı bir iz bıraktı. Hüseyin Cavid, Abbas Mirza Sharifzadeh, Ulvi Rajab gibi oyun yazarları ve oyuncular o yıllarda hayatın trajedisine kurban gittiler. Bu durum, birçok ünlü oyuncunun sahneden çekilmesine bile neden oldu.

1941-1945 savaşı Bakü tiyatrolarının repertuarını belirlemiş, sergilenen özgün ve tercüme eserler düşmana karşı yiğit bir mücadeleyi çağrıştırmış, vatan sevgisini yüceltmıştır. Tiyatro ekipleri çok zor koşullarda çalıştı: aktörlerin çoğu cephe savaşı. Tiyatro oyuncularını da dahil olmak üzere sanatsal tugaylar ön ve arka hatlarda performans göstererek hem savaşçılara hem de işçilere yeni zaferler için ilham verdi.

Yıllar geçiyor, hayat yeni sorunlar yaratıyor, Bakü sakinleri yeni olaylar yaşamak zorunda kaldı. Tiyatro, yeni oyunlar sahneleyerek, dönemin kahramanını tüm karmaşıklığı ve çok yönlülüğüyle sunmaya, yaşamını sanatsal yollarla yansıtmaya çalışmıştır.

Tiyatronun bu yüce görevi, cumhuriyetimizin egemenlik ve bağımsızlığını kazanması, milli şuurun, ahlakın ve vatanseverliğin daha da gelişmesi koşullarında büyümektedir. Azerbaycan toplumunun mevcut aşamasında tiyatronun rolünü ve önemini son derece takdir eden milli lider Haydar Aliyev, "Azerbaycan'da kültürün, milli ruhun, halkımızın milli dirilişinde tiyatronun gelişmesinde tiyatro" dedi.

3.1.2. Bölgelerde Faaliyet Gösteren Tiyatrolar

Belli bir siyasi ve dini öneme sahip olan bu olay, İslam tarihine Kerbela trajedisi olarak girmiştir. 8. yüzyıldan itibaren Şiiler, Hüseyin ve diğer şehitlerin yasını tuttular, şiirler okudular ve taziyelerini sundular. 15. yüzyıldan itibaren Şiiler her yıl Kerbela trajedisini kutlamış ve Shabih gösterileri yaygınlaşmıştır. Özellikle Azerbaycan'da özellikle ülkenin güney bölgelerinde Muharrem ayında şebih gösterileri gösterilmeye başlandı.

Shabih töreni iki bölümden oluşur. Muharrem ayının ilk on günü yas tutulur. Onuncu güne Aşure denir ve dini inanışlara göre imamlar ve çocukları kuşatmanın onuncu gününde öldürülür. Bu vaadine suikast girişimi günü de denilmektedir.

Aşure günü ve onu takip eden günlerde farklı isimler altında büyük ve ciddi şebih gösterileri yapılır.

Arapça "aza" kelimesi yas anlamına gelir. Muharrem ayının ilk gününden itibaren yas ciddi ve kalabalıktır. Bu kalabalık, hareketli gösteri unsurları bakımından zengindir. Uzun kafesi olarak da adlandırılır.

Yas tutanlar alayı yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar, yas tutanlar. Liderler ve hepsine alviya denir.

İmam Hüseyin'in takipçilerine ve onunla birlikte öldürülenlere asaba (sahabe) denir. 72 kişilik Asaba, bir imamlar grubudur.

Aliakbar'ın odası kervanda düzenlenir ve bir sedyeye yerleştirilir. Ali Ekber, İmam Hüseyin'in en büyük oğluydu ve 18 yaşında öldürüldü. Aliakbar'ın odasındaki sembolü narsisizm düzeltilir. Korkuluğun önünde siyahlar içinde bir çocuk oturuyor. Şehidin annesi çizgiyi yönetiyor. Anne, Hüseyin ve Hazreti Abbas rollerini oynayan şebih oyuncuların yüzleri beyaz bir maskeyle kapatılıyor. Bu tanrısallığı korumak içindir. Aynı zamanda bir kadın şeklinde bir erkeğin varlığını da gizler.

"Qasim Odası" üye klanın en önemli oyun özelliklerinden biridir. Düğün çadırı maketi şeklinde yapılır ve sedye üzerine kuruludur. İçine İmam Hasan'ın şehit oğlu Kasım'ı andıran bir korkuluk yerleştirilmiştir.

O korkuluğun üzerinde çok kan var. Fenerler dere kenarlarına dizilir veya dekoratif veya mevsimlik çiçeklerle süslenir. Kervan hareket etmeye başlayınca, bir adam "Kasım odası"nın başında durup dua etti. Kulübenin etrafında oturan Arap kıyafetleri giymiş kızlar ağlıyor ve başlarına saman döküyor.

Abulfazlabbas'ın (Hz. Abbas) imajının uzuvlarda özel bir yeri vardır. On günlük kuşatma sırasında İmam Hüseyin'in ailesine ve arkadaşlarına su getirdi. Son savaşta öldürüldü.

Shabih gösterilerinde onun için özel bir at seçilir. At, güzel bir eyer ve değerli bir eyer ile eyerlenir. Abulfazlabbas'ın "Kesilmiş Elleri" eyere (veya eyere) asılır. Ya da aynı kanlı kolsuz gömleği giymiş bir ata korkuluk bağlarlar. Kapağın ağzına bir hançer yerleştirilir, gözlere oklar delinir ve omzuna boş bir su şişesi dökülür. Bir adam bir atın dizginini tutar ve yavaş yavaş uzuv kervanının önünden yürür.

"Gabri-Hüseyin" de uzuvlarda taşınır. Mezar şeklinde inşa edilmiş ve özel bir çıkıntıya yerleştirilmiştir.

İmam Hüseyin'in türbesi işaretlenir ve türbesi ipek saten, altın kaplama kumaşlar ve değerli taşlarla süslenir. Türbenin üst kısmı altın borazanlarla süslenmiş, kaldırım kılıç, kalkan, ok, yay, uzun boyunlu çizme ve İmam Hüseyin'e ait diğer eşyalarla kaplanmıştır.

Mezarın içine mühürlü bir tabut yerleştirilir ve ona beyaz güvercinler bağlanır. Bu güvercinler kanatlarında İmam'ın ruhunu taşıyan meleklerin temsilcileridir.

"Kasım'ın Odası", "Mezar-Hüseyin", "Hazreti Abbas'ın Kesilmiş Kolları", "Aliakbar'ın Odası" on gün boyunca üyelerin kervanının gezici performansı olarak gösteriliyor. Kervan, şehrin veya köyün tüm sokaklarında dolaşıyor. Bahsedilen

gösteri oyunları tek başına, hem birlikte hem de gruplar halinde gösterildi. Ya da törenin daha yoğun olduğu şehirlerde kervanın her üyesi ayrı ayrı iki gün seyahat eder.

Gence'de tiyatro sanatına ilk ilgi, 19. yüzyılın sonlarında yerel entelektüeller tarafından gösterildi. 1899'da "Tiyatro" adı verilen bina amatör oyunculara verildi. Yerli bir aydın, öğretmen, oyun yazarı, ulusal tiyatro bilimimizin ilk kitapçığının yazarı Mirza Mahammad Ahundzadeh (Akhundov. 1876-1923), tiyatro sürecinin canlandırılmasında etkili çalışmalar yaptı. "Sad Waqqas" ("Sad ibn Waqqas") adlı oyunu Bakü ve Tiflis tiyatro topluluklarında da sahnelendi. Tiyatro severlerin temel amacı, aydınlanma fikirlerini desteklemek, şehir okullarındaki yoksul öğrencilere yardım etmek ve kitap ve kitap örnekleri satın almak için kütüphanelere fon sağlamaktı.

1906'da aydınların girişimiyle Gence Müslüman Dram Meclisi amatör tiyatro topluluğu kuruldu. 1909'dan itibaren Gence oyuncular Hüseyn Arablinsky, Sid-gi Ruhulla, Hüseynghulu Sarabski, Celil Bağdatbeyov'un küçük gruplarla Gence'ye yaptığı turlar tiyatro sürecini daha da canlandırdı. Bu kültürel bağlar sayesinde Gence'de yaşayan Meşadi Cemil Amirov "Seyfalmülk" operasını yazdı.

1920-1932'de grubun faaliyetinde yeni bir aşama başladı. Repertuarda Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Hacı Gara", "Khirs soyguncusu" ve "Molla İbrahimhalil kimyager", Necef bey Vezirov'un "Trajedi-Fahraddin", "Pahlivanani-zamana" ve "Aga Kerim khan Erdebili", "Hacırrahim" bey yer alıyor. "Aga Mohammad Shah Gajar", "Peri Büyüsü" ve "Aç Karakterler", "Nadir Şah", Nariman Narimanov, "Bahadır ve Sona" ve "Dilin Vebası" ("Shamdan Bey"), "Geyik" Hüseyn Cavid, "İblis", "Şeyh Sanan" ve "Knyaz", Cafer Cabbarlı'nın "Aydın", "Vafah Dizisi", "Oğtay Eloğlu", "Sevil" ve "Ateşin Gelini", Üzeyir bey Hacıbeyov'un "Leyli ve Mecnun" , "Aslı ve Karam", "Şah Abbas ve Khurshid Banu", "Koca ve Karısı", "Meşadi İbad" ve "Arşin Mal Alan" "Hasta", Vano Mchedashvili'nin "Kaçak Hayır Kurumu", Ivan Turgenev'in "Özgürlük" draması, trajedisi , komedi, opera ve operet. Kadın, demiryolu ve sendika kulüplerinde güçlü drama grupları vardı.

1920'lerin sonlarında profesyonel başarıya ulaşan amatörler arasında Adil Isgandarov, İbrahim Hamzayev, Barat Shakinskaya, Gulam Goshgarli, Mikayil Davudov, Karim Sultanov, Asad Sheykhzamanov, Abbas Mammadov, İsmail Efendiyev gibi geleceğin büyük ustaları vardı. Adil Isgandarov ve İbrahim Hamzayev bile Bakü Tiyatro Okulu'nda okudu. 1932'de Gence'de Hussein Arablinsky Devlet Dram Tiyatrosu'nun açılışını başlattılar ve çeşitli gösterilerden oluşan ilginç bir repertuar hazırladılar. Ama 1932 Aralık'ıydı.

28'inde cumhuriyet basını, amatörlerin girişimlerini başka bir biçimde gerçekleştiren Bakü Türk İşçi Tiyatrosu'nun Gence'ye taşınmasıyla ilgili geniş materyal yayınladı.

BTIT'in yaratıcı kadrosu Ocak 1933'te Gence'ye geldi. 4 ve 5 Ocak'ta çeşitli teknik ekipman, dekorasyonlar, aksesuarlar ve aksesuarlar teslim edildi. Şehirde tiyatro için uygun bir bina yoktu ve yeni personel için nispeten uygun bir kulüp Ocak ayında onarım için askıya alındı. Bu nedenle, sinema "Sinema" DDT'ye aktarıldı. Yerel hayranlardan birçok yetenekli genç, tiyatronun yaratıcı kadrosuna kabul edildi. Tiyatronun Bakü repertuarının ana performansları yeni oyuncuların eklenmesiyle restore edildi. Tiyatronun yönetmeni Abbasmirza Sharifzadeh, iki buçuk ay boyunca Hüseyin Cavid'in "Şeyh Sanan", Cafer Cabbarli'nin "Yaşar" ve Alexander Şirvanzadeh'in "Namus" oyunlarını hazırladı. Mart 1933'te tiyatro, restore edilmiş "Hintli Kız" (Abdulhaq Hamid), "Başka Bir Çocuk" (Vasily Shkvarkin), "Cancur Samed" (Jean-Baptiste Moliere), (Jean-Baptiste Moliere), (Victor Margaret) seyirciye açıldı.

Bu yıl tiyatrodaki bir oyuncu stüdyosu kuruldu. Ayrıca okul çağındaki çocukların ve gençlerin tiyatro sanatına olan ilgisini oluşturmak için topluluk bünyesinde Genç Seyirci Tiyatro Bölümü kuruldu. Genç oyuncu Ajdar Sultanov orada sanat yönetmenliğine atandı. Bölüm kısa sürede kendi repertuarını oluşturdu ve burada oynanan oyunlar ağırlıklı olarak GTT'nin Bakü'deki repertuarından alındı.

Yenilenen bina 1935'in sonlarında teslim edildi ve 25 Aralık'ta tiyatronun yeni binasında ciddi bir toplantı yapıldı. Ertesi gün tiyatro, yeni atanan yönetmen Yusif

Yulduz'un yönettiği, Cafer Cabbarlı'nın kahramanlık draması "Ateşin Gelini"-nin ilk performansını sergiledi.

1942 sonbahar tiyatro sezonuna kadar Habib İsinayilov, İsmail Efendiyev, Agali Dadashov, Hasan Ağayev farklı zamanlarda tiyatrodaki baş yönetmen olarak çalıştılar. Bu dönemde tiyatrodaki Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran", Cafer Cabbarlı'nın "Elması", "Sevil", "1905'te", Celil Mammadguluzadeh'in "Ölü", Mirza İbrahimov'un "Hayat", "Madrid", Samad Vurgun'un oyunları sergilendi. "Vagif". ", " Farhad ve Şirin ", " Düğün "Sabit Rahman tarafından," Mutlu ", " Doğu Kalesi "Gurban Musayev tarafından, Bahar "Mammadhuseyn Tahmasib tarafından", George Danden "Jean-Baptiste Moliere tarafından, " Mikhail Lermontov'dan İki Kardeş", "Kaçaklar" "Alexander Pushkin'in" Taş Misafiri ", William Shakespeare'in" Othello ", Lev Shane'in ve Tur'un kardeşlerinin "Yüzleşme", Georgi Mdivani'nin " Anavatan Onuru "çeşitli türlerde oynuyor ve diğer birçok oynar.

1942'de tiyatronun sıradan bir yönetmeni olan Mehdi Mammadov, Gence DDT'nin baş yönetmenliğine atandı. İki yıl önce Moskova'da yönetmenlik okudu. Mehdi Mammadov'un yaklaşık dört yıldır yönetmenlik faaliyeti, tiyatronun modernlik arayışına yeni bir yön verdi, şiirsel performansının ana estetik ilkelerini oluşturdu. Yeni bir yaratıcı üslup yaratan ve geliştiren tiyatro, 1950'lerin sonlarına kadar bu yönde belli yaratıcı başarılarla imza attı. Tiyatro, bazı zayıf ve kusurlu sahne eserlerinin yanı sıra Mirza Fatali Ahundzade'nin "Hacı Gara", Necef bey Vezirov'un "Hacı Gambar", Abdurrahim bey Hag-verdiyev'in "Peri Büyüsü" adlı anıtsal romantik-romantik ve kahramanca psikolojik-dramatik eserlerini tercih etmektedir. , Cafer Cabbarlı'nın "Oğtay Eloğlu", "Aydın", "Soluk Çiçekler", Süleyman Sani Ahundov'un "Aşk ve İntikam", Mehdi Hüseyin'in "Nizami", Sabit Rahman'ın "Nişanlı Kızı", Zeynal Halil'in "Katır Memmed", "İlyasSpring Efendiyev" Waters", "Atayev Ailesi", İslam Safarlı'nın "Göz Doktoru", Hüseyin Muhtarov'un "Aile Onuru", İlo Mosashvili'nin "Batan Taşlar", Karl Myufke'nin "Yıldırım Yolları" (Peter Abrahams'ın romanından uyarlanmıştır), Nikolai Gogol'un "Müfettiş" , "Evlilik" , William Shakespeare'in "Othello"su (yeni bir yapıda), Lope de Vega'nın "Söylemeye gerek yok, kaçırmayın", "Bekar aşıklar", Jean-Baptiste Moliere'in

"George Danden", Carlo Haldoni'nin "Bir Hizmetkarın iki usta", Constantine Simonov'un kestane ağaçlarının altında "Prag", "Rus sorunu" performanslarıyla yaratıcı arayışlarını yoğunlaştırdı.

Gence Tiyatrosu, Mayıs 1958'de ilk turunda Bani'ye geldi. Repertuarda "Ölü" (Jalil Mammadguluzadeh), "Gang gizi" (Rabindranat Tagore'un "Felaket" adlı eserinden), "Kafatası" (Nazim Hikmet), "Bahar" (Mammadhuseyn Tahmasib), "Koca Yürek" (Imran Gasimov ve Hasan) yer alıyor.

Ekibin ilk sınavını başarıyla geçti ve tiyatronun önde gelen yönetmen ve oyuncularına cumhuriyetin çeşitli onursal unvanları verildi.

1960'lı yıllardan itibaren tiyatro, modern toplumsal sorunları somutlaştıran eserleri tercih etmiştir. Gence tiyatrosunda biraz sahne tecrübesi olan Hasan Ağayev, Hüseyin Sultanov, Nasır Sadigzade, Yusif Bagirov, genç yönetmen Vagif Sharifov, Bakü'de AMDT'de başarılı olan lirik-psikolojik tarzda ilginç performanslar hazırlamayı başardılar. Yaratıcı çabalar her zaman başarılı olmuş olsa da teatral süreçte estetik yenilenme, felsefi derinlik ve psikolojik öz sürecinde başarılı olmuştur. Tiyatro aynı zamanda geleneklerine bağlı kalarak romantik-anıtsal tarzda gösteriler hazırlamıştır.

Bu çok yönlü yaratıcı çabaların bir sonucu olarak, yeni ulusal oyun yazarlarının isimleri afişlerde yer almaya başladı. Azerbaycan'da ilk kez Gence Tiyatrosu, Euripides'in "Medea", Sophokles'in "Antigone", Richard Sheridan'ın "Aldatılmış Damat", Egon Rannett'in "Kayıp Oğul", Guillermo Figuedo'nun "Tüy ve Üzümler", Aziz Nesi'nin "Buraya Gel" adlı oyununu, kitap olan "Buachiden" Bir Köpek Var "Maxim Gorky'nin" Yaşlı Adamı ", Mustay Karim'in " Aygül Ülkesi ", Raymond Cowgver'in " Sabah Trenleri Gidiyor ", Jan Salovich'in " Garip Dilenci "seslendirdi.

1990'ların başında, SSCB'nin çöküşü ve tiyatrolarda yeni operasyon ilkelerinin ortaya çıkması nedeniyle Gence DDT'de yaratıcı tereddütler vardı. Grubun sanatçılarından bazıları tiyatrodan uzaklaştı. Ancak son yıllarda tiyatro yaratıcı güçlerini seferber edebilmiş ve bu yönde arayışa girmiştir.

Tiyatro Bakü'den Gence'ye taşındığında, bir yıl İşçi Tiyatrosu, kısa bir süre de Lavrenti Beria'nın adını taşıyan Gence İşçi Tiyatrosu olarak çalıştı. 1935-1938 yıllarında afiş ve programlarda sanat merkezinin adı Gence Devlet Tiyatrosu olarak yazılmıştır. 1939'dan beri Gence Devlet Dram Tiyatrosu olarak anılan topluluk 1957'de Cafer Cabbarlı'nın adını almıştır.

Tiyatro, yerel yazarlar Altay Mammadov, Farida Alyarbeyli, Süleyman Süleymanov, Mammadali Nasirov, Abdulla Sharifov, Ahmad Isayev, Rovshan Agayev, Nushaba Mammadova, Elshad Mammadov tarafından oyunlar hazırlandı.

Bahram Efendiyev, Rza Mammadov, Süleyman Hajiyeu gibi özverili tiyatro sanatçıları uzun yıllar Gence DDT'de çalıştı. Gence'de yaşayan Hasanağa Mammadov, Asif Mammadov, Mubariz Aliyev, Ogtay Goshgarov, Telman Jafarov, resimle birlikte bir dizi gösteri de sergilediler. Ünlü sanatçılar Nusrat Fatullayev, Hasan Mustafayev, Fyodor Gusak, İsmail Ahundov, Dmitri Tavadze, Yuri Toropov, Elbay Rzaguliyev, Altay Saidov, Elchin Mammadov, Sanan Gurbanov tiyatrodan çeşitli gösteriler yapmak üzere davet edildi. Bu tür yaratıcı bağlantılar, tiyatronun formları aramasına izin verdi.

Bir süre burada çalışan Gambar Hüseyinli, Bayram Hüseyinli, Muzaffar Hasanov, Halil Caferov, Şirin Rzayev, Şemsaddin Fatullayev şehrin bestecileri tiyatroyla yakın yaratıcı bağlar kurmayı başardılar. Bireysel yönetmenler, performansları için Said Rüstemova, Niyaziya, Afrasiyab Badalbeyli, Gara Garayev, Süleyman Alasgarova, Shafiqa Ahundova, Fikret Amirova, Jahangir Jahangirova, Azer Rzayev, Nazım Aliverdibeyova, Vasıf Adıgozalov'u görevlendirdi. Bu gelenek uzun yıllar devam etti. Gence Devlet Dram Tiyatrosu, Bakü'yü, Azerbaycan'ın çoğu bölgesini, Azerbaycanlıların Gürcistan ve Ermenistan'daki eski yerleşim yerlerini defalarca gezdi.

Tebriz Tiyatrosu

Yirminci yüzyılın ilk yıllarından beri tiyatro grupları başta Bakü ve daha az ölçüde Tiflis olmak üzere İran'ın çeşitli şehirlerini gezdiler. Sidgi Ruhulla, Mirzaga

Aliyev, Jalil Bağdatbeyov, Bakü'den Abbasmirza Sharifzade, Mirzali Abbasov, Mammadtagi Asgarov, İbrahim İsfahanlı, Mirzakhan Guliyev, Mustafa Mardanov, Tiflis'ten Ashraf Yuzbashov, belirli gruplarla, farklı yıllarda Tahran'da (özellikle Hasanabad mahallesinde, Tabur'da) saray) (Rus kulübü, Umumi Yardım Salonu, Jadidul-ehdas yardım binası, Walihad Sarayı), Rasht (Khaja Avadis Tiyatrosu, Fuqara ocağı, Sinemayi Khurshid binası), Anzali (Amdiye Tiyatrosu), Qazvin, Khoy, Cürde, Makul, Urm) Erdebil, Salmas ve Anzali'de yerel taraftarların katılımıyla Azerbaycan dilinde performans sergilediler.

1927 yılında inşa edilen ve 700 seyirci kapasiteli Shire Khurshid (Shire Khorshid) bu binaların en büyüğüdü. Binanın zemin katı, iki katı, amfi tiyatrosu, yirmi locası vardı, sahne on üç metre derinliğinde ve on metre genişliğindeydi.

Tebriz'de tiyatro severlerin sergilediği ilk oyun 1908'de gösterildi. Mehdi han Shafizadeh ve Hasan Çorakçı, Dr. Rahim han, Alakbar Baraderan, Alasgar han ve Alakbar han'ın da aralarında bulunduğu 12 kişi "İhanet" adlı bir oyun hazırladı. Bu Tebriz tiyatrosunun oluşum tarihidir.

1909'da Sidgi Ruhulla Tebriz'e turneye geldi. Yerel aydınlarla birlikte hazırlayıp seyirciye sunduğu ilk performans Hüseyngulu Sarabski'nin "Cehalet"iydi. Gösteri Fransız Katolik Kulübü'nde gösterildi. İkinci gösteri Abdurrahim bey Hagverdiyev'in "Yıkılan birlik" trajedisiydi ve "Bahçe-Orman Kapısı" olarak adlandırılan mahallede yan yana dizilmiş dükkânların yukarıdaki büyük bir salonda oynandı. Ziyarete ayrıca Abdurrahim bey Hagverdiyev'in "Talihsiz genç adam" ve Jean-Baptiste Moliere'nin "Şiddet Doktoru"nun eserleri de gösterildi. Bundan sonra Tebriz'deki yerel aydınlar tiyatro sanatına daha fazla ilgi gösterdiler.

1910-1919 yılları arasında farklı sanatçılar tarafından düzenlenen İran gezilerinde daha çok Mirza Fatali Ahundzadeh, Necef bey Vezirov, Abdurrahim bey Hagverdiyev, Nariman Narimanov, Sultanmajid Ganizadeh, Mirmahmud Kazimovski, İbrahimgizi, Hüseyngulu operaları ve Hacırov'un trajedileri ve komedileri yer almaktadır. Zülfügar bey Hacıbeyov, Osmanlı yazarları Şemseddin

Sami ve Abdülhak Hamid'in kahramanlık temalı oyunları, modifiyeli vodvil seslendirildi.

İran'ı sık sık gezen Sidgi Ruhulla, 1916'da Tebriz'i ziyareti sırasında oyunculuktan kazandığı parayla şehirde bir "Hayır" binası inşa etti.

Bu turlar sayesinde İran'daki Azeriler arasında tiyatro sanatına olan ilgi giderek artıyor. Yavaş yavaş, Azerbaycanlıların yaşadığı büyük şehirlerde tiyatro grupları ortaya çıktı. Amatör oyuncular Mehdikhan Sharifzadeh, Şeyh Hasan Chorakji, Dr. Rahimkhan, Alasgar khan, Alakbar Baraderan, Mohammad Vahabzadeh, Iftikhar, Ismail Vahabzadeh, Said Muvayyidzadeh, Khalil Baradari, Haji khan Chalabi, Hilal Nasiri, Ismail Piran, Jabbar Baghi, Araboğlu, Abbasali Asadi, Ahmed Vakili ise performanslarda daha başarılı performans sergilediler. Mehdikhan Sharifzadeh, evde prova yaptığı tiyatro gösterilerinde bir aktör ve yönetmen olarak büyük özveri gösterdi.

Tebriz'de daha etkin performans sergileyen başlıca tiyatro toplulukları aşağıdaki gibidir.

"Bir grup Azerbaycanlı sanatçı" (1909-1921). Kurucusu ve lideri Mehdikhan Şerifzade idi. Yarattığı en ünlü sahne görüntüleri, Abdurrahim bey Hagverdiyev'in "Yıkılan Tifak", "Aga Muhammed Şah Gajar" ve "Peri Büyüsü" trajedilerinde Necef bey, Gajar ve Gurban'ın rolleridir.

Oyuncular Mahammadali Velizadeh, Habib Guluzadeh, Hazi Ashari, Yadulla Nabati, Salman Suleymanpur, Gasim Sherbaf, Mohammad Mahammadi, Javad Sharifzade, Mahammadali Rushdi, Boyuk Mahammadi, Alasgar Rizvan, Theatre of Sara'dan İsmail Mahdurubi, oyuncu İsmail Mahdurubi, İsmail Mahdurubi Muzdar , Aliya Jafardai, Najiba Jafari, Fatma Zargari, Sara Miyanpur, Safura Samburani, Anakhanım Seyfullahi, Gamar Hüseyinzade (Nikpur), Sara Bafgami, Valide eski şehir daha etkili çalıştı.

3.1.3. Azerbaycan'da Faaliyet Gösteren Tiyatroların Durumu

Uzun ve şanlı bir tarihe sahip olan Azerbaycan tiyatrosu son yıllarda güçlenerek yeni bir gelişme aşamasına girmiştir. Bugün ülkemizde 27 devlet tiyatrosu bulunmaktadır. Bu tiyatrolarda yaklaşık 700 oyuncu çalışıyor. Tiyatro binalarının elden geçirilmesi ve sanatçıların toplumsal refahını artırmaya yönelik atılan adımlar, bu sanata gösterilen özenin açık bir örneğidir.

Azerbaycan'da tiyatro sanatının kökleri, halkın faaliyeti ve dünya görüşü ile bağlantılıdır. Bağımsız bir halk tiyatrosunun kurulmasında törenlerde, ritüellerde ve oyunlarda gösteri unsurları önemli rol oynamıştır. Uzun süredir halk arasında yaygın olan gösteriler, Azerbaycan halk tiyatrosunun bağımsız bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Azerbaycan Halk Tiyatrosu gerçekçi bir karaktere sahipti ve işçi sınıfıyla bağlantılıydı. Halk Tiyatrosu'nun repertuarı belli bir etik içerikli küçük gösterilerden oluşuyordu. Halk Tiyatrosu, Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosu'nun oluşumunda önemli bir rol oynamıştır.

Az önce belirttiğimiz gibi, Azerbaycan tiyatrosunun tarihi MFAkhundzadeh'in Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran ile başladı, ancak daha sonra bu gösterilerin sayısı hızla arttı. H. Zardabi'nin girişimiyle, N. Vazirov ve A. Adigozalov'un yakın katılımıyla gerçek okulun öğrencileri tarafından gerçekleştirilen bu ilk amatör performans, ulusal tiyatronun kurulması için güçlü bir itici güç oldu.

Azerbaycan'ın önde gelen aydınları, daha sonra Gori Ruhban Okulu'ndan mezun olan öğretmenler, Şuşa, Nahçıvan ve diğer şehirlerde tiyatro gösterileri sergilediler ve aynı zamanda bu gösterilerde "oyuncular" olarak rol aldılar. Şuşa'nın önde gelen öğretmenleri ve aydınları, Y. Malik-Hagnazarov'un önderliğinde yaz tatillerinde düzenli olarak kulüpte ve Khandamirov'un tiyatrosunda gösteriler düzenlediler ve MFAkhundov'un komedilerini oynadılar.

MFAkhundov'un eserlerinin icra edildiği bilinmektedir. 1876'dan beri MFAkhundov'un komedileri Tiflis'te (Gürcistan) oynanmaktadır. 19. yüzyılın 70'li ve 80'li yıllarında Azerbaycan'ın çeşitli şehirlerinde faaliyet gösteren tiyatro severler

Bakü'de giderek tiyatro figürleri etrafında şekillenmeye başlamıştır. Bu nedenle 80'lerin sonlarında Bakü'nün tiyatro hayatı yeniden canlandı ve bu da belirli bir tiyatro ekibinin oluşturulmasına yol açtı. 1890'lı yıllardan başlayarak Azerbaycan tiyatrosunun sağlıklı bir şekilde gelişmesinde, düşüncesinde, tiyatrodaki sahne gerçekçiliğinin gereklerinin yerine getirilmesinde N. Narimanov'un büyük katkısı olmuştur. Tiyatroya halkın bilinçlenmesinin ve dönemin ileri fikirlerinin yayılmasının önemli araçlarından biri olarak değer vermiş ve tiyatroyu bir tribün olarak kullanmıştır. Narimanov, genç aydınları aktörler topluluğuna davet ediyor ve aynı zamanda birçok gösteride başrol oynadı. 1896'da Zerdabi Bakü'de ilk profesyonel tiyatro grubunu, İlk Müslüman Drama Topluluğu'nu kurdu. 1897'de Bakü'de ilk "Sanatçılar Birliği" kuruldu. Devrim öncesi Azerbaycan tiyatrosunun repertuarı, ulusal oyun yazarlarının yanı sıra Rus ve Batı Avrupa klasiklerinin eserleriyle zenginleştirildi. İlk yıllardan itibaren Azerbaycan tiyatrosu aydınlanma ve demokratik fikirlere kendini adanmıştır.

1910'da "Safa" adında yeni bir kültür ve eğitim cemiyeti ve onun altında bir tiyatro bölümü kuruldu. 12 Ocak 1908'de (yeni bir şekilde 25'inde) Bakü'de Azerbaycan Mesleki Müzikal Tiyatrosu'nun temeli, U. Hacıbeyov'un ilk ulusal operası "Leyli ile Mecnun" un icrasıyla atıldı. Müzikal tiyatronun ilk yıllarında, 1908 yılında Ü. Hacıbeyov'un yarattığı "Leyli ile Mecnun", "Şeyh Sanan", "Rüstem ve Zohrab", "Şah Abbas ve Hurşid Banu", "Aslı ve Karam" operaları repertuarındaydı. - 1913, "Karı koca", "Olsun, Olsun", "Arşın mal alan" müzikli komediler. Ancak, ayrı repertuarına rağmen, müzikal tiyatrodaki profesyonel sanatçılara büyük ihtiyaç vardı.

1916'da J. Memmedguluzadeh'in "Ölü" adlı komedisinin sahnelenmesi, Azerbaycan tiyatrosunun fikir olarak olgunlaştığını gösteren bir olaydı. Bu oyun, kulağa hurafe ve cehalet, yalan ve zulüm dünyasına bir iddianame gibi gelen büyük bir başarıydı. 1917'de Bakü'de "Müslüman Ressamlar Birliği" kuruldu. AM Şerifzade birliğin başkanlığına seçildi. Birlik, tüm tiyatro gruplarını kendi etrafında toplamış ve dostluk ilişkileri çerçevesinde sahne almıştır. Ancak bu ittifak Mart 1918'e kadar sürdü. Mayilov Tiyatrosu girişimcileri, Azeri aktörlerin binada gösteri yapmasına izin vermedi. İlerici, demokratik fikirlerle yakından ilişkili olan Azerbaycan

tiyatrosu, halkın kültürel gelişmesinde önemli bir rol oynadı. Ancak aynı zamanda bu yıllarda tiyatro henüz yüksek sahne kültürü düzeyine ulaşamamıştır.

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin 1920'de haince dağılmasından sonra, 1 Temmuz 1920'de Azerbaycan SSC'nin kararıyla Birleşik Devlet Tiyatrosu kuruldu. Bakü'de faaliyet gösteren tüm topluluklar ve amatör oyuncular burada bir araya geldi. 1918'de yanan eski Tağıyev Tiyatrosu'nun binası, cumhuriyet hükümetinin kararıyla restore edildi. 1922'de tiyatro topluluğu Birleşik Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılarak bağımsız bir tiyatro haline geldi. Aynı yıl, Azerbaycan Devlet Dram Tiyatrosu "Hacı Gara" komedisinin yeni performansı ile açıldı. Azerbaycan tiyatrosunun gelişmesinde, kültürel yaratım alanında son derece önemli rol oynayan N. Vazirov, A. Hagverdiyev, J. Mammadguluzadeh, S.S. Ahundov gibi realist-demokratik yazarların faaliyetleri, tiyatro sanatı M. Magomayev ve J. Jabbarlı'nın, edebiyat ve sanatın diğer önde gelen isimleri, aktörler ve yönetmenlerin basında yaptığı konuşmalar, tiyatronun gelişme ilkelerinin belirlenmesinde, ulusal tiyatronun klasik mirasına karşı doğru tutumun belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. ve dünya oyun yazarları.

1920'lerde tiyatronun repertuarı biçimci ve kaba-sosyolojik akımlara karşı şiddetli bir mücadele bağlamında oluşturuldu. Tiyatronun karşılaştığı temel sorunlardan biri, performansların ideolojik ve sanatsal düzeyini yükseltmektir. Çeviri oyunların yanı sıra başta Cabbarlı'nın oyunları olmak üzere Azeri oyun yazarlarının eserleri tiyatronun repertuarını zenginleştirdi. Bu yıllarda "Ölü", "Laçın'ın yuvası", "Şeyh Sanan", "Prens", "Aydın", "Oğtay Eloğlu", "Sevil", "Ateşin Gelini", "Müfettiş", "Altta hayat", "Kaçaklar", "Othello", "Zagmuk" ve diğerlerinin eserler sahnelendi.

Tiyatro, yeni bir biçim arayışıyla bağlantılı olarak bazı başarısız performanslar sergilemiştir. Ancak bunların gerçekçi sanat yolunda ilerleyen tiyatronun genel gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olmadı. Oyuncular AM Sharifzadeh, U. Rajab, MA Aliyev, S. Ruhulla, M. Davudova, I. Hidayatzadeh, R. Tahmasib, K. Ziya, M. Mardanov, M. Valikhanlı, A. Gurbanov, S. Hajiyeva, A. Mammadova, M. Sanani, G. Topuriya, M. Yemakova, yönetmen A. Tuganov, F. Gadiri, R. Afganlı, İ. Dağıstanlı

ve diğerkleri Bakü Tiyatro Teknik Okulu'nun ilk mezunlarından. 1935-1941 Azərbaycan Devlet Dram Tiyatrosu'nun olgunluk dönemidir. Bu dönemde tiyatro modern temalar üzerinde "Hayat", "Düğün", "Vagif", "Khanlar", "Kaçak Nabi" tarihi kahramanlık dramalarını sahnelemiştir.

1970'li yıllarda Azərbaycan'da her alanda olduğu gibi tiyatro alanında da bir canlanma yaşandı. Tiyatroya ve sanatçılara büyük bir özen ve saygıyla yaklaşan Ulu Önder Haydar Aliyev'in emek ve yardımları sonucunda, kelimenin tam anlamıyla milli tiyatro sanatımız geniş bir gelişme yoluna girmiştir.

1974 yılında Azərbaycan tiyatrosunun 100. yılı eşi benzeri görülmemiş bir ciddiyetle kutlandı. Azərbaycan Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Haydar Aliyev'in ayrıntılı raporu dinlendi. Ulusal Lider Haydar Aliyev de yıl dönümü münasebetiyle Gülistan Sarayı'ndaki resepsiyonda sanat, zanaatkarlar ve zanaatkarlık konulu bir konuşma yaptı. O zaman, birkaç sanatçıya yeni daireler verildi, fahri unvanlar ve ödüller verildi. Aynı yıl Azərbaycan Devlet Akademik Dram Tiyatrosu'nun sadece üç önde gelen sanatçısı - M. Memmedov, İ. Dağıstanlı ve İ. Osmanlı - eski SSCB'deki en yüksek unvan olan SSCB Halk Sanatçısı unvanını aldı. 27 Haziran - 10 Temmuz 1974 tarihleri arasında tiyatro Moskova'yı gezdi. Lenin Nişanı ile ödüllendirildi. S. Vurgun'un "Adam", İ. Afendiyev'in "Dağlarda Kaldı Şarkısı", N. Pogodi'nin "Zamanın Yargısı", F. Şiller'in "Kurnazlık ve Aşk", V. Shakespeare'in "Fırtına", J. Mammadguluzadeh'in "Ölü" adlı eserlerini seslendirdiler. "

1980'lerin performansları çeşitli temaları, ilginç oyunculukları ve yönetmenlik çalışmaları ile dikkat çekiyor. Bu yıllarda tiyatronun yanında bir gençlik stüdyosu vardı. 1982'den beri performanslar da küçük bir sahnede sahneleniyor.

1988'den beri Azərbaycan'daki ekonomik, sosyo-politik durum tiyatro sanatını da olumsuz etkilemiştir. 20 Ocak 1990 trajedisine neden oldular. Kitlesele yağma yaptılar ve halkımızın milli kültür anıtlarını yok ettiler.

Ülkemizin tek tek müttefik cumhuriyetlerle ekonomik işbirliği, ideolojik ve kültürel bağları zayıflamıştır. Azərbaycan'ın ekonomik ve siyasi hayatında, yağma ve

terörde bir umutsuzluk ve gerileme havası yaratan askeri-politik anarşi, tiyatro sanatı da dahil olmak üzere milli kültürümüze, sanatımıza ağır bir darbe vurdu. Tiyatrolarımızdaki yaratıcı ruh hali zayıfladı.

18 Ekim 1991'de Azerbaycan bağımsızlığını kazandı. 1993 yılından bu yana, nüfusun sosyal refahı ve yurttaşlık faaliyetleri artmıştır. Azerbaycan Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu, Azerbaycanlı ve yerli olmayan oyun yazarlarının klasik ve modern temalar üzerine bir dizi ilginç eseri sahnelemiştir. "Hükümdar ve kızı", "Bu dünya nereye gidiyor?", "Bizi kesen kılıç", "Dar ağaç", "Aşk ve özgürlük adası", "Dişi kurt", "Ah kadınlar, kadınlar", "Kıskanç kalpler", "Bin yılın ışığı", "Bazen bana melek denir", "Annenin intikamı", "Beyaz koyun ve kara koyun", "Ah Paris ... Paris", "En sevdiğim deli", "Benim koca deli", "Postanede Rüya", "Katil", "Pompey'in Kafkasya Yürüyüşü", "Şah Oidipus", "Burla Hatun" vb. gösteriler oynandı. Bu gösterilerin çoğunun prömiyerlerine katılan Ulu Önder Haydar Aliyev, tiyatro eleştirmeni ve tiyatro eleştirmeni olarak oyunun yanı sıra yaratıcı kişilikler hakkında görüşlerini dile getirdi.

Profesyonel tiyatro olarak olgunlaşan Azerbaycan Devlet Akademik Dram Tiyatrosu, bağımsızlık döneminde ilk kez Türkiye turnesine çıktı. "Bizim Garip Kaderimiz" ve "Cehennemde Sevgililer Günü"nü seslendirdi. Türkiye'yi ikinci kez ziyaret eden tiyatro, "Bu dünya nereye gidiyor?" performansını gösterdi. Aynı yılın Ekim ayında, "Cehennemde Aşıklar" oyunu Almanya'nın Berlin kentinde Alman tiyatroseverlere gösterildi. Mayıs 1996'da tiyatro, Moskova'daki İkinci Uluslararası Çehov Festivali'nde "Kral Lear" oynadı. Akademik tiyatro, Kasım 1998'de üçüncü kez Türkiye'yi gezdi. "Hükümdar ve Kızı", "Kendimizi Kesen Kılıç" ve "En Sevdiğim Deli" şarkılarını seslendirdi.

1998 yılında Azerbaycan tiyatrosunun 125. kuruluş yıldönümü vesilesiyle Azerbaycan halkının Milli Lideri Haydar Aliyev bir emir imzaladı. I.Karimov'un "Azerbaycan profesyonel tiyatrosunun tarihi ve gelişim aşamaları" kitabı, I. Rahimli'nin "Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu" vakayinamesi ve çeşitli kitaplar yayınlandı. Sanatçılara fahri unvanlar verildi.

Bugün Azərbaycan Profesiyonel Tiyatrosu, sanatsal yolunda yeni bir aşama yaşıyor. Böylece Haydar Aliyev'in geleneklerini asaletle sürdüren Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in emriyle tiyatro binaları onarılmakta ve restore edilmekte, dünya tiyatro sahnesine uygun olarak faaliyet gösterebilmeleri için tüm koşullar yaratılmaktadır. Başkanın emriyle tiyatro figürlerine özel ödüller, fahri unvanlar verilir ve yaşam koşulları iyileştirilir. Tiyatronun geliştirilmesi için Devlet Programı başarıyla uygulanmaktadır. Programa göre, Abdulla Shaig'in adını taşıyan Azərbaycan Devlet Kukla Tiyatrosu, Devlet Rus Dramı, Devlet Genç Seyirciler, Devlet Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu binaları yüksek düzeyde onarılmış ve yeniden inşa edilmiş ve hizmete açılmıştır. Halihazırda bu yöndeki çalışmalar başarıyla sürdürülmektedir.

3.2. TİYATRO SANATÇILARININ HAYAT VE SANAT FAALİYETLERİ

3.2.1. İlk Tiyatro Oyuncuları

Zeynalabdin Tağıyev, 1883 yılında Bakü'de tahıl ambarının üzerine ilk tiyatroyu yaptırmıştır. Binaya Bakü'nün ünlü milyonerinin onuruna "Tagiyev Tiyatrosu" ve bazen "Şehir Tiyatrosu" adı verildi. Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu bu binada yılın farklı zamanlarında ve 17 Ocak 1922'den beri faaliyet göstermektedir. Tiyatro, 1960 yazından beri Fuzuli Meydanı'nda bulunan mevcut binada yer almaktadır.

1890 ile 1920 yılları arasında Bakü'de Musa Nagiyev Tiyatrosu, Mayilov Kardeşler Tiyatrosu, Nikitin Kardeşler Sirkisi, Denizciler Evi, Hümanistler Kulübü, Haşimov Evi, Forrer Sirkisi, İsmailiyya Binası, Azərbaycan'ın çeşitli tiyatro grupları sahne aldı. Tagiyev Pasajı, Lalayev Pasajı, Grand vio" salon).

Bugün Akademik Tiyatro'nun repertuarında Sofokles'in "Şah Oidipus", William Shakespeare'in "Kral Lear" ve "Hamlet", Cengiz Aytmatov'un "Sokrates'i Anma Gecesi", İlyas Efendiyev'in "Hükümdar ve Kızı", "Çılgın ve Bilge", Bahtiyar Vahabzade'nin "Kendimiz" ("Göytürkler") "Aşk ve İntikam" Süleyman Sani Ahundov, "Aydın" Cafar Cabbarlı, "Ulduz veya Edirne'nin Fethi", "Felaket" Hüseyin

Javid, “Burla Hatun” Nabi Khazri tarafından, “Ah, Paris Paris!”, “En sevdiğim deli”, “Kocam deli”, “Postanede rüya”, Hidayat’ın “Bu dünyanın insanları”, Ramiz Novruz’un “Henüz “Seni Seviyorum” demediler...”, Ali Amirli’nin “Eski Ev” Ve “Zengin Kadın”, Hayreddin Goja’nın “Herkesin Payı” oyunları oynanıyor. Mirza Muhtar Mammadov, milli sahne sanatlarımızın ilk profesyonel oyuncularından biridir. Realist oyunculuk okulunun gelişimine özel katkısı vardır.

Mirza Muhtar Alasgar oğlu Memmedov, 1841 yılında Şuşa şehrinde doğdu. Önce bir medresede, iki yıl sonra on bir yaşında Türk-Rus (Rus-Tatar) okulunda okudu. Farsça ve Rusça bilmektedir. Yirmi yaşından beri Şuşa’da öğretmenlik yapıyor. 1870 yılında Nevruz bayramı münasebetiyle "Garavelli" adlı bir oyun hazırladı ve halk oyunu beğendi. Bundan sonra tüm tatillerde komedi ve komedi gösterileri hazırladı. 1874'te Şuşa’da Mirza Fatali Ahundzadeh’in komedisi Hacı Gara’yı hazırladı. Gösteri, Rus askerlerinin kışlarında gösterildi.

Mirza Muhtar Memmedov'un (1873-1883) oyunculuğunun ilk aşaması Şuşa dönemine aittir. Bir süre Tiflis ve Gence’de görev yapan Mirza Muhtar, 1899’da Bakü’ye taşındı. Şehrin okullarından birinde öğretmen olduktan sonra şehrin tiyatroseverleriyle tanışır. Kısa süre sonra tiyatro gösterilerinin hazırlanmasında aktif olan bir entelektüel olarak tanındı. Farklı yıllarda, birinci ve ikinci "Müslüman Dram Sanatçıları Cemiyeti", "Hamiyat", "Nijat", "Safa" kültür ve eğitim topluluklarının tiyatro topluluklarında, "Zülfügar bey ve Üzeyir bey Hacıbeyov kardeşlerin yönetimi", "Birlik" Abbasmirza Şerifzade liderliğindeki Müslüman sanatçılar çeteler halinde hareket etti.

Abdurrahim bey Hagverdiyev ve Üzeyir bey Hacıbeyov, oyuncu ve şarkıcı olarak onu Şuşa’dan iyi tanırlardı. Bu nedenle tatlı ve sevimli bir sesi olan Mirza Muhtar, Nijat tiyatro topluluğu ve Hüseyngulu Sarabski’nin Müslüman Opera Topluluğu tarafından hazırlanan opera gösterilerinde aktif rol almıştır. Üzeyir Bey Hacıbeyov’un ilk milli operası Leyli ve Mecnun’un yapımında yakından ilgilendi. 12 Ocak 1908’de ilk gösteride Ebul Kays (Kays’ın babası) rolünü oynadı. Üzeyir Bey’in "Şah Abbas ve Hurşid Banu" operasının ilk icrasında (10 Mart 1912) vezirlik yaptı.

Ermeni Taşnakları 1918 Mart'ında Bakü'de vahşice katliamlar yapıp şehri ateşe verince 77 yaşındaki tiyatroçunun evi yıkılmış ve tüm mal varlığı kaybolmuştur. Aşağılayıcı bir gündü ve Basirat gazetesi 17 Kasım 1918 tarihli sayısında bununla ilgili bir yazı yazdı. Üzeyir Bey'in inisiyatifıyla aydınlar ona yardım etti.

Aktörün Bakü dönemindeki başlıca kadın ve erkek rolleri şunlardır: Yeter, Huru ve Badricahan ("Hacı Gambar", "Trajedi-Fakhraddin" ve "Aga Karim khan Ardabili", Necef bey Vezirov), Parizad ve Cafer khan ("Dilin vebası" ve "Nadir Şah", Neriman Nerimanov, Safar bey ("Hacı Gara", Mirza Fatali Ahundzadeh), Şeyh Ahmed ("Ölü", Celil Memmedguluzadeh), Mirza Bayram ("Yok Edilmiş Birlik", Abdurrahim bey Hagverdiyev), Molla Subhan ("Edirne'nin Fethi", Cafer Cabbarlı), Ahmed Rıza ("Sultan Abdülhamid'in halısı", Mehdi bey Hacinski), Shiruya ve Baş Mobid ("Demirci Gava", Shamsaddin Sami), İbrahim ("Qazavat", Lanskoj).

Mirza Muhtar Memmedov, 1930'da Bakü'de öldü. Bazı kaynaklara göre 1929'da, bazıları ise 1931'de öldü (Rəhimli, 2005,s. 67).

Abulfat'in Veli (1867 - Kasım 1918)

Abulfat Veli (Valiyev), milli tiyatro sanatımızın sahne etkinliğini yaratıcı ve yaşam yolu olarak seçen ilk profesyonel oyuncudur. Hayatı hakkında çok az bilgiye sahip olan Abulfat Veli'nin yaşı Abdurrahim bey Hagverdiyev'in "Aç Karakterler" adlı oyununun yazılma tarihini belirleyen tiyatro eleştirmeni İngilab Kerimov'un verdiği sonuçlar inandırıcıdır ve şu ana kadar elimizdeki tek referans delildir.

Abulfat Veli, 1880'lerin ortalarında sahneye çıktı. Temelde hocalar Habib bey Mahmudbeyov ve Sultanmeced Ganizade tarafından hazırlanan amatör performanslarda hem küçük, hem epizodik hem de ana roller üstlendi. Daha sonra kendisinin ve sanatçı arkadaşı Cihangir Zeynalov'un sahnelediği gösterilerde rol aldı. Yirminci yüzyılda "Müslüman Ressamlar Cemiyeti", "Nijat", "Hamiet", "Safa" tiyatro topluluklarında oyunculuk ve yönetmenlik yaptı. Abulfat Veli, Hüseyin Arablinsky'nin sahnelediği performansların çoğundan sorumlu yönetmendi. Bir tur

düzenleme, topluluğu bir kayanın etrafında birleştirme konusunda özel bir yeteneği ve yeteneği vardı.

Murov, Abulfat Veli Mirza Fatali Ahundzadeh'in komedisi "Hacı Gara" da Halil Kaptan, alayda "Mösyö Ürdün ve Derviş Mastali Şah" da Hatamkhan Ağa, Necef bey Vezirov'un "Trajedi-Fakhraddin" trajedisinde Jahangir Bey, Rüstem Bey ve Fakhraddin " Şakada Deli Şirin, vodvilde Şahmar bey" Evde eğitim resmi ", Sarbaz, Şah Tahmas, Salih bey, Cevad han, Adham han, Cihangir bey, Abdurrahim bey tarihi trajedide "Nadir Şah"tarafından Nariman Narimanov, "Bahadır ve Sona", "Dil vebas" dramalarında Amca, Niyaz bey, Abdurrahim bey Hagverdiyev'in" Talihsiz delikanlı "Hakim, Haydar bey ve Hacı Samed ağa," Ağa Muhammed Şah Gacar "Murtazagulu Han, Mustafa Han ve İkinci Iraklı, "Açlık" karakterlerinde "Tagi", Abdul "Yıkılan Konfederasyon"da, Hasan Bey Rza Zaki Latifbeyov'un "Eski Türkiye" oyununda, Sultan İskender bey Malikov'un "Kötülükten İyiliğe" oyununda Sultan, Yusif Talibzadeh'in tasavvufi oyununda Ömer ibn As ve Ebu Ubeyd drama "Ermenistan" ve "Khalid ibn Walid" ortaya çıktı.

Muhammed Bey Alvandi (1872-1918)

Mohammad bey Alvandi, amatörden profesyonele geçiş aşamalarında çok değerli hizmetler vermiş milli tiyatromuzun sahne isimlerinden biridir. "Alvandi" onun sahne lakabı, soyadı Malikov. 1872'de Şamahı'da hizmetçi bir ailede doğdu. Aydınlarla yakın ilişki içinde olan Muhammed Bey, Azerice ve Rusça bilmektedir. Okumaya ciddi bir ilgi gösterdi.

Küçük yaşta Bakü'ye gelen Muhammed bey Alvandi, çeşitli hukuk departmanlarında çalıştı. Aynı zamanda tiyatroya karşı ciddi bir sempatisi vardı. Azerbaycan bölgelerinde sahne sanatlarını tanıtmak için Hüseyin Arablinsky ile omuz omuza çalıştı. Bakü'deki çeşitli tiyatro topluluklarının, özellikle de "Nijat" kültür ve eğitim topluluğu altındaki tiyatro grubunun performanslarında unutulmaz roller oynadı.

Haydar bey ve Hacı Gara ilk kez 1890 yılında sahneye çıkan Muhammed bey Alvandi Mirza Fatali Akhundzadeh'in "Hacı Gara" adlı komedisinde, Eşref bey ve Rüstem, Necef bey Vezirov'un "Hacı Gambar" adlı komedisinde, Halil bey, Abdurrahim'de Hagverdiyev'in "Aga Muhammed Şah Kaçar" trajedisinde Sakina Ahundzadeh'in "Talihsiz çocuk" Murtazagulu han ve Sadık Han, İskender bey Malikov'un vodvilinde Humbat bey, Yusif Talibzadeh'in "Ermeni" adlı oyunlarında Marx ve Mikha , Nariman Nerimanov'un trajedisinde Şah Neriman Nerimanov'un "Nadir Şah"ı rol almıştır.

Oyuncu ayrıca Jean-Baptiste Moliere'in "Zorla Doktor" (Doktor İlyas), Lanskoy'un "Ghazavat" (Grigoriev), Shamsaddin Sami'nin "Demirci Gava" (Kahtan), Hüseyin Badraddin ve Mohammad Rufat'ın "Amir Abul Ula" (Arapça), Nikolai Gogol'un "Evliliği" (Podkolosin), Henrik Heine'nin "Al Mansur"u (Hasan), Friedrich Schiller'in "Kaçaklar"ı (Herman), Mirza Mammad Ahundzadeh'in "Sad ibn Waqqas" ("Sad ibn Waqqas", "Sad ibn Waqqas" veya Araplar) İranlılarla savaş "çeşitli rollerde ortaya çıktı.

1918'de Bakü'de Ermenilerin yaptığı kanlı mezalimlerle sarsıldı ve yoksulluk içinde öldü.

Çalışmasının ana özellikleri gerçekçi oyunculuk okuluna karşılık gelir. Sahnenin özgürlüğü, hayranlarının dikkatini çekmesi için seçildi.

Rustam Kazimov (1879-1943)

Azerbaycan'daki ilk profesyonel oyuncuların biri olarak kabul edilir. Trajedi ve komedilerde, operalarda ve operetlerde rol almış olsa da, çalışmaları dramatik görüntülere dayanmaktadır.

Rüstem Kazimov 1879'da Bakü'de fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Mollakhana'da çok az eğitim aldı. Tatlı sesinden dolayı Maharrem taziyelerinde şebih gösterilerinde yer aldı.

1890'ların başında, bölüm Habib bey Mahmudbeyov ve Sultanmacid Ganizade'nin Bakü'de düzenlediği gösterilerde rol aldı. Daha sonra Müslüman Sanatçılar Cemiyeti'nin, Cihangir Zeynalov'un "Ev Tiyatrosu" adlı tiyatrosunda rol aldı. 1901-1919 yıllarında Abdurrahim bey Hagverdiyev'in yaratıcı topluluğu, "Hamiyat" tiyatro topluluğu, "Nijat", "Safa" kültür ve eğitim derneklerinin tiyatro grupları, "Türk Aktörler Birliği", "Zülfügar bey ve Üzeyir bey Hacıbeyov kardeşlerin yönetimi" baş aktörlerden biriydi.

Mevcut Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu'nun devlet kurumuna devredilmesiyle gruba katılan Rüstem Kazimov, 1925 yılına kadar bu kolektifte çalıştı. Kasım 1921'de Bakü Serbest Eleştiri ve Propaganda Tiyatrosu (daha sonra Türk İşçi Tiyatrosu olarak anılacaktır) kurulduğunda kadrosuna dahil edildi. Her iki tiyatrodada da dört yıl görev yapan oyuncu, 1925 yılından itibaren İşçi Tiyatrosu'nda oyunculuk yapmaktadır. 1931 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Onur Sanatçısı fahri unvanını aldı. Bu tiyatro 4 Ocak 1933'te Gence'ye taşındığında Rüstem Kazimov yerli kadrosunu bırakmadı. Oyuncu 1943'te Gence'de öldü.

Alakbar Süheyli (1879-26.2.1927)

Azerbaycan Ulusal Tiyatrosu'nun profesyonelliğin gelişmesine özel bir katkısı vardır. "Süheyli" onun sahne lakabıdır. Kelime Arapça'da "güneydeki yıldız" anlamına gelir. Gerçekçi rolleriyle tanınan oyuncu, yönetmenlik de yapmıştır.

Alakbar Farajulla oğlu Aliyev (Suheyli) 1879 yılında Bakü'de doğdu. Babası bir tüccardı ve bilim ve kültürle ilgileniyordu. Bu nedenle Alakbar, 7 yaşından itibaren özel hocalar tuttu ve ona ana dilinin yanı sıra Farsça, Rusça ve Arapça da öğretti. Babasının ve babasının yakın arkadaşı olan tüccarlar, Alakbar Suhaili aracılığıyla Rusya, Arap ülkeleri ve İran ile ticari ilişkiler kurdular. Sözleşmeleri imzalamak için sık sık özel görevlerle yurtdışına seyahat etti.

Bakü'deki boş zamanlarında Müslüman Drama Sanatçıları Derneği'nin performans bölümlerinde yer aldı. Alakbar Süheyli, 1906 yılında kurulan "Nijat" kültür ve eğitim cemiyetinin tiyatro topluluğunun ilk üyelerindendir. Daha sonra

"Safa", "İdare", "Müslüman Ressamlar Birliği" tiyatro topluluklarında çalıştı. 1919 yılında bugünkü MDT-nm grubuna katıldı ve dört yıl boyunca bu sanat merkezinde çalıştı. 1923 yılında, ölümüne kadar oyuncu ve yönetmen olarak çalıştığı Hür Eleştiri ve Propaganda Tiyatrosu grubuna davet edildi.

Çeşitli topluluklarda ve MDT'deki ana rollerinin kısa listesi şöyledir: Adolf ("Killer Karima", Hacı İbrahim Gasimov), Mahiz ("Tarık ibn Ziyad", Abdulhaq Hamid), Salim bey, Vali bey, Çoban ("Yok Edilmiş". Birliği), "Milletin Dostları" ve "Peri Büyüsü", Abdurrahim bey Hagverdiyev), Paşa ("Bakü Savaşı", Cafer Cabbarlı), Svistinov ("Müfettiş", Nikolai Gogol), Lodovigo ("Othello", William Shakespeare), Öğretmen Mirza Hasan ("Ölü", Jalil Mammadguluzadeh), Bakır ("Geçmişteki Kaçaklar", Necef bey Vezirov), Khaja Masud, Ohan centurion ("Lankaran khan'ın veziri" ve "Haji Gara", Mirza Fatali Ahundzadeh), Şah Ömer ("Amir Abul Ula" ", Hüseyin Badraddin ve Mohammad Rufat), Khacho (" Kaçak Karam ", Vano Mchedashvili), Şeyh Marvan (" Şeyh Sanan ", Hüseyin Javid), Weiss (" Yezid ibn Muawiya ", Mehdi bey Hacinski), Gubad (" Demirci Gava ") ", Şemsaddin Sami), Memmedbağır (" Akşam sabrı iyi gelir ", Sultanmacid Ganizade), Süleyman Paşa (" Akif bey ", Namig Kamal), Allahgulu (" Molla Jabi ", Mirmahmud Kazimovski).

Milli oyuncularımızın yokluğunda Alakbar Süheyli birçok kadın rolü oynadı. Bunlar arasında Cihan Teyze ("Arşın mal alan", Üzeyir bey Hacıbeyov), Sona, Hafıza hanım ("Yıkılmış tıfak" ve "Peri cadı", Abdurrahim bey Hagverdiyev), Hurzad ("Bekar evli", Zülfügar bey Hacıbeyov), Çarkaz vardır. khanum ("Kandkhuda", Mirmahmud Kazimovski), Tuba ("Violent Doctor", Jean-Baptiste Moliere) sahne performansları, oyuncunun yaratıcı başarıları olarak kabul edilir. Özellikle Alakbar Süheyli, uzun yıllar ve daha uzun yıllar Hafıza rolünün en iyi oyuncusu olarak kabul edildi.

Eleştiri ve Propaganda Tiyatrosu Oyuncusu Mashadi Ramazan ("Arshin'in Mülkü", Ahmad Gamarli), Tüccar ("Flood", Vladimir Bill-Beloserkovsky), Komarov ("1881'de", Nikolai Shapovalenko), Hacı Hasan Ağa ("Ölü"), Jalil Mammadguluzadeh), Papaz ("Şöhret Silahları", Yurin). Burada Sidgi Ruhulla, David

Gutman ve Yevgeny Muromsky'nin yönettiği performansları yönetti. Alakbar Süheyli, kariyerinin zirvesinde 26 Şubat 1927'de Bakü'de öldü.

Murad Muradov (1884- 2.11.1964)

Ulusal sahnemizin ünlü amatör oyuncularından biriydi. Sahneye ilk adımını 1897'de Şuşa'da attı. Özellikle yaz aylarının dolup taşıdığı Şuşa'da bölüm entelektüel tiyatro severlerin hazırladığı gösterilerde rol aldı.

1900 yılında Bakü'ye gelen Murad Muradov, canlı tiyatro sürecine katılarak çeşitli roller oynadı. Sahnede büyük bir başarı yakalayan oyuncu, 1901 yılında Necef bey Vezirov'un, kendisini Şuşa'dan tanıyan Abdurrahim bey Hagverdiyev'in yönettiği "Trajedi-Fahreddin" trajedisinde Fakhreddin rolünü oynadı ve kısa sürede topluluğa üye oldu. Hüseyin Arablinsky, Sidgi Ruhulla, Hüseyngulu Sarabski gibi güçlü sahne ustalarıyla yan yana çalıştı.

Murad Memmedrza oğlu Muradov, 1884 yılında Ağdam ilçesine bağlı Muradbeyli köyünde doğdu. İlköğrenimini Ağdam'da aldı ve eğitimine Bakü'de gerçek bir okulda devam etti. 1907'de Tüm Rusya Tiyatro Cemiyeti'ne üye olan ilk Azerbaycanlı aktörlerden biriydi. 1901-1920 yılları arasında "Müslüman Dram Sanatçıları Cemiyeti", "Sanatçılar Cemiyeti", "Nijat" ve "Safa" cemiyetleri, Hüseyngulu Sarabski'nin "Müslüman Opera Sanatçıları", Hacıbeyov'un kardeşlerinin "Yönetim" nde rol aldı. Drama, komedi, opera ve operetlerde rol aldı. 1919'dan itibaren Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu'nda çalıştı.

Murad Muradov 1920-1930 yıllarında Bakü Türk Serbest Eleştiri ve Propaganda Tiyatrosu'nda çeşitli propaganda ve ajitasyon tugaylarında kısa süre çalıştı. Karakteristik ve tipik özellikleri olan görüntülerde beceri ve yeteneklerini göstermeye çalıştı. Bu bağlamda, çeşitli tiyatro topluluklarında ve MDT'deki ana rolleri: Aşık ve Parviz ("Demirci Gava", Shamsaddin Sami), Kochkaryov, Bobchinsky ("Evlilik" ve "Müfettiş", Nikolai Gogol), Cengiz, Hamza Bey (" Talihsiz "genç" ve "Yıkılmış birlik", Abdurrahim bey Hagverdiyev), Hacı Mesud, Halil yüzbaşı (" Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran "ve" Hacı Gara ", Mirza Fatali

Ahundzadeh), Fakhraddin, Kerbelai Mahammadali, Shahmar bey, Jabi (" Trajedi-Fakhraddin "), "Kendisi değil, bir adı var", "Evde eğitim resmi" ve "Hacı Gambar", Necef bey Vezirov, Rzagulu han ("Nadir şah", Nariman Narimanov), Spiegelberg ("Kaçaklar", Friedrich Schiller), Cassio, Priest ("Othello" ve "Onikinci Gece", William Shakespeare), Mirza Rzagulu ("Vatan", Namig Kamal), Arap subayı, şeyh Abulyahya ("şeytan" ve "şeyh Sanan", Hüseyn Javid) , Hamza bey (" Tahrir edilmiş tifaq ", Abdurrahim bey Hagverdiyev), Hudayar, Gorodo-nachalnik, İlk ziyaretçi, Medvedev (" Dönüş ", " 1905'te ", " Ateşin Gelini "ve" Yaşar ", Cafer Cabbarlı), Haydar Ağa ("Ölü"), Celil Mamma dguluzade), St. Petersburg mültecisi ("Müdahale", Lev Slavin), Rahip Anton ("Dubrovsky", Alexander Pushkin), Boyukaga ("Burning Valley", Jabbar Majnunbekov), Ahmad Kishi ("Vagif", Samad Vurgun), Tüccar (" Kaçak Nabi ", Süleyman Rüstem), Don Gusman Briduazon (" Figaro'nun düğünü ", Pierre Beaumarchais), Alman casusu (" Vafa ", Rasul Rza), Urban (" Sel ", Alexander Ostrovsky), Andronio (" Dans öğretmeni " , Lope de Vega), Doktor ("Türkiye'de", Nazım Hikmet).

Murad Muradov, Azərbaycan'ın ilk költürel şahsiyetlerinden biriydi, 1933'te SSCB'nin o dönemin en onurlu ödüllərindən biri olan Emek Kahramanı unvanını aldı. Çalışkan oyuncu, özverili tiyatro fiğürü, milli profesyonel tiyatromuzun 75. yıldönümü münasebetiyle 21 Temmuz 1949'da Azərbaycan Cumhuriyeti'nin Onurlu Sanatçısı fahri unvanına layık görüldü.

Hayatının sonuna kadar sahneden ayrılmayan oyuncu 2 Kasım 1964'te Bakü'de hayatını kaybetti.

Jalil Bağdadbayov (1887-21.4.1951)

Karabağ soylularından Amrah Bey'in ailesinde dünyaya gelen Celil Bağdadbeyov, 1887 yılında şuşa'da doğdu. Babası Amrah Bey, oğlunu şuşa'da ilerici bir okulda okuttu. Eğitimine St. Petersburg Gymnasium'da devam etti. 1904 yılında Bakü'ye dönen Celil Bağdadbeyov, çeşitli petrol sahalarında memur olarak çalıştı. Petersburg'da okuduğu yıllarda, genç Jalil şehrin költürüyle, özellikle tiyatro sanatıyla derinden tanıştı ve 1907'de Nijat költür ve eğitim kurumunun tiyatro

topluluğunda oyuncu olarak işe alındı. Hüseyngulu Sarabski'nin düzenlediği ve yönettiği "Müslüman Opera Sanatçıları" grubunda "Nijat" ve "Safa" tiyatro topluluklarında ve "Zülfügar bey ve Üzeyir bey Hacıbeyov Kardeşlerin Yönetimi"nde rol aldı. 1920'de Ulusal Dram Tiyatrosu grubuna alındı. Bu arada Bakü Türk Serbest Eleştiri ve Propaganda Tiyatrosu'nda (1922-1923) çalıştı.

Oyuncunun çeşitli tiyatro topluluklarında ve Akademik Tiyatro'daki ana rolleri: Doktor ("Şiddet Doktoru", Jean-Baptiste Moliere), Reza Khan ("Nadir Shah", Nariman Narimanov), Rotsman ("Kaçaklar", Friedrich Schiller), Don Diego ("El Mansur ", Henrik Heyne), Hacı Gambar (" Yağmurdan çıktık, yağmura düştük ", Necef bey Vazirov), Rodrigo, Kont Kent (" Othello "ve" Kral Lear ", Williamda olmuştur.

Hüseyngulu Sarabski'nin "Cehalet", Necef bey Vezirov'un "Evde Eğitim Resmi", Sultanmeced Ganizade'nin "Koro", Mirmahmud Kazimovsky'nin "Deşim-deşim" fıkraları, "Leyli ile Mecnun", "Aslı ve Karam", "Aşık Garib" operaları verildi. sahne yapısı.

Aktör Halil Hüseynov, Azerbaycan'da ilk okuma ustalarından biridir. Nizami Gencevi, Mohammad Fuzuli, Molla Panah Vagif, Nabati'den birçok manzum örneği ezberleyen Halil Hüseynov, zaman zaman Bakü'de düzenlenen "Oriental Musamira" da örneklerini güzel ve coşkulu bir şekilde okudu.

Divertisinent adlı mizahi müzikalin akşamlarında Mirza Alakbar Sabir ve Samad Mansur'un hicivli şiirlerini seslendirdi.

18 Eylül 1941'den itibaren Genç Seyirciler Tiyatrosu'nda yönetici olarak çalıştı. Aynı zamanda Abdulla Shaig'in "Vatan" (Köylü), "Eloğlu" (Birinci bey), Alimammad Atayev ve Ahmad Ahmadov'un "Seyran" (Şükur) oyunlarında ve diğer eserlerde rol aldı (Rəhimli, 2003: 91).

Çangir Zeynalov (1865-1918)

Milli tiyatromuzun ilk profesyonel oyuncularından biri Azerbaycan realist oyunculuk okulunun kurucusu Kerbelalı Cihangir Zeynalov'dur. 1865 yılında Bakü'de doğan Cihangir Zeynalov'un babası Meşedi Rza da bir tüccardı. Cihangir Bey ilkokul mezunu, iyi derecede Rusça ve Farsça bilmektedir ve geniş okurdu. İlk kez 1885 yılında bir kız olarak sahneye çıktı. Lanskoy, Shorstein, Agriptseva gibi Bakü'de faaliyet gösteren aktör topluluklarıyla yakından bağlantılıydı ve şehri ziyaret eden turistlerin performanslarını düzenli olarak izledi. Hatta teorik ve pratik fikirlerini 1916-1918 yıllarında izlediği oyunlara ilişkin görüşlerini, sanatla ilgili yargılarını somutlaştıran "Tiyatro Defteri"nde ("Yaptığım Eylemler") bir risale şeklinde kaleme almıştır. Bazı sayfaları kaybolan defter, Azerbaycan Devlet Tiyatro Müzesi'nde saklanmaktadır.

Çok parası olan Jahangir Zeynalov, oyunculara her zaman yardım etti ve onlara maddi yardımda bulundu. Şimdiki Husu Hajiyeve ve Dilara Aliyeva caddelerinin kesiştiği yerde bulunan Satranç Kulübü'nün sahasındaki evinde büyük bir antrenman salonu ayırdı. Ayrıca, masrafları kendisine ait olmak üzere odanın başına bir sahne kurdu. Hacıağa Abbasov, Mirzaga Aliyev, Mahammad bey Alvandi, Hüseyin Arablinski, Mirmahmud Kazimovski gibi oyuncular, Sultanmacid Ganizade, Habib bey Mahmudbeyov, Badal bey Badalbeyli gibi hocalar ve sahne tutkunları bu salonda defalarca provalar yaptılar ve gösteriler hazırladılar. Eğitimin ardından tüm katılımcılar için bir masa kuruldu ve ücretini Kerbela ödedi.

Jahangir Zeynalov, daha önce Habib bey Mahmudbeyov ve Sultanmajid Ganizade'nin hazırladığı performanslarda sahne aldı.

19. yüzyılın sonunda, o ve arkadaşı Nejafgulu Valiyev birlikte eserler sahnelediler. Zeynalov, 1900'lerde Müslüman Drama Sanatçıları Topluluğu'nun (Şirket olarak da bilinir) kuruluşunda istisnai bir rol oynadı. "Nijat" (1906) ve "Safa" (1912), "Nashri-maarif" kültür-eğitim topluluklarının tiyatro topluluklarında, Kerbelalı Cihangir ağırlıklı olarak oyunculuk yaptı ve performansları yönetti. Safa'nın tiyatro topluluğu 1912'den beri faaliyet gösteriyor, ancak topluluğun kendisi 1910'da kuruldu. "Safa" kütüphanesinin düzenlenmesinde büyük emeği geçen Cihangir Zeynalov, fonuna birçok kitap bağışladı. Samad Mansur, Abbasmirza

Sharifzade, Cafer Bünyadzade, Jahangir Zeynalov ile birlikte Bakü'nün önde gelen bilim kurumlarından biri olan Safa okulunda öğretmenlik yaptı. Tekrar tekrar "Safa" tiyatro bölümünün yönetim kuruluna seçildi. 1914'te bile, Jahangir Zeynalov başkandı ve Mehdi bey Hacinski başkan yardımcısıydı.

Jahangir Zeynalov, tiyatro camiasının yıldönümünü ("Yomi ali") kutladığı ilk Azerbaycanlı aktördür. Jahangir Zeynalov, Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Lenker han'ın veziri" adlı komedisinde, Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Lankaran hanının veziri" adlı komedisinde rol almıştır. "Güneş", "Kaspi", "Nijat", "Sada", "Bakü", "Burhani-Taraggi", "Qafqazskaya kopeyna" gazeteleri Nariman Narimanov, Mehdi bey Hacinski, Boyarsky grubunun oyuncular, yazı işleri personelinin yazılarını ve tebriklerini yayınladı. Yıldönümü vesilesiyle yapmıştı.

17 Mart 1918'de Ermeni Taşnakları Bakü'de vahşice ateşler ve katliamlar yapınca, Cihangir Zeynalov ve eşi Hüsniyya Hanım bebek kızı Nasiba, İran'ın Anzali şehrine geçici olarak orada yaşayan kayınpederi Meşedi Abdüldayan Hüseyinov'un yanına gitti. Ekim ayı başlarında sakinleşince, ailesiyle birlikte Ardahan'a bindi ve denizde bir fırtınanın ardından Bakü'ye döndü. Sekiz gün denizde kalan gemi tifoya yakalandı ve Kerbelalı Cihangir de etkilendi. Bakü'ye vardıktan sonra yakın arkadaşlarından ve akrabalarından habersiz öldü.

Hüseyin Arablinski (1881-4 Mart 1919)

Hüseyin Arablinski, Azerbaycan romantik oyunculuk ekolünün kurucusu olarak kabul edilir. "Arablinsky", güçlü bir aktör ve yönetmenin takma adıdır. Afişlerde bazen "Arabli" yazıyor. Asıl adı Hüseyinbala, soyadı Halefov'dur. 1881 yılında Bakü'de doğdu.

Babası Memmed, insanlı bir teknede çalıştı ve Hüseyin (Hüseynbala) ve kız kardeşi Dursedaf gençken, ailenin reisi bir fırtınada öldü. Annesi Pari'nin bakımı altında olan Hüseyin Arablinsky, bir süre mollahanada okudu, ancak ailenin kötü yaşam koşulları nedeniyle manevi eğitimden ayrıldı. 1893'te hırslı entelektüel, tutkulu tiyatro tutkunu Habib bey Mahmudbeyov'un açtığı yoksul çocuklar için

ücretsiz bir sınıfta okudu. Bu ünlü eğitim kurumuna "Üçüncü Rus-Tatar Okulu" deniyordu ve müdürü Habib Bey'di. Sultanmeced Ganizade de orada öğretmenlik yapmış ve Hüseyin'i okula kabul ettirmek için ciddi çaba sarf etmiştir. Habib Bey'in okulundan sonra, gelecekteki aktör Mikhailovskaya Shkola'da okudu.

Rus dili ve edebiyatına hakim olan Hüseyin, 1900 yılında bir askeri okula (daha sonra Cadet Kolordusu olarak adlandırılır) gitmek için Tiflis'e (Gürcistan) gitti. Ancak asker olmadığı veya bu alanda herhangi bir iş tecrübesi olmadığı için askeri okula alınmadı. Tekrar Bakü'ye geldi ve çeşitli işlerde çalışarak geçimini sağladı. Ayrıca, bölüm bazen farklı amatör gruplar tarafından düzenlenen performanslarda rol oynadı. 1901 yılında Şuşa'dan Bakü'ye gelen Abdurrahim bey Hagverdiyev, dağılan tiyatro gruplarını bir araya getirerek görece istikrarlı bir topluluk oluşturmuştur. Kısa bir süre sonra grubun adı Müslüman Sanatçılar Derneği (Şirket) olarak değiştirildi. Hüseyin Arablinsky'nin toplulukla yakın bağları var.

Hüseyin Arablinsky ilk kez 1897'de sahneye çıktı. Öğretmenlik yapan ve tiyatronun oluşumuna büyük katkıları olan Sultanmeced Ganizade, öğrencilerle birlikte " Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran" komedisini hazırladı. Oyun, Novruz bayramı vesilesiyle sahnelendi ve sahneye Mehtar Karam rolüyle Arablinsky (Khalafov) çıktı. Agabashiri, daha sonra oyuncu, yönetmen ve oyun yazarı olarak görev yapan okul arkadaşı Mirmahmud Kazimovski tarafından canlandırıldı. 1900'den 1905'e kadar amatör performanslarda göze çarpmayan roller oynadı. Bunlar arasında Necef bey Vezirov'un kendi trajedisinden yola çıkarak hazırladığı "Trajedi-Fahreddin"de hizmetkar Hacı Murad'ın rolü vardı. Ünlü tiyatrocu Abulfat Veli'nin düzenlediği tiyatro topluluğu, 1905 yılında Lenkeran'ı gezdi. Bu oyunda hasta oyuncunun yerine Rüstem bey Arablinski oynamıştır. Oyuncu bu rolde beklenmedik bir başarıya imza attı. Turun başarısı, oyuncunun kariyerinde bir dönüm noktası oldu. Hüseyin Arablinsky kısa sürede Bakü aktörleri arasında başı çekti. Esas olarak "trajik" bir oyuncu olarak tanındı ve kısa süre sonra yönetmen olarak etkin bir şekilde çalışmaya başladı.

Hüseyin Arablinsky 1906-1919 yılları arasında Nijat, Safa kültür ve eğitim cemiyetlerinin tiyatro topluluklarında, Müslüman Ressamlar Cemiyeti'nde, Zülfügar

bey ve Üzeyir bey Hacıbeyov kardeşlerin idaresinde rol aldı ve yönetti. Bu toplulukların bazılarında yönetmen olarak da etkin bir şekilde çalıştı.

Hüseyin (Makara) Arablinsky, ulusal tiyatro sanatımızın profesyonel gelişimine, diğer ülke ve şehirlerde tanınmasına, birçok bölgede tiyatro sanatının oluşumuna büyük katkı sağlamıştır. 1906'da Derbent, Tiflis, Gence, Petrovsky (şimdi Mahaçkale), Temurkhanshura, Nizhny Novgorod, Astrakhan (Hajitarkhan), 1909'da Tiflis (Gürcistan), Erivan, Batum, Vladikavkaz, Moskova, Moskova'da topluluklarını kurdu. Aşkabat, Krasnavodsk'ta, 1914'te Tiflis'te (Gürcistan), 1917'de Hajitarkhan ve Tiflis'te (Gürcistan) gezdi. Turun repertuarı Necef bey Vezirov, Abdurrahim bey Hagverdiyev, Nariman Narimanov, Shamsaddin Sami, Namig Kamal, Jean-Baptiste Moliere, Henrik Heine'nin dram ve trajedilerinin yanı sıra vodvil ve alay üzerine kurulu. Kural olarak, bu performanslar Arablinsky tarafından yönetildi.

12 Ocak 1908'de Üzeyir bey Hacıbeyov'un "Nijat" sosyete topluluğu tarafından icra edilen ilk milli operamız "Leyli ile Mecnun"un yönetmenliğini Hüseyin Arablinski üstlendi. Farklı zamanlarda Üzeyir bey Hacıbeyov'un "Aslı ve Karam", "Şah Abbas ve Hurşid banu", "Arşın mal alan", "Karı-koca", "Meşedi İbad" operetleri, Zülfügar bey Hacıbeyov'un "Aşık Garib", "Bekar Bekar" operaları, "Elli Yaşında Genç" adlı eserlerini defalarca yeniden yapılandırdı.

Yönetmen olarak Hüseyin Arablinsky'nin daha profesyonel yapımları arasında Necef bey Vazirov'un "Trajedi-Fakhraddin", "Evde eğitim resmi", "Kendisi değil adı var", "Haji Gambar", "Daldan atılan bir taş bir ökçeye değer", Mirza Fatali Ahundzadeh'in "Hacı Gara", "Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran", "Mösyö Ürdün ve Derviş Mastali şah", "Talihsiz genç adam" Abdurrahim bey Hagverdiyev tarafından, "Tifak Yok Edildi", "Aga Muhammed Şah Gajar", "Nadir Şah" Nariman Nerimanov'dan, "Halid ibn Yusif Talibzade Valid'den", "Vatan"Osmanlı yazarlarından Namig Kamal'dan, "Akıfbey", "Naci bey kurban-özgürlükten", "Demirci Gava "Şemsaddin Sami'den", Amir Abul Ula "Hüseyn Badraddin ve Mohammad Rufat'tan" Napolyon "Rus yazar K.Bakhmetov'dan ("The Fire of 1812 or Moscow") Alman Heinrich Heine'nin Al Mansur, Jean-Baptiste Moliere'in The Violent Doctor, William Shakespeare'in Othello, Nikolai Gogol'ün Müfettiş'i ve

Friedrich Schiller'in Kaçaklar'ı. Ayrıca birçok küçük vodvil ve tek perdelik eserler de yaratmıştır. Yukarıda bahsedilen trajedilerin çoğu birkaç kez sahnelenmiştir.

Hüseyin Arablinsky'nin oynadığı roller iki bölüme ayrılabilir: ulusal dramaların performanslarında oynadığı karakterler ve çevrilmiş eserler.

Hüseyn Cavid (25.10.1882-5.12.1941)

Azerbaycan romantik dramasının önde gelen temsilcilerinden biri de Hüseyin Cavid'dir. Manzum, ulusal edebiyatımızda drama türünün, ilerici romantizmin kurucusu olarak bilinir. Çok küçük yaşlardan itibaren çeşitli şiir biçimlerini kullandı. Biçim çeşitliliği, tür zenginliği ve estetik özellikleri nedeniyle yaratıcılığı muhteşemdir. Büyük bir ustalıkla yazılmış lirik, psikolojik, sosyal şiirleri, karmaşık bir olay örgüsü ve karmaşık kompozisyonu olan şiirleri vardır. Drama türü, yazarın edebi mirasının temelini oluşturur. Sosyal, felsefi trajedileri, lirik-romantik aşk trajedileri, tarihi-politik dramaları vardır.

Şiir örnekleri gençliğinde yazmaya başlamış, ancak eserinin mükemmelleşme dönemi 1910-1936 ve 1937'de birkaç ay olarak kabul edilir.

Hüseyin Abdullah oğlu Rasizade, 25 Ekim 1882'de Nahçıvan'da doğdu. "Javid" onun takma adıdır ve Farsça'da "sonsuz kadar" anlamına gelir. Anne ve babası o bölgenin Şahtahtlı köyündendir, daha sonra Nahçıvan'a taşınmışlardır ve Cavid burada doğmuştur. Babası bir din adamıydı. Dört erkek ve üç kız kardeşi olan Hüseyin, önce din eğitimi aldı. On dört yaşında mollahanadan ayrılarak o dönemde Nahçıvan'da çok popüler olan "Maktabi-Terbiya" eğitim kurumuna geldi. Bu okulun organizatörü ve baş öğretmeni, aydın bir yazar, şair ve tiyatro figürü olan Mammadtagi Sıdgi'dir.

Hüseyin'in babası Abdullah ise bu hareketi beğenmedi. Hüseyin'in okula gitmesine izin vermedi. Abdullah, ancak Mammadtaghi Sıdgi'nin büyük gayretinden sonra oğlunu okumamayı kabul etti. Hüseyin bu okulda dört yıl okudu ve 1898'de mezun oldu. Klasik üslupla ilk şiirlerini okul yıllarında "Gülçin" (Farsça çiçekçi,

seçme, bahçıvan) ve "Salik" (Arapça "bir tarıkata ait olan bir yolu takip etmek") mahlaslarıyla yazmıştır.

Keskin bir zihne, derin bir yargıya ve ince bir zevke sahip olan Hüseyin, eğitimine devam etmek istemiştir. Ama aniden bir göz hastalığına yakalandı. Babası onu tedavi için Tebriz'e gönderdi. Geleceğin şairi ve oyun yazarı 1899-1903'te Tebriz'de yaşadı. O dönem için ilerici bir hastanede tedavi gördü. Aynı zamanda Talibiye Medresesi'nde eğitime başka bir yönde devam etti. Hocası Mammadtaghi Sidghi ve ağabeyi Şeyh Muhammed'den öğrendiği Arapça ve Farsça dilleri sayesinde klasik şark şiiri, felsefe başta olmak üzere dünya edebiyatıyla derinden ilgilendi ve yorulmadan sanatın incilerini okudu. Burada da yüksek öğrenime devam etmeye karar verdi.

Önemli edebi ve hayat tecrübesine sahip olan ve çeşitli felsefi akımların temellerine hakim olan Hüseyin, yirmi üç yaşında, 1905 yılında İstanbul, Türkiye'ye geldi. Dört yıl bu şehrin ünlü üniversitesi (darülfunu)'nın dil ve edebiyat bölümü öğrencisi oldu. Dersleri zor koşullarda büyük bir dikkat ve hassasiyetle dinledi. Felsefe tarihiyle daha ciddi ilgilendi. Javid takma adı altında lirik, duygusal ve felsefi şiirler yazdı.

1909'da memleketine "Hüseyn Cavid" olarak dönen yazar, önce Nahçıvan'da, ardından Tiflis (Gürcistan), Gence ve Bakü'de (1915'ten itibaren) çeşitli okullarda dil ve edebiyat öğretmenliği yaptı. Geçici olarak Bakü'den ayrılan şair-oyun yazarı, 1917'de Bakü'ye dönerek "vatan haini" olarak haksız yere tutuklanıncaya kadar orada yaşadı.

Yaratıcı çalışmalarla ciddi anlamda uğraşan Hüseyin Cavid, birçok oyun ve şiir yazmış ve kitap yayınlamıştır. Ancak oyunu ilk kez Aralık 1920'de Bam'da sahnelendi. Bir yıl önce Aşkabat'ta Azeri tiyatro meraklılarından oluşan bir topluluk Javid'in iki oyununu sergiledi.

Uzun yıllardır mezarı bilinmeyen Hüseyin Cavid'in mezarı 1982 yılında Bakü'ye getirildi. Buradan Nahçıvan'a götürüldü ve memleketine gömüldü. Mezarının üzerine muhteşem bir türbe dikildi.

Bazı kaynaklara göre Hüseyin Cavid'in ilk oyunu "Balakhani Yollarında" idi. Ancak bu eser mevcut değildir ve imzası olmadığı için "Anne"den önce yazıldığını söylemek güçtür. Bu nedenle "Anne" Azerice yazılmış ilk manzum dramdır. Şair-oyun yazarı oyunu 1910'da tamamladı. Konu Dağıstan'ın hayatından alınmıştır. Cesaret, ahlaki asalet ve insan bağlılığı, dramının kahramanı Selma'nın annesinin suretinde yüceltilir. "Anne" draması ilk olarak 1913'te Tiflis'te (Gürcistan) yayınlandı.

"Geyik" trajedisi düzyazı olarak yazılmıştır ve 1912'de tamamlanmıştır. Dağıstan'ın hayatından alınan "Anne" temalı bu dram, 1917 yılında Bakü'de kitap olarak yayınlandı. Hüseyin Cavid'in bu eserinde kadın özgürlüğü arasındaki uzlaşmaz mücadelenin gerçekleri (Humay ve Maral'ın karmaşık karakterleri örneğinde), feodal-burjuva zihniyetinin kusurları, toplumdaki yenilik duygusu (Cemil bey) ve muhafazakar antik çağ (Türkhan bey) dramatik çatışmanın merkezindedir.

Bir sonraki oyun "Şeyh Sanan" üzerinde çalışan oyun yazarı, 1912-1914 yıllarında Nahçıvan ve Tiflis'te (Gürcistan) yaşarken iki yıl boyunca üzerinde çalıştı. Trajedi 1914'te sona erdi. Eser, lirik-dramatik aşk trajedisi türünde yazılmıştır. Başlangıçta, Bakü'de yayınlanan çeşitli gazeteler trajediyi haber yaptı. Aynı zamanda "Açık Söz" gazetesinin matbaasında kitap olarak basıldı (1917).

"Şeyh Sanan" trajedisinde, oyun yazarının dünya görüşü, panteist felsefi fikirler temelinde oluşan aşka karşı tutumu, Şeyh Sanan'ın lirik-romantik, trajik ve karmaşık bir psikolojik imajını yarattı. Oyun yazarı, insani felsefi değerleri olayların akışına katmak için Şeyh Sana'nın sevgilisini Hristiyan, Gürcü kızı Tamara'ya (Khumar) verdi. Müslüman bir çocuğun Hristiyan bir kıza aşık olması, klasik Doğu şiirinde çok gelişmiştir. Javid, bu konuyu kahramanı Şeyh Sana'nın trajik kaderinin

arka planına karşı anlatarak idealize etmez. Aksine, gerçek hayat felsefesi, kalbi insancıl insani duygularla atan, yaşayan bir aşk aşığı imajı yaratmıştır.

Hüseyin Javid, düzyazı draması "Sheyda"yı 1911-1912'de tamamladı. "Anne" adlı drama kitabının tanıtımı bile, oyun yazarının "Symbol" oyununu gösterdiğini gösteriyor. "Şeyda" adlı oyunun adlarının da "Ramzi" ve "Nakam" olduğunu hatırlattım. Ancak oyun en son 1916'da düzenlendi ve aynı zamanda kitap olarak yayınlandı. Bu nedenle, oyunun tarihi o yıl yazılmıştır ve görünüşe göre bu yanlıştır. "Şeyda" dramasında hem toplumun sosyal çelişkileri hem de bireylerin dünya görüş ve ahlaklarındaki çelişkiler çatışmanın merkezinde yer alır. Emek ve girişimcilik ilişkilerinin arka planına karşı karmaşık bir sosyal ortamın canlı bir resmini yaratan romantik bir oyun yazarı olan Sheyda Ramzi, bir anarşist olan Shera Ramzi ve gerçek bir toplum türü olan Musa, ulusal dramamızın yeni karakterleridir (Rəhimli, 2005: 102).

"Uçurum" trajedisi şiirseldir. Oyun yazarı eserini 1917'de bitirdi, ancak 1926'da kitap olarak yayınlandı. Hüseyin Cavid'in bu eseri romantik aile trajedisi türünde yazılmış olsa da özü ve felsefi düşünce derinliği ile güçlü bir toplumsal karaktere sahiptir. Olaylar İstanbul'da yaşanıyor. Oyun yazarı, Fransız yaşamını, aile ve ahlaki ilişkileri körü körüne taklit etmek karşılığında Türklerin karşılaştığı ahlaki ve psikolojik trajedileri yazdı. Bu eserde Javid'in eseri için yeni olan Govarçin, Uluğ bey, Melek, Celal, Yıldırım gibi ilginç dram karakterleri bulunmaktadır.

Hüseyin Cavid, eseri için çok önemli olan şaheserlerinden biri olan "İblis" manzum trajedisini 1918 yılında tamamlamıştır. Savaş ve insanlığın felaketi, savaş ve insanlığın trajedisi sorunlarına Doğu felsefi düşüncesi temelinde yaklaşan oyun yazarının bundan sonraki oyunu, her şeyden önce romantik bir trajedir. Javid, okuyuculara savaşan herhangi bir devletin politikasını değil, bir bütün olarak savaşın trajedilerini, şeytanın karmaşık dramatik çatışmalarda insanlığı yok etmesini, psikolojik ve felsefi karşıtlıkları aktardı.

"Şeytan" trajedisi, Hüseyin Cavid'in en tartışmalı ve haksız yere eleştirilen eserlerinden biridir. Oyun yazarı İblis'in imajı karşılığında, filozof Arif, büyük

İkhtiyar Şeyh, yanılmaz kız kardeş Rena, Türk subayı Vasif, Arap subayı İbn Yamin'i yarattı. Farklı dünya görüşlerinin çatışmasında, şeytan fikri estetik bir kategori olarak keskin görünüyor. Trajedinin ana fikri, oyun yazarının fikri, oyunun sonunda Şeytan'ın dilinde konuşulan şu mısralara derinden yansır: "Şeytan nedir?"

Hüseyin Cavid, İstanbul'da şarkı söylerken dramatik trajedi "Afet"i yazdı. Ancak bunu açıklamadı ve 1917-1920'de yeniden işledi. Bir yıl sonra, "Afet" in son versiyonu Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu'na sunuldu. Bu oyun ruhsal, tematik ve sorunsal olarak yazarın "Abyss" trajedisine yakındır. Fransız aristokrasisinin körü körüne taklidi, Fransız ahlak normlarının Türk gençliğinin moraline indirdiği darbeler de "Afet"teki toplumsal çatışmaya dayanmaktadır. Ancak oyun yazarı Afet, editör (gazeteci) Özdemir, masum Alagöz, gururlu Altunsach, kadınları ikiyüzlülük içinde tuzağa düşürmekte usta olan Dr. Garatay, basit bir kalbe sahip olan ve hayatta perişan görünen Ertoğrul'un imajlarını zenginleştirdi.

Ulusal dramamızda Hz. Muhammed'in imajını yazan ilk kişi Hüseyin Javid'di. 1922'de manzum dram "Peygamber"i yazdı. Eser aynı yıl ve 1923 yılında "Madani-maarif" dergisinin çeşitli sayılarında yayımlandı. Katılımcılara verilmeyen oyun dört sahneden oluşmaktadır. Her sahne Hz. Muhammed'in hayatında farklı bir tarihsel dönemi tasvir ediyor. Dolayısıyla bu perdeler Bisat (peygamberi insanları İslam'a davet etmeye hazırlamak), Da'wat (İslam'a davet), Hicret (göç, Hz. Allah'ın yardımı, Peygamberimizin İslam'a girmesi) son aşamaya) denir. Cavid'in şiirinin felsefi kutsallığı, Cavid'in dramatik düşüncesinin şiirsel güzelliği, yeni sanatsal değerlerle "Peygamber" dramasında vücut buluyor. Muhammed'in imajı ideal olmaktan uzaktır. Oyun yazarı onu gerçek bir adam, deha bir tarihsel figür, fikri için güçlü bir zeka, harika bir zeka ile şiddetli bir savaşçı olarak tanımladı.

Hüseyin Cavid, tarihi drama "Topal Teymur" türünde mükemmel bir oyun yarattı. Eserin konusu, 14. yüzyılın iki büyük hükümdarı - Timur imparatorluğunun kurucusu, Orta Asya hükümdarı Amir Teymur ve Türkiye padişahı Yıldırım Bayazid tarafından yürütülen son kanlı savaştan (1402) alınmıştır. "Topal Teymur" adlı tiyatro oyunundaki şair Girmani, bir bakıma fikirlerinin, insanlığının, egemenliğinin, sevgisinin, büyüklüğünün, cesaretinin şarkıcısı Hüseyin Cavid'in kendisidir. Halk

oyunlarındaki Lilliputlu aktörlerin estetiğine dayanan Tavuk karakteri, oyun yazarının keskin hiciv ve alaycı alaycılığına bir ilahidir.

Manzum trajedi "Prens", Hüseyin Cavid'in devrimci bir tema üzerine yazdığı dramalardan biridir. Oyun literatürde ve Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu'nun bazı afiş ve programlarında "Çılgın Prens" olarak da anılmaktadır. Oyunun teması 1920'lerin başındaki Gürcü yaşamından alınmıştır. Oyun yazarı bu fikir, Almanya'nın Berlin kentinde göz tedavisi görürken ortaya çıktı. Bunun için şairin "Azer", "Muhacir Yuvası" (1926) adlı şiirindeki bölümü hatırlamak yeterlidir. Ancak Javid, bir sonraki trajedisini 1929'da sonlandırdı. Milliyete göre Gürcü olan ve devrimci fikirler için savaşıyan Anton, trajediyi sanatsal drama, psikolojik drama, Prens'in tutkulu tutkusu, çılgın romantizm, Yasemin imajına tutsaklık ve Quinto karakterinin ulusal Gürcü rengi, neşesi ve renkli mizahıyla zenginleştirdi.

Oyun yazarının bir sonraki mısra trajedisi, beş sahneden oluşan "Sayavuş" tur. Yazar tarafından 1932'de tamamlanan muhteşem oyunun teması, Doğulu şair Abulgasim Firdovsi'nin manzum destanı "Şehname"deki "Dastani-Sayavuş" şiirinin ünlü olay örgüsünden alınmıştır. 1933'te "Azer-Nashr" tarafından yayınlanan "Sayavuş" adlı dramada, Suriye kralı Keykavus'un kızı, Turan Afrasiyab'ın büyük hükümdarlarından Sudaba'nın kızı ünlü İran kralı Keykavus, efsanevi güreşçi Rüstem Zal, Afrasiyab'ın kardeşi, Afrasiyervil, Turan güreşçisi Hayırsever Pira'nın karakterleri büyük bir ustalıkla yazılmıştır. Bu nedenle ve modern sosyo-politik motifler, ahlaki ve etik değerler düzeyinde eski bir hikayenin gelişimi açısından, "Sayavush" trajedisi, Javid'in incilerinden biri olarak kabul edilir ve aynı zamanda ulusal dramamız olan Javid'in incilerinden biri olarak kabul edilir. orijinal sanatsal örnektir.

1935'te Hüseyin Javid tekrar Doğu klasik şiirinin dahilerinden birine döndü. Bu kez İranlı düşünür Ömer Hayyam'ın hayatına atıfta bulunan "Hayyam" adlı bir oyun yazdı. Drama, 1935 oyun yarışmasında üçüncülük ödülünü kazandı. Hüseyin Cavid, genç yaştan itibaren filozof-düşünür Hayyam'ın yaratıcılığı ve zorlu yaşamıyla ilgilendi. Oyun yazarı, rubai ustasının Farsçadan on altı farklı manzum örneğini rüyanın farklı yerlerinde dilimize çevirerek eserine dahil etmiştir. Yazar, fikrin özüne

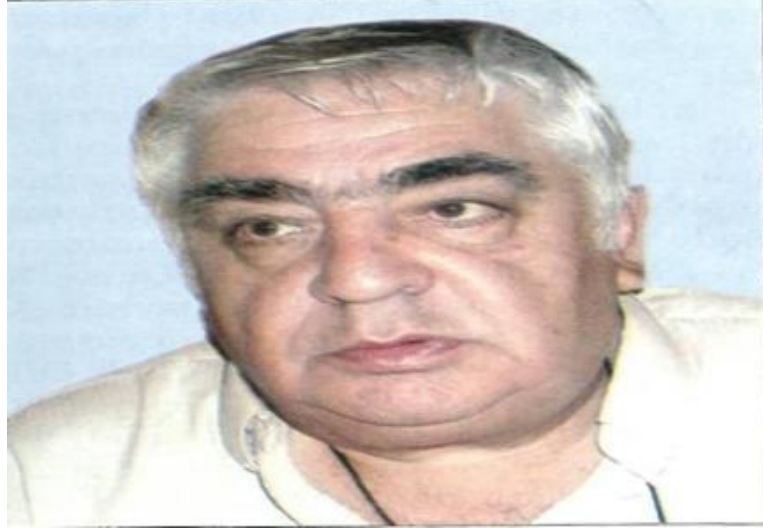
uygun olarak, çeşitli psikolojik olayların tasvirinde Hayyam'ın şiirsel örneklerinden alıntılar yapar. Bu alıntılar, Hayyam'ın yaşam, insanlık, sevgi ve nezaket hakkındaki felsefi düşünceleriyle rezonansa giriyor ve dramayı güçlendiriyor. 1963 yılında yayınlanan ilk dramada, zamanının büyük diplomatı Khaja Nizam (Nizamulmülk Abu Ali Hasan ibn Ali), İsmaili hükümetinin kurucusu Hasan Sabbah, İran Selçuklu hanedanının ikinci hükümdarı Alp Arslan, Hayyam ile birlikte, Alp Arslan'ın oğlu, üçüncü Selçuklu hükümdarı Melikşah Celaledin, Abbasi halifesinin yirmi yedinci halifesi Muktedbillah'ın (Abdullah ibn Ahmed) ilginç sanatsal kopyalarını yarattı. Aynı zamanda sanatsal düşüncenin bir ürünü olan Sevda'nın (Hayyam'ın sevgilisi) yaşayan karakterini yazdı.

Hüseyn Javid, Mart 1937'de beş perdelik drama "Şeytanın İntikamı"nı bitirdi. Bu eser bir bakıma oyun yazarının "Şeytan" trajedisinin devamı niteliğindedir. "Şeytan" trajedisindeki İblis, Arif ve Rena'nın görüntüleri "Şeytanın İntikamı"nda da yer almaktadır. Oyun ilk olarak Hüseyn Cavid'in seçilmiş yapıtlarının dördüncü cildinde (1985) Cavid'in eşi Muşkunaz tarafından kopyalanan bir el yazması temel alınarak yayınlanmıştır. Oyun, 1936-1937'de İtalya ve Japonya'nın bir faşist devletler bloğu oluşturmaya çalıştığı bir dönemde, karmaşık bir tarihsel bağlamda yazılmış ve barışı yaydığı için çok değerlidir. Cavid'in bu eserdeki dili, sadeliği, sululuğu ve modern Azerbaycan edebi diline yakınlığı ile önceki oyunların dilinden farklıdır.

Büyük oyun yazarının 1930-1932 yıllarında yazdığı "Telli saz" adlı drama ortadan kaybolmuştur. Oyun yazarının kızı Turan Javid'in yardımıyla eserin hikayesini eski haline getirmek mümkün oldu. "Hayyam" trajedisi ile aynı zamanda yazdığı "Şahla" oyunu henüz bulunamadı. Hüseyn Cavid'in oyunları tiyatrolarımızda en çok oynanan oyunlardan biridir. Ulusal şiir tiyatrosunun kurucusu olarak kabul edilir.

3.2.2. Tiyatro Sanatçılarının Hayatı

Azerbaycan realist oyunculuk ekolünün önde gelen temsilcilerinden Sayavuş Memmedağa oğlu Aslanov (Aslan) (Şekil 3.1), 15 Eylül 1935'te Bakü'de doğdu. Babası şoför olarak çalıştı.

Şekil 3.1. : Sayavuş Memmedağa oğlu Aslanov

Sayavush, Bakü'deki 1 No'lu okulun yedinci sınıfından mezun oldu ve Demiryolu Teknik Okulu'na girdi. Burada okurken Bilajari lokomotifinde şoför yardımcısı olarak çalıştı. Tiyatroya büyük ilgi ve oyunculuk tutkusu olan Sayavuş Demiryolları Kulübü, ünlü oyuncu Agadadash Gurbanov'un liderliğindeki drama çemberine üye oldu.

Azerbaycan Devlet Müzikal Komedi Tiyatrosu 1938'den 1949 baharına kadar maddi sıkıntılar nedeniyle kapatıldı. Çünkü eski SSCB'deki tüm tiyatrolar gibi, bu kolektif de ekonomik faaliyetten sonra kendini haklı çıkaramadı, yani kazanılan para oyuncuların maaşlarına ulaşmadı. Kapalı tiyatro, bir süre Filarmoni'de küçük bir topluluk olarak pop topluluğu olarak çalıştı. 1954'te opera yönetmeni Soltan Dadashov'un girişimiyle, varyete grubu bağımsız bir grup olarak çalışmaya başladı, ancak devlet statüsü almadan. Daha sonra bu grubun korosuna Siyavuş Aslan dahil olmuş ve bir defasında Veli rolünü oynayan genç oyuncu Lutfali Abdullayev hastalanarak oyunda yerini almıştır.

Sahneye yeni dönen Siyavuş Aslan, 1954 sonbaharından 1957 Ekimine kadar orduda görev yaptı. Kısa bir süre sonra Filarmoni'deki Kukla Tiyatrosu Topluluğu'na katılmak için geri döndü ve hatta "Cüce" ve "Malik Memmed" masallarının yapımında yer aldı.

Nisan 1958'de Guba Devlet Dram Tiyatrosu'na transfer oldu. Bir yıl sonra Bakü'ye döndü ve Azerbaycan Devlet Müzikal Komedi Tiyatrosu'nun oyunculuk grubuna kabul edildi. Kısa sürede popüler olan oyuncu, büyük başarı elde eden genç oyuncular Alihuseyn Gafarlı, Lutfali Abdullayev, İbrahim Şunasi (Hüseynov) rollerini oynamaya başladı.

Azerbaycan Devlet Televizyonunda yüzlerce hiciv sahnesinde küçük roller oynadı. Aynı zamanda, Bazarkom ("Evleri Geçmek", Anar), Galoshin ("İl Şakaları", Alexander Vampilov), Mc Blaf ("Sihirli Sandalye", F. Karonti) rollerini ustaca yarattı. Devlet Televizyonu Altın Fonu.

Şekil 3.2. : Rafiq Əzimov

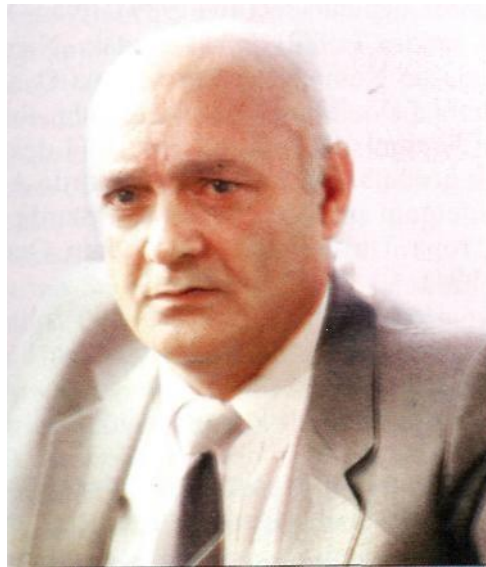
Her şeyden önce, bölüm, rollerin, küçük karakterlerin ve hiciv karakterlerin icracısı olarak bilinir. Realist oyunculuk ekolünün bir temsilcisidir ve psikolojik ifade araçları, düşündürücü duraklamalar, dramatik gerilim ile oynamayı tercih eder. İç dramını, tutkusunu ve deliliğini dramatik bir şekilde kontrol etmeye çalışarak, görüntünün anlamlı bir sahne yorumuna odaklanmaya çalışır. Sahneleri için karakteristik yüz özellikleri bulmayı seviyor ve bu amaca ulaşmak için makyaj tekniklerini ustaca kullanıyor. Karakter, oyunun ana hattındaki sanatsal yükü doğru bir şekilde tanımlamadan oynama eğiliminde değildir.

Basit, çok katmanlı ve iyi tanımlanmış sanatsal fikirlerde bir oyuncu olarak daha özgür davranır. Disiplinin teatral geleneklerine saygı duyan oyuncuların

biridir. Rafiq Eşref oğlu Azimov, 6 Şubat 1938'de Bakü'de doğdu. Burada 44 numaralı ortaokulda okudu. On yaşında birinci sınıfa gittiği için okulu geç bitirdi.

1958 yılında Mirzaga Aliyev adına Azerbaycan Devlet Tiyatro Enstitüsü'nün tiyatro ve sinema oyunculuğu fakültesine girdi. Profesyonel eğitimini önde gelen bir yönetmen olan Halk Sanatçısı Maharram Hashimov'dan aldı. 1962'de yüksek öğrenim diploması aldı ve o yılın 10 Eylül'ünde Akademik Ulusal Drama Tiyatrosu grubuna kabul edildi. Kırk yıldan fazla bir süredir bu tiyatronun sahnesinde çalışıyor.

Tiyatro oyuncusu Rafiq Azimov (Şekil 3.2), “Yedi Oğul İstiyorum” (Şahsuvar), “Anılar Sahili” (Vali), “Altın Gaz” (Gündüz), “Hayatın İlk Günü” (Sadık), “1001. Tur” da yönetmenlik yaptı.” “Azerbaijanfilm” film stüdyosunda. “(Arkadan Vuruş” (Araştırmacı Hüseyinov), “Bu güzel ... volkana gitmek”. Cabbarlı), “Babek” (Saray) şairi), “Doğum günü” (Selim), “Sevgili babam” (Ali Amca) “Lenfilm” filmlerinde. Süleyman Sani'nin “Dibdat bey” (Dibdat bey), İslam Safarlı'nın “Göz doktoru” (İvanov), Üzeyir bey Hacıbeyov'un Azerbaycan Devlet Televizyonu'nda hazırladığı teşbihlere dayanan “Ordan-burdan” (İsmayil) dizilerinde oynadı. Rafiq Eşref oğlu Kazimov, oyunculuktaki başarılarından dolayı 1 Aralık 1982'de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Onurlu Sanatçısı ve 28 Ekim 2000'de Halk Sanatçısı unvanına layık görüldü.

Şekil 3.3. : Hasan Turabov Halk Sanatçısı

Hasan Turabov (Şekil 3.3), Azerbaycan'da lirik-psikolojik oyunculuk okulunun kurucusu olarak kabul edilir. Çok küçük yaşlardan itibaren kendisine saygının bir göstergesi olarak afişlerde ve programlarda adından sonra "ağa" kelimesi yazılmaktadır. Çalışmaları yalnızca büyük roller listesinde değil, aynı zamanda yarattığı karakterlerin ahlaki, felsefi ve estetik özelliklerinin karmaşık, çok yönlü doğası açısından da zengindir. Hasan Settar oğlu Turabov, 24 Mart 1938'de Bakü'de doğdu. Yedinci sınıfa kadar Bakü'de 31 No'lu okulda okudu ve orta öğrenimini 14 No'lu okulda tamamladı. Azerbaycan Devlet Tiyatro Enstitüsü'nde okurken (1956-1960), hem radyo hem de televizyonda spiker olarak çalıştı. Enstitüden komedyen olarak mezun oldu ve diploma oyununda Necef bey Vezirov'un komedisinde Hacı Gambari'yi canlandırdı. 1960 yılından itibaren Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu'nda kısa aralıklarla oyunculuk yapmaktadır. 1962'de tiyatrodan ayrılarak Bakü'deki Odessa Denizcilik Enstitüsü'ne girdi ve kısa süre sonra eğitimine ara vererek sahneye geri döndü.

Ünlü oyuncu, 18 Şubat'ta Akademik Drama Tiyatrosu'nun yönetmeni seçildi. 15 Ocak 1989'dan itibaren sanat merkezinin sanat yönetmenliğini de yaptı. 13 Aralık 2001 tarihinde her iki görevinden de istifa etti. SSCB Yüksek Sovyeti'nin Seçilmiş Milletvekili (1989). İlyas Efendiyev'in "Dağlarda Kalan Şarkı" (1972) adlı oyunundaki Niyazat ve "Atları Eyerle" ("Kaçak Nabi", 1986) filmindeki rolleriyle Cumhuriyet Devlet Ödülü sahibidir.

Cumhuriyetin Onurlu Sanatçısı (29 Nisan 1971) ve Halkın Sanatçısı (1 Aralık 1982) onursal unvanlarını aldı. 1991 ve 1996 yıllarında Azerbaycan Tiyatro Figürleri Birliği Başkanlığına seçildi. Şu anda yine orada başkan. Avrupa Türkleri İslam Birliği Altın Madalyası (1994) ile ödüllendirildi.

Kemal Khudaverdiyev

Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu'nun önde gelen oyuncularından biridir. Kamal Khudaverdiyev oyuncu olarak geniş bir lirik psikolojik üslubu olan bir okulun temsilcisidir. Bu türün eserlerinin performanslarında en parlak rolleri kazandı. Ancak romantik performanslarda ve komedilerde de rol aldı. Bu bağlamda William

Shakespeare ve Sophocles tarafından aynı adlı trajedilerde oynanan Kral Lear ve Şah Oidipus, oyuncunun eserinde özel bir yere sahiptir.

Azərbaycan milli tiyatrosu tarixində parmaklarda sayılabilecek bir görüntünün icrasında sahnəyə çıkmak için yüksek onursal unvana layık görülen tek oyuncuydu.

Kamal Xudaverdiyev böylə cesur və özverili oyunçulardan biridir. Oyun boyunca "Ah, Paris ... Paris! .." (Elchin) oyununda Süpürücü olaraq sahnədəydi və sadəcə finalde iki cümle vardı. Bu rolle oyuncu, bir duraklama yoluyla tipik bir görüntü oluşturmağın net və canlı bir örneğini gösterebildi.

3.2.3. Tiyatro Sanatçılarının Sanatsal Etkinliğı

Sayavuş Aslan'ın Müzikal Komedi Tiyatrosu grubunun Opera və Bale Tiyatrosu'ndakı kısa süresində və ağırlıklı olaraq təkrar dövlət kurumu olaraq çalıştığı 1956'dan itibaren oynadığı oyunlar:

Muhtar Bey və Kəbə Həydar. "Evliyə bəkar", Zülfüqar bəy Hacıbəyov.

Fərqli yapılarda.

Muhammed. "Ulduz", Səbit Rəhman və Süleyman Alasgarov.

Nəriman. "Şəfin qızı", Məhərrəm Əlizadə və Səid Rüstamov.

Hamlet. "Tiflis Şarkısı", Levon Cübəbəriyə və Şota Milorava. Adil Babayev tərəfindən çevrilmişdir.

Kasamanlı. "Bir dəqiqə", Məhərrəm Əlizadə və Hacı Xanmammədov.

Akop. "Tatlı rüyalar" ("Yerazik"), Gurban Çalikov və Stepan Cərbəşov.

Çevirmənlər A. Süleymanov və Abdulla Gədrat.

Sunucu. "Geçmişin iç mekan sahneleri", Soltan Dadashov ve Vasif Adigozalov.

Kaptan Ohan. Mirza Fatali Ahundzadeh, Shamsi Badalbeyli ve Vasif Adigozalov ve Ramiz Mustafayev'in çalışmalarına dayanan "Haji Gara" ("Cimri").

İbişov. "Biz kendimizi biliyoruz", Shikhali Gurbanov ve Süleyman Alasgarov.

Fagan. "Sana yardım edemem", Maharram Alizade ve Ashraf Abbasov.

Firuzbala. "Pari'nin altı kızından biri", Maharram Alizade ve Tofiq Bakikhanov ve Nariman Mammadov.

Alanzade. "Olmadı, oldu", Shikhali Gurbanov ve Süleyman Alasgarov.

Hasan bey, Hamlet ve Meşedi İbad. "Meşedi İbad", Üzeyir bey Hacıbeyov. Farklı yapılarda.

Şubay. "Ulduz", Sabit Rahman ve Süleyman Alasgarov.

Tofik. "Evimiz, sırrımız", Novruz Genceli ve Safiga Ahundova.

Köle. "Tartışma", Gazi Mammadov ve Agabaji Rzayeva ve Ismayil Guliyev.

İlgar. "Kayınvalidesi", Majid Shamkhalov ve Zakir Bagirov.

Gözlük. "Bir Milyonerin Dilenci Oğlu", Shikhali Gurbanov ve Süleyman Alasgarov.

Salyanski. "Açık gözler", Maharram Alizade ve Fikret Amirov.

Aza. "Gül", Maharram Alizade ve Soltan Hacıbeyov.

Aslan. "Bir puana ihtiyacımız var", Gulamrza Jamshidi ve Bashir Safaroglu ve Telman Hajiyeu.

Agabala. "Çekirdekler", Aliğa Kurçaylı ve Arif Malikov.

Güç Sada'sı. "Neredesin bekar?" Merhaba Gadirzade ve Süleyman Alasgarov.

Şekerli. "Sonu güzel olacak", Rafig Zeka Khandan ve Ramiz Mustafayev.

Ağa Mirza. "Hacı Kerim'in Ay'a Yolculuğu", Gulamrza Jamshidi ve Abulfaz Husseini ve Azer Rzayev.

Memeli. "Mammadali tatil köyüne gidiyor", Atıf Zeynallı ve Tofig Bakikhanov ve Nariman Mammadov.

Kabala Hüseyinali. "Beş manata gelin", Mammad Said Ordubadi ve Said Rüstemov.

Azerbaycan Devlet Müzikal Komedi Tiyatrosu'nun sanat yönetmeni olarak görev yaptığı süre boyunca Sayavuş Aslan, oyun yazarı Memmed Said Ordubadi ve besteci Said Rüstemov'un "Beş Manat Gelin" (17 Mayıs 1994) ve Zülfügar bey Hacıbeyov "Elli yaşında" operetlerini hazırladı (23 Mayıs 1995).

Sayavush Aslan'ın 1984'ten 4 Şubat 1994'e ve Ekim 1996'dan günümüze Akademik Ulusal Drama Tiyatrosu'ndaki performanslara katıldığı sahneler.

Mindilli. "Nişanlı kız", Sabit Rahman.

Hüseynbala. "Çahargah fantezisi", Kerim Kerimov.

Luke. "Hayatın dibinde", Maxim Gorky.

Romul Augustul. "Büyük Ramul", Friedrich Dürrenmantt.

Benim odamdı. "Ateşin Gelini", Cafer Cabbarlı.

Agali. "Günah", Rahman Alizade.

Vezir Mirza Habib. "Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran", Mirza Fatali Ahundzade.

Garip Köle. "Bensiz dünya", Nabi Khazri. Mikayilov. "Tufandan Önce", Arif Süleymanov. Arif. "Gergedan boynuzu", Magsud İbrahimbayov. Melek. "Garip kaderimiz", İlyas Efendiyev.

Cabbar. "Sevgililerin cehennemdeki dileği" İlyas Efendiyev.

Mayilov. "Gulistan'da Cinayet", Cemil Alibeyov.

Aslan. "Yalan", Sabit Rahman.

Çağdaş milli tiyatromuzda, hassas bir yaratıcılıkla korunan halk oyunlarından yararlanabilmesi için tek bir oyuncu ismi vermek mümkündür. Sayavuş Aslan'ın çevikliği, becerikliliği, beklenmedik grotesk dönüşleri, neşeli kahkahaları, bol mizahı, hem hareket araçlarında hem de yüz ifadelerinde, her zaman yeni bir vizyonda, renkli, geniş panoramik güçte, son derece farklı renklerde, ancak konuşmadır. Sayavush Aslan'ın -deyiş tarzında yaşıyor. O dirilişte taştan bir yaşam sevgisi, tuzlu lokmalar, sert hicivler, kendini suçlama ve en önemlisi estetik huzur ve huzur vardır. Televizyon ve sinemanın “büyük planlarını” doğru zamanda öne çıkarma fırsatım olduğu için (yani teknik olasılığı kastediyorum), “Damat Kaçırma” filmindeki Bazarkom ve yönetmen rollerinde bahsettiğim nitelikler öne çıkıyor. "Crossing Houses" adlı dizide, üst düzey oyuncunun yaratıcılığı göze çarpıyor.

Sayavush Aslan dramatik ve hatta trajik karakterler oynama eğilimindedir. Sayavush Aslan'ın sanatının cazibesi, bu rollerde yeni bir estetik perspektiften, yeni bir psikolojik ve sanatsal açıdan yüceltiliyor.

Rafiq Azimov ağırlıklı olarak epizodik roller oynasa da, her yeni tiyatro sezonunda repertuarda en çok meşgul olan oyuncularından biridir. Oyuncu, Akademik Tiyatro'nun halka açık sahnelerinde öğrenci olarak oynayan grubun bir üyesi olduğunda, ilk önce repertuara ek bir oyuncu olarak dahil edildi. Calandario ("Çılgın") ilk bağımsız rolünü 14 Haziran 1963'te oynadı.

Ahmet. "Göç", Javad Fahmi Bashgut.

Anton. "Şeyh Sanan", Hüseyin Cavid.

Arshak, Vezir ve Vidadi. "Vagif", Samad Vurgun.

Sarkis. "Hacı Gara", Mirza Fatali Ahundzade. Dr. "Bakan'ın karısı", Branislav Nusic. Sayfa. "Orleans'ın kızı", Friedrich Schiller.

Zeki. "Yalan", Sabit Rahman.

Yapma. "Oğtay Eloğlu", Cafer Cabbarlı.

Christo. "Falcı", Stefan Kostof.

Kabala Fatullah ve Öğretmen Mirza Hüseyin. "Ölü", Celil Memmedguluzade.

Hasan Turabov'un sinemadaki en parlak rolleri Garay bey ("Yedi oğul istiyorum"), Kabirlinsky ("Dante'nin yıl dönümü"), Afşin ("Babek"), Uçgöz Cafer ("Korkma, ben yanıdayım") olmuştur.), kaçak Nabi, Esad ("Damadın Kaçırılması"), Gazanfar Mamedovich ("Yaramaz").

Oyuncu kırk yıl boyunca Nazım Hikmet'in "Zafer mi Unutulmuş Adam" (Katil), Yuri Osnos ve Victor Vinnikov'un "Hint Güzeli" (Aryaka), Samad Vurgun'un "Vağif" (Alibey, İlyas ve Vagif), "Adam" filmlerini canlandırdı.

"Kara Taşlar"da Radist Hüseyin, "Telephone Girl"de Hüseyin, "Yün Şal"da Celal, "Neden sessizsin?"de milis binbaşı, "Sevil"de Rustamov, "Son Pasaj"da Halil, Shamsi " Olun kızlar", Kamran "Anılar Sahili"nde, Fazilov "Altın Gaz"da, Bicherakhov "Samt Rüzgarı"nda, Mehdi "Hayatın İlk Günü"nde, Agil "Çobanların İzinde", "Katır Salimov" "Memmed"de Gadirov, "Şemsiyelerimiz Buluttu"da, Nijat "Dört Pazar"da, Murad "Kalp... Gönül..."de, Rashid Bey "Derviş Paris Dağıdır"da, Alizade "Neşe Koyunda" ", "Baykuş Geldiğinde" filminde Raşid, "Bir Şarkı Yazıyorum"da Baba, "Garip Adam"da ("Mosfilm") Arif, "Soruşturma"da Genel, "Anlamak İstiyorum"da Neftçi Hasan, Bağır Usta "Altın Uçurum"da, "İz"de Ek Ali, "Kalede Bulunan Kutu"da Kayyum, "Sıcak Denizde Bir Buz Parçası"nda Sert Kişi, "Park"ta Maden Müdürü, "Nizami"de Muzaffar ", "Gümüşgöl Efsanesi"nde Ağazaki, "Yaşlı Kralın Masalı"nda Yaşlı Adam, "Yalnız Narın Öyküsü"nde Ali, "Denizden gelen işareti bekleyin "Kentsel Biçerdöverler"de "Salim"de Başbakan, "Hüzün Penceresi"nde Mirza Jalil Mammadguluzadeh, "Genç Kadının Adamı"nda Rauf, "Gece Treninde Cinayet"te Nagiyev, "Tanık Kız"da Albay, "Dadaş" Tahmina" , "Nakas" da hapishane şefi rolünü oynadı, "Aile" filminde yaşlı bir adam rolünü oynadı, "Bu güzel, güzel, güzel dünya" da dedektif rolünü oynadı, "Bekle" filminde benim için" büyük bir adam rolünü oynadı.

Yönetmen olarak "Yalnız Narın Öyküsü" (Şamil Mahmudbeyov ile) ve "Atları Eyerle" (kaçak Nabi, Abdul Mahmudov ile) filmlerini yaptı.

Hasan Turabov, geçmişin duyarlılığını, geçmişin modernliğini, izleyiciyi (imgeyi) izleyiciyle evcilleştirme becerisini, samimiyet yaratma becerisini ve kahramanın yaşadığı dönem arasındaki zaman ve mekan ayrımını ustalıkla aşıyor.

Hasan Turabov, klasik bir trajedi rolündeki karakterin psikolojik derinliğini, inanılmaz çeşitlilikteki duygusal ifade araçları ve tükenmez teknik becerileri ile izleyiciye sunuyor. Böyle bir bütünlük içinde trajedi imgesinin görkemi daha canlı, daha etkileyici, düşündürücü, heyecan verici bir yemek verir.

Hasan Turabov büyük tutkuların aktörü, güçlü bir trajik sanatçı. Duygusal enerjisini yerleşik bir yaz gibi sahnede, her zaman gergin tutmayı başarıyor.

Hasan Turabov, sahne ve perde rollerinde olduğu kadar, sahne ve perdede de insanlık ve canlılık arama riskini taşıyor...

Hasan Turabov'un oynadığı roller, toplumsal bağları ne olursa olsun, samimi ve mahremdir.

Hasan Turabov'un kalbinin sıcaklığı ve aklının ışığı, sanatının, sahnede ve perdede yarattığı "yaşam"ın ana itici gücüdür.

Hasan Turabov, büyük bir monologun gözleri ve eylemleriyle yapamayacağı "eser"i izleyiciye iki, üç... planla aktarıyor, durumun psikolojik ruh halini seyirciye gösteriyor.

Hasan Turabov, oyunundaki görüntünün psikolojisindeki ruh halini büyük bir beceri, inanılmaz hafiflik ve psikolojik doğrulukla değiştirebiliyor. Oyuncu bunu ustaca "yabancılaştırma" alışkanlıklarının en ince yöntemleriyle ve orantı duygusunu kaybetmeden yapıyor.

Hasan Turabov, türü, teması, dönemi ne olursa olsun, beğendiği senaryoda oynayacağı rolün amacının ve amacının ana leitmotifini net bir şekilde anlar.

Hasan Turabov, hareket özgürlüğü, plastisitenin yumuşaklığı, zarif jest kriterlerinin doğruluğu, uyumlu davranışını filmin ayrılmaz bir parçası olarak sunabilmesi ile ulusal sinemamızda seçkin, seçkin ve örnek olarak kabul edilmektedir.

Hasan Turabov, sahnede yeteneğinin arkasına saklanmak için sayısız ifadeye bel bağlamayan ender oyuncularından biridir. Nihai hedefi, hayatın sorularına tiyatro ve ekran dili aracılığıyla cevap bulmaktır.

Hasan Settar oğlu Turabov, 13 Aralık 2001 tarihinde sanat yönetmenliği ve tiyatro yönetmenliği görevinden istifa etti.

Kitabın basım sürecinde olan Hasan Turabov, 23 Şubat 2003 tarihinde vefat etmiştir.

Kamal Agahuseyn oğlu Khudaverdiyev, 3 Mayıs 1938'de Bakü'de doğdu.

Yedinci sınıfa kadar gündüzleri okudu ve orta öğrenimini 6 No'lu İşçi ve Gençlik Okulu'nda tamamladı. Cumhuriyet ve Bakü'nün gaz bölümlerinde çilingir olarak çalıştı ve bir süre çeşitli mesleklerde çalıştığı Kazakistan'ın ham topraklarında bir iş gezisine çıktı. Bakü'ye dönerek kariyerine kıdemli bir çilingir olarak devam etti.

21 yaşından itibaren oyunculukla ilgilendi ve Bakü'de çeşitli tiyatro kulüplerine katıldı. 1961 yılında Mirzaga Aliyev adına Azerbaycan Devlet Tiyatro Enstitüsü'nün tiyatro ve sinema oyuncululuğu fakültesine girdi. Güçlü sanatçılar Adil Isgandarov, Mehdi Mammadov ve Rza Tahmasib'den özel eğitim aldı. 1965 yılında mezun olan Kamal Khudaverdiyev, Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu'nun baş yönetmeni Tofiq Kazimov'un önerisiyle 1 Ekim'de topluluğa alındı. Kısa bir ara ile sadece Akademik Tiyatro'da çalıştı ve halen takımın bir üyesidir. Yıllar boyunca, aşağıdaki rolleri oynamıştır.

Hasan (Abdulhasan) Agamammad oğlu Memmedov tiyatro ve sinemadaki hizmetlerinden dolayı 18 Kasım 1971'de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Onurlu Sanatçısı ve 1 Aralık 1982'de Halk Sanatçısı ünvanlarına layık görüldü. 5 Kasım 1981'de "Soruşturma" adlı uzun metrajlı filmdeki Murad rolüyle SSCB Devlet Ödülü ve "Bir Gün Gece Yarısı" filminde Baba Aliyev'i canlandığı için Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Ödülü'ne layık görüldü. 1970 yılında Cumhuriyetçi Lenin Komsomol Ödülü'ne layık görüldü (Rəhimli, 2005, s.67).

3.2.4. Tiyatro Eserlerinde Bakış Açısı

Azerbaycanlı tiyatro eleştirmenleri, tarihi belleğin tanıttığı tiyatroya, performanslara, oyunculara ve yönetmenlere duyulan hayranlık duygusuyla, ulusal tiyatronun tarihini sık sık tarihsel belleğin dikte ve baskısı altında yazmışlardır;

Tiyatro sanatçılarına "mücahit" ve "şehit" dediler. Azerbaycan tiyatrosunun aydınlatıcı dokunaklılığı her zaman sanatın kendisinden bir adım önde olmuştur. Bu bağlamda tarihi hafıza her şeyden önce tarihin, tarihi gerçekliğin, tarihi olayların, gerçeklerin ve araştırmacının kişiliğinin üzerinde durur ve nesnelliği tercih eder: tarihi hafıza Azerbaycan tiyatrosunun geçmişini kutsallaştırır ve mitolojikleştirir. Azerbaycan tiyatro çalışmalarında tarihi hafıza, incelenen tarihi gerçeğe karşı bir tavır oluşturmuştur. Bu nedenle bazı bilimsel-teorik genellemeler, tanımlar ve değerlendirmeler tarihsel açıdan objektif ve doğru bir şekilde elde edilememiştir.

İster tarihsel bellek, ister kolektif bellek olsun, tarihin küçüldüğü, yalanlarla zayıfladığı, çarpıtıldığı ve çarpıtıldığı, yabancı-şematik yazı üslubu çerçevesinde açık bir şekilde açıklama ve etkileme gücünü yitirdiği vaadiyle ilgilidir. O günlerde insanlar tarihe değil, kolektif belleğe yöneldiler: çünkü tarihe inançları yok. Tarihe duyulan güvensizlik aynı zamanda çağdaşlara olan güvensizliktir. Çünkü tarih, çağdaşları tarafından belgelere dayalı olarak kurulmuş ve doğaçlama yapılmış bir tarihtir. Tarihsel gerçek gerçektir, tarihsel koşullar ve tarihsel ilişkiler şüphelidir ve tarihsel bellek bir izlenimdir, bir imgedir, sözlü edebiyatın, diğer bir deyişle folklorun biçimlerinden biridir.

Azerbaycan tiyatrosunun tarihine bir araştırmacının iddiasıyla yaklaşırken, birdenbire Azerbaycan tiyatrosunun yirminci yüzyılın ortalarından modern zamanlara kadar, hatta paralel çatışma zamanlarında var olduğunu keşfettim: bunlardan biri gerçek. fiziksel zaman, sürekli tarihsel zaman, diğeri ise kolektif hafızada depolanır. Yani Azerbaycan'da tiyatro ve tiyatro düşüncesi hem günümüzde hem de geçmişte var olmuştur. Ulusal tiyatronun geçmişi her zaman kültürümüzde olmuştur: mitolojik geçmişten, kutsanmış geçmiş tiyatro gerçekliğinden, teatral şimdiki zamandan daha üstün kabul edilmiştir. Herhangi bir modern tiyatroda oyun izlerken kolektif hafızada yaşayan tiyatroyu hep yanımızda götürmemiz, geçmişi, efsaneyi şimdi bilmemiz, onunla hesaplaşmamız, istişare etmemiz, diyaloga girmemiz, ne olduğunu tartışmamız tesadüf değil. sahnede görüyoruz ve zevkimizi oluşturuyor.

Azerbaycan'ın tiyatro kültüründe "şimdi" her zaman geçmişin sanatsal değerleri bağlamında, kolektif hafıza tarafından korunan tarih bağlamında değerlendirilmiştir: şimdi geçmişle karşılaştırılır ve bu karşılaştırma her zaman olmuştur. asla zaferle sonuçlanmadı. Bu nedenle tiyatronun bugünü, sanki sürekli yozlaştırılıyormuş gibi, geçmişe nazaran hep mahcup ve eksik kalmıştır. Azerbaycan tiyatro kültüründe geçmiş, bugünün ufku olarak yorumlanır ve algılanır; Sanki tiyatronun her zaman bir görevi varmış gibi: kaçmak ve geçmişe ulaşmak. Bu nedenle Azerbaycan tiyatrosunun kalıcı bugünü, kalıcı geçmişi karşısında bir kusurlar ve kusurlar kompleksi kazanmış ve bu kompleksten hiçbir zaman kurtulamamıştır. "Geçmişe kaçış" imkansız, gereksiz bir görev, boş bir iddia, anlamsız bir fantezidir; nostaljiden başka bir şey değil. Ama unutmamak gerekir ki nostaljinin yanında her zaman bir gülümseme vardır.

Azerbaycan seyircisi profesyoneller gibi bugün tiyatroya duyduğu mitler bağlamında geçmişinden baktı ve bir kural olarak çağdaşlarını beğenmedi. Bir tiyatro ortamında bile, tiyatronun geçmişi, Demokles'in kılıcı gibi, sanatçıların kafasında hep asılı kalmıştır. Bu durum onlarca yıldır devam ediyor. Bunun bir anormallik, mantıksızlığın bir sınırı olduğu konusunda hemfikir olalım: ölümler, yaşayanları "yer"; tercih edilen a priori her zaman ölümlerin tarafındadır. Geçmiş putlaştırıldığında, artık geçmişinin rehinesi, kölesi olur ve aynı zamanda geçmiş gülümser ve zaten ileridedir. Mesele şu ki, Azerbaycan tiyatro geçmişinin dehaları tarih değil, tarih sayfalarında kalmadılar, efsanelerde ruhlar gibi yaşıyorlar ve bugünün tiyatro durumunu aktif olarak etkiliyorlar. Tiyatro sanatıyla ilgili o dehaların anılmadığı toplantı, prova, ders, toplantı yoktur. Hatırlansın ama modernitenin bir ölçütü, çağdaş sanatın bir ölçüsü olmasın. Modernliği geçmişle ölçmek ne kadar mantıklı? Modern tiyatromuzun geçmişin ötesine geçememesinin nedeni budur. Bu Azerbaycan tiyatrosu içinde derin bir psikolojik çatışmadır. Biz bunu ortadan kaldırırsak kadar modern tiyatronun hızlı gelişimi sorun olmaya devam edecektir.

Ancak bu noktanın olumlu yanı, Azerbaycan tiyatrosunun belli bir tarihsel süreç içerisinde şanlı bir geçmişe, olaylar ve gerçeklerle dolu efsanevi bir geçmişe, yirminci yüzyılın ortalarında oluşan bir geleneğe sahip olduğu düşüncesini her

zaman zihinlerimizde canlandırmaktadır: Azerbaycan tiyatrosunun geçmişi şimdikinden daha güçlüydü (<https://sesqazeti.az/news/culture/340114.html>).

Tarihsel süreçte geçmiş ile bugün arasındaki denge bozulduğunda, insanlar değerleri tanımlamakta zorlanırlar ve kafaları karışır. Bu araştırmadaki amacım, miti tarihle, tarihle tarihi hafızayı dengelemek ve Azerbaycan tiyatrosunun tarihsel gerçekliğini, bu tarihin hakikatini kavramsal bir paradigma, bir tablo içinde göstermektir.

Azerbaycan tiyatro çalışmaları kendisini beşeri bilimlerin bir dalı olarak algıladığı günden itibaren Azerbaycan tiyatrosunun tarihini incelemek ve araştırmak, gerçekleri bulmak ve bir araya getirmekle uğraştı. Böylece tarih, teorik genellemeleri, kültürel eğilimleri, ideolojik eğilimleri, sanatsal ve estetik aşamaları belirlemek için gerekli ve önemli düzeni verir.

Azerbaycan kültüründe tiyatro sanatının tezahürlerinin tarihi çok eskidir. Bu tarih, halk şakaları, güreşçi oyunları, kırsal kesimde geçen sahneler, dini tören ve törenlerin teatral unsurları, destan okuyan aşıklar, İslam tarihi ve mitolojisinin geleneksel gizem gösterileri ve derviş oyunları ile başlar. Ancak Azerbaycan'da profesyonel tiyatro ancak 19. yüzyılın sonlarında kurumsal kültürün bir gerçeği haline geldi: 1850 ve 1955 arasında, saf bir aydınlatıcı olan Mirza Fatali Ahundzadeh altı komedi yazdı ve ulusal dramının kurucusu oldu. Bu edebi olaydan sonra Azerbaycan drama ve tiyatro ile ilgili siyasi, ideolojik, ekonomik, kültürel ve teolojik nedenlerle görece bir sakinlik dönemi yaşamaktadır. Zaman zaman Azerbaycan'ın şu ya da bu bölgesinde (Şamahi, Şuşa) Rusya'dan yapılan turların yalnızca Rus seyirciler için Rusça yapıldığı doğrudur: ama bunun ulusal kültürle hiçbir ilgisi yoktur.

Tüm sanatsal ve estetik parametreleriyle "milli" kelimesiyle sınıflandırılacak olan dramının ortaya çıkışından yaklaşık 20 yıl sonra, bir grup Azeri aydın, Mart 1873'te Nevruz bayramını kutladı. bahar), MFAkhundzadeh'in komedisi "Adventure-Vaziri-khani-Lankaran"ın amatör performansını hazırlar. 20 Mart (eski takvimde 10) ülkede Ulusal Tiyatro Günü olarak kutlanmakta ve Azerbaycan'da Avrupa tarzı

tiyatronun tarihi yani "İtalyan sahnesi" o günden itibaren hesaplanmaktadır. 1883'te, halk arasında Tagiyev Tiyatrosu olarak bilinen ilk tiyatro, Bakü'de kapılarını seyircilere açmıştır. Bu, Bakü'de büyük ölçekli bir petrol endüstrisinin kurulduğu, ulusal bir burjuvazinin oluştuğu ve Batı'nın (İngiltere, Norveç, Almanya) ve Rusya'nın güneydeki bir şehre ekonomik çıkarlarının arttığı bir dönemdir. Elbette bu ilgi Avrupa medeniyetinin birçok kültürel tezahürünü kendine çekmiş ve onları Bakü'ye getirmiştir.

"Bir ulus yaratmak için onun tiyatrosunu yaratmak gerekir": XIX yüzyılın sonunda, Azerbaycanlı eğitimciler (H. Zerdabi, N. Vezirov, A. Gorani) deha yazarının bu tezini test etmek istediler.

Tiyatronun milli kültür içinde varlığının milletin oluşması için önemli bir koşul olduğunu ispatlamak istediler. Ancak Rusya'da taklit edilen bir Rus tiyatro modelini Azerbaycan'a getirdiler, Bakü'deki taklidi taklit ettiler ve birçok Müslüman'ın "tiyatro yapımı", erkek bıyıklarını tıraş etmeleri, kadın kıyafetleri giymeleri ve giymelerinden tiksindiğini hesaba katmadılar. sahnede kadın gibi davranması onun bu sanatla uğraşmasına engel olur. Ancak tüm bu baskılara rağmen Azerbaycan'da tiyatroya ilgi her geçen gün artmış, Shakespeare, Schiller, Heinrich Heine, Moliere, Gogol, Tolstoy gibi karakterler Azerbaycan Türkçesi, yerel aydın yazarlar (N. Narimanov, A. Hagverdiyev) konuşmaya başlamışlardır. J. Mammaguluzadeh çeşitli konularda oyunlar sergilediler, dünya oyun yazarlarını taklit etmeye çalıştılar. Bakü ve Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde (Nahçıvan, Şuşa) amatör oyuncu toplulukları ortaya çıktı. Bu toplulukların çekirdeği, dini gizem gösterilerinde şu veya bu aziz rolünü oynayan gönüllülerden (H. Arablinsky, A. Sharifzadeh, MA Aliyev, S. Ruhulla ve diğerleri) oluşuyordu. Bu topluluklarda kadın rolleri ya Azerice bilen yabancı hanımlar ya da kadın kıyafetleri giyen ve kadınlar gibi makyaj yapan erkekler (A. Ağdamski, A. Şüheyli ve diğerleri) tarafından oynanmıştır.

1919 yılı Ekim ayında Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti tarafından Devlet Tiyatrosu açılmıştır. 1920'den beri, yani Bolşevik "Altın Ordu"nun Azerbaycan'a girmesinden sonra, Avrupa tarzı tiyatronun dinamik Sovyetleşme süreci tüm hızıyla devam ediyor. 1920-1990 yılları kademeli olarak Azerbaycan tiyatrosunun

Sovyetleşme, anıtsallaşma, muhalefet ve demokratikleşme dönemi olarak tanımlanmaktadır. Kısa sürede Bakü'deki tiyatro sayısı artıyor: Devlet Tiyatrosu (şimdi Ulusal Tiyatro) ve Opera ve Bale Tiyatrosu ile birlikte Rus Dram Tiyatrosu ve Bakü Türk İşçi Tiyatrosu aktif olarak ulusal tiyatro sürecine katılıyor.

Ancak, ülkedeki tiyatroların sayısı ve kaderi ne olursa olsun, Azerbaycan tiyatro kültürünün imajı ve resmi teatral poetikanın sanatsal ve estetik parametreleri her zaman Ulusal Tiyatro (farklı yıllarda farklı isimlerle anılmıştır) tarafından belirlenmiştir. 1920-38 yıllarında Azerbaycan tiyatrosunun sahnesi, kendini tanıma aşaması olarak nitelendirilir. Bu dönemin Azerbaycan tiyatrosu, tutkuların, duyguların, ateşli konuşmaların, hümanist fikirlerin, saf AKTÖR TİYATROSU, PAFOS VE Patetiklerin bir tribünü, bireylerin tiyatrosu, trajik çatışmaların tiyatrosu, melodramatik deneyimlerdir. Ana yönetmenlerin sıklıkla değiştirildiği bu aşamada, repertuarında yerel oyun yazarlarının (Hüseyn Javid, Cafer Cabbarlı, A. Hagverdiyev vb.) felsefi mesellere, talihsiz hikayelere, folklor anekdotlarına ve dünya klasiklerine (U. Shakespeare) dayalı oyunları yer alır.

V. Hugo, H. Hauptman, F. Schiller, J.B. Moliere, M. Gorky, N. Gogol, vb.). Tiyatronun yaratıcı imajını doğrulamaya çalıştığı bir dönemde, SSCB'deki siyasi ve ideolojik baskılar, Azerbaycan tiyatro kültürünün gelişme eğilimlerini belirleyen kişileri (H. Javid, AM Sharifzade, Ulvi Rajab) kısa sürede ortadan kaldırıyor, ve dolayısıyla tamamen farklı bir kendini tanımlama sürecidir.

Daha sonra Adil Iskandarov (1938-1960) başkanlığında Ulusal Tiyatro'nun Azerbaycan Sovyet Tiyatrosu'na dönüştürülmesi tamamlandı: Sovyet tiyatrosu (genç Sovyet yazarlarının yerel temsilcileri dahil) tiyatronun repertuarında siyasi ve ideolojik olarak öne çıktı.

Öte yandan A. Iskandarov, Azerbaycan tiyatrosunun, tabiri caizse "BAROKO" sahnesinin yazarıdır: ulusal tiyatro poetikasının sanatsal ve estetik parametrelerini revize etmez, değiştirmez: tam tersine, bu paradigma anıtsallığın ağırlığını artırır, boyaları karartır, destanları destansı genişlik düzeyine getirir, halk kahramanlık

dramlarının (örneğin şair S. Vurgun'un "Vagif" veya "Farhad ve Şirin" mısraları) sentezini başarır.

Böylece tiyatro canlı, güzel bir MİTE dönüşür. Tarık A. Iskandarov liderliğindeki Ulusal Tiyatro, etkileyici ifadeler, güzel vücutlar, heykelcik pozları, şiirsel ve muhteşem figürler, tılsımlar, büyüleyici bayanlar, bronz tiyatro, RITM ve AHANG tiyatrosu, yüksek ve melodik sesler, duygusal konuşmalar tiyatrosuydu.

1938 yılında A. Iskandarov tarafından hazırlanan halk kahramanlık dramı türündeki “Vagif” (S. Vurgun) türünde, 1949 yılında bir inanç trajedisi olarak yorumlanan “Othello” (U. Shakespeare) ulusal tiyatro kültürünün simgesi statüsünü kazanır. Azerbaycan'ın ustalık standardı: iyi şanslar ve arılar kovanda toplanırken seyirciler tiyatrodaki toplanır. Aslında A. Iskandarov'un bayram şiirsel-anıtsal kahramanlık tiyatrosu da AKTÖR TİYATROSU olarak nitelendirilir: Alasgar Alakbarov (Vagif, Othello), Sidgi Ruhulla (Gajar), Barat Shakinskaya (Desdemona, Mirandolina), Hokuma Gurbanova, Aliyev (Oli) (Sir) Tobi, Osip), Mohsen Sanani (Malcolm, Cavalier Pipafratta, Scapen) gibi aktörler halk tarafından put, peygamber muamelesi görmüş, tanrılaştırılarak herkesin gözü önünde yaşayan efsanelere dönüşmüştür. İngiliz tiyatrosu için Lawrence Olivier ve Azerbaycan tiyatrosu için Alasgar Alakbarov kimdi? Barat Shakinskaya ve Vivienne Lee arasında bir uzlaşma bulunabilir.

Ancak her teatral poetikanın ömrü 5 ila 10 yıl arasındadır. Bundan sonra değişim ve arayışlar dönemi kaçınılmazdır. Ulusal Tiyatro da taşlaşmış poetikası, örtüşen Çin ifade damgaları, tekrar eden özne söylemleri ile 1960'ların eşiğine gelmiş ve köklü reformlara büyük ihtiyaç duymuştur.

1960 yılında eski Tağıyev Tiyatrosu içinde yer alan Ulusal Tiyatro, 1959 yılında "Akademisyen" adını alarak Fuzuli Meydanı'ndaki yeni binasına taşınmıştır. Tiyatro sürecinin durgunluğu, A. Iskandarov'un görevden alınmasına ve tiyatronun yönetmen Mehdi Mammadov tarafından yönetilmesine yol açar. Felsefi ve Şiir Tiyatrosu'nun savunucusu Mammadov, Ulusal Tiyatro'da kardinal kararlar almaya, tiyatronun konseptini, tiyatronun sanatsal ve estetik içeriğini değiştirmeye cesaret

edemedi ve kısa sürede entrikalardan bıktı. tipik tiyatro sanatı. O zamanlar tiyatronun, A. Iskandarov'un "kapalı anıtsal şairin kalesi"nin kapılarını ve pencerelerini dünya tiyatro kültürünün çağdaş değerlerine açabilecek bir baş yönetmene ihtiyacı vardı. Bu görevi sadece Tofiq Kazimov üstlenmiştir. O, ulusal Tiyatro'nun genel müdürlüğüne atanmıştır. A. Iskandarov'un tiyatro modeli Stalinist dönemin küçültülmüş bir versiyonu olarak alınırsa, T. Kazimov'un tiyatrosu da SSCB tarihinde "ılımlılık" olarak belirlenen dönemin sosyo-politik önceliklerinin bir yansıması olarak anlaşılmalıdır.

Azerbaycan tiyatrosunun kaderini belirleyenler Tofiq Kazimov'un oyuncular - Hasan Turabov, Amaliya Panahova, Shafiga Mammadova, Samandar Rzayev, Hamlet Khanizade, Fuad Poladov olmuştur. "Her zaman benimlesin" (1964), "Ölü" (1966), "Fırtına" (1974) gösterileri, Azerbaycan'ın teatral poetikası ile ilgili olarak gerçek bir devrimin ve yeni tiyatro düşüncesinin bir sembolü olarak algılanıyor.

Bununla birlikte, 70'lerin sonlarında - 80'lerin başında, yeni nesil yönetmenler - Hüseyinağa Atakishiyev, Vagif İbrahimov, Azerpaşa Nemat - zaten Ulusal Tiyatro dışında "milli tiyatro" kavramına yönelik tutumu kökten değiştirmeye, gelenekleri yapıbozuma uğratmaya çalışıyorlar. tiyatronun. 80'li yıllarda Azerbaycan'ın tiyatro dünyasında bir demokratikleşme gözlemlendi. Ancak bu dönemde tiyatronun toplumsal statüsü her geçen gün zayıflamakta, toplumsal bir kurum olarak tiyatro kültürün merkezinden çevresine çekilmekte ve adını verdiğimiz yönetmenlerin çabaları yerel çabalar olarak kalmaktadır. Her birinin kendine has kapsamlı bir teatral konsepti, teatral fikri olmasına rağmen, kamuoyunu uyandıracak ve geniş bir izleyici kitlesini etkileyecek bir olay olarak ortaya çıkmazlar. H. Atakishiyev'in "Arthur Win'in Kariyeri" (1981) adlı oyunu Alman festivali Bertolt Brecht dramasının gözdesi, A. Nemat'ın "Danabaş Köyü Okulu" (1983) adlı oyunu tiyatro camiasının tüm dikkatini çekiyor, V. İbrahimov'un " Merhaba Haydar Baba" (1990) ve "Oğul" (1990) ulusal tiyatro kültüründe tamamen farklı bir teatral estetik göstermektedir. Bugün ulusal tiyatro geleneklerinin Avrupa tiyatro avangardıyla sentezini yapan V. İbrahimov'un "Yug" Devlet Tiyatrosu, özünde tiyatro-laboratuar çerçevesinin dışına çıkamamaktadır. Atakishiyev öldü ve tiyatrosunun ilkeleri unutuldu. Tiyatro Figürleri Birliği Başkanı A. Nemat aynı zamanda serbest

yönetmendir: Sadece ara sıra kendi zevkine göre oyunlar hazırlar. Ancak bu yönetmenlerin çabalarının bir bütün olarak ulusal tiyatro kültürünü etkilemediğini söylemek haksızlık olur.

Azerbeycan Devlet Kukla Tiyatrosu'ndan Namig Agayev'in H.H. Andersen'in aynı adlı öyküsüne dayanan yönettiği "Bülbül" (1989) oyunu, 1990-2000 döneminde, yani bağımsızlık döneminde, prestijli törenlerde defalarca en yüksek ödülleri kazandı. dünya çapında festivaller. Yaklaşık 30 yıldır ortalıkta dolaşan Tarlan Gorchu'nun kukla gösterisi "Arşın mal alan", Amerika ve Avrupa şehirlerindeki turları bir "bravo" sesiyle sona eriyor. Bugün Azerbaycan'ın en başarılı tiyatrolarından biri, 1994 yılında kurulan ve dünyanın çeşitli tiyatro merkezleriyle yoğun temasları sürdüren Devlet Pantomim Tiyatrosu'dur ve yurtdışından aldığı davetlerin sayısı bitmek bilmez. Azerbaycan'da yeni faaliyete geçen Uns Yaratıcılık Merkezi, sinema, tiyatro ve müzik kültürünü bir bütün olarak desteklemek, ilgi çekici sanat etkinlikleri ve dünyaca ünlü sanatçıları Bakü'ye getirmek gibi bir misyona da sahiptir. PRO-CENT üretim merkezi de bu çalışmayı aktif hale getiriyor ve çabalarını girişimci performanslar düzenlemeye odaklıyor. Elbette bütün bunlar Azerbaycan'ın tiyatro kültüründe olumlu ve hoş bir izlenim bırakacak gerçeklerdir. Dikkat edersek, tüm bu gerçeklerin Ulusal Tiyatro dışında gerçekleştiğini, yani sosyo-politik hayatın tipik merkezkaç durumunun tiyatro kültürünün de özelliği olduğunu göreceğiz. Ancak, bu gerçeklerin sayısı çok azdır ve ulusal tiyatro kültüründe bir düzenlilikten değil, bir istisnadan bahseder. Azerbaycan hükümeti Azerbaycan tiyatrosunun geleceğini şansa ve tesadüflere bırakmak istemiyor; cumhuriyette istikrarlı ve iyi bir tiyatro yaşamını destekler. Bu nedenle Azerbaycan tiyatro kültüründe bugünkü reformlar kaçınılmazdır (Rəhimli, 2003, s.16).

3.3. DEVLETİN TİYATROLARA SAĞLADIĞI DESTEKLER

“Tiyatrolarımız yeni bir gelişme aşaması yaşıyor. Bu gelişmenin temel nedeni, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in tiyatrolarımıza artan özen ve ilgisidir. Bugün tiyatrolarımız kültür alanında önde gelen dallardan biridir” dedi. Halk Sanatçısı, Tiyatro Figürleri Birliği Başkan Vekili Hacı İsmayilov, bizlerle yaptığı görüşmede bunu söyledi.

Azerbaycan tiyatrosunun şanlı bir gelişme yolundan geçtiğini kaydetti. Ülkemizde bu sanatın gelişmesi için gösterilen özen ve özen, büyük önderliğin hüküm sürdüğü yıllarda artmıştır. Çeşitli tiyatro binaları yapılmış, tiyatro figürlerinin sosyal durumlarının iyileştirilmesine, repertuarın güncellenmesine sürekli özen gösterilmiş, yönetmen ve oyuncu yetiştirmek için başarılı projeler hayata geçirilmiştir. Sayın İlham Aliyev bu kursu başarıyla devam ettirmiş ve milli tiyatro sanatımız temelden yenilenmiştir. Son yıllarda yörelerde tiyatroların etkinliği artmıştır. Günümüzde devlet tiyatroları ülkenin birçok bölgesinde kültür kurumları haline gelmiştir.

Devlet programı, 18 Mayıs 2009'da cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile onaylandı. Program, Azerbaycan tiyatrosunun önümüzdeki 10 yıldaki gelişimi için umutları tanımladı. Program çerçevesinde, tiyatrolarda şimdiden bazı etkili reformlar gerçekleştirilmiştir.

Kültür alanında kütüphanecilik, sinema ve tiyatro olmak üzere üç sektörde reformlar yapıldığını ve bu alanda bir kalkınma programının onaylandığını söyledi. Abulfas Garayev, bu sektördeki olumlu ilerlemeyi görmek için bazı rakamlara atıfta bulunarak, "Tiyatro kültürümüzde ve toplumumuzda kilit, belki de öncelikli bir alan, gelişimi için tüm önlemler alınıyor" dedi. Bu yasaya göre tiyatronun gelişim programı onaylanmıştır. Program kapsamında halihazırda tamamlanmış çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin A. Şaig Devlet Kukla Tiyatrosu, S. Vurgun Rus Dram Tiyatrosu ve Genç Seyirciler Tiyatrosu'nun binaları onarılmış ve gerekli donanım kavuşturulmuştur. Akademik Ulusal Drama Tiyatrosu onarılıyor ve bir sonraki aşama Opera ve Bale Tiyatrosu, bağımsız Erivan Tiyatrosu, Pantomim Tiyatrosu ile Şeki ve Gazakh tiyatrolarının restorasyonu.

Devletin tiyatroya ayırdığı fonların gelişme hızı arttı. Son üç yılda devletin tiyatroya verdiği mali destek önemli ölçüde arttı. Maaşlar da arttı. Son üç yılda cumhuriyet, bütçe teşkilatından maaş alan kişilerin maaşlarının artırılması için üç kararname imzaladı. Sağlık, eğitim ve kültür alanlarında çalışanların ortalama aylık maaşları eşitlenmiştir. Kanuna uygun olarak, özel sübvansiyonlar tahsis edildi. Opera ve Bale Tiyatrosu personelinin maaşlarına %100 zam yapılmıştır. Son üç yılda devlet

düzeni tarafından 80 yeni performans hazırlandı. Eskiden icraların üretimi için devlet emriyle iki veya üç bin manat tahsis edilmişse, şimdi on beş, yirmi bin manat, hatta 100 bin manat tahsis edilen icralar var. Devlet, tiyatronun faaliyetlerini desteklemek için sadece finansal ve lojistik alanda değil, aynı zamanda yaratıcılık alanında da çalışıyor, profesyoneller için koşullar yaratıyor.

Çalışmalar arasında tiyatro stüdyolarının kurulması da yer alacak. Tabii ki, yaratıcı süreçte önemli ilerleme sağlayan bu önlemlerdir. Milli kültürümüzün uluslararası düzeyde temsili ve tanıtımıyla ilgili olarak Bakan, son üç yılda Ulusal Dram Tiyatrosu, Devlet Pantomim Tiyatrosu, Genç Seyirciler Tiyatrosu, Opera ve Bale Tiyatrosu, Devlet Kukla Tiyatrosu, Lenkeran Devlet Dram Tiyatrosu'nun yapıldı. Müzikal Komedi Tiyatrosu ve Almanya, Türkiye'deki diğer tiyatrolar. Tataristan, Finlandiya, Beyaz Rusya, Gürcistan, Ukrayna, Fas, Fransa, Estonya'da uluslararası etkinliklere katıldı. "Ürünlerini uluslararası düzeyde sunma gücünü bulanlara yardımcı oluyoruz. Devlet, tiyatroların uluslararası sınırlara genişletilmesini destekliyor. Müzikal Komedi Tiyatrosu, Uluslararası Müzikal Tiyatrolar Birliği'ne üye oldu. Ülkemizin artan uluslararası prestijini gören Sayın Cumhurbaşkanı, kültürümüzün tanıtımına büyük önem vermektedir. Bunu daha geniş ve daha modern bir şekilde yapmalıyız."

Devlet Programı bazında yapılan çalışmalar ve perspektif çalışmaları hakkında bilgi verdi. Ulusal tiyatronun dünya kültürüyle bütünleşme sürecinde festivallerin önemini vurgulamaya gerek yok. Bu nokta bakanın konuşmasının dışında bırakılmadı. Geçen ay Gence'de düzenlenen Cumhuriyet Tiyatro Festivali'ni hatırlatan bakan, gelecek yıl Çehov Uluslararası Tiyatro Festivali'nin bir aşamasının Bakü'de düzenleneceğini söyledi (http://anl.az/el/emb/TEATR/tarix/at_tetri.htm).

3.4. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA TİYATRONUN ROLÜ

Azerbaycan tiyatro sanatı eski ve zengin bir tarihi yoldan geçmiştir. 10 Mart 1873'te Bakü Realni Okulu'nun tiyatro severler topluluğu Akhundzadeh'in komedisi "Sergüzeşti-veziri-hani-Lenkeran"ı sahneledi. Bu oyun Azerbaycan'da milli tiyatronun temellerini attı. Bu şerefli işte Hasan bey Zerdabi ve Necef bey Vezirov önemli rol

oynamışlardır. Ünlü hayırsever Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in milli tiyatronun gelişmesinde büyük katkısı olmuştur. Bakü'de ilk tiyatro binasını yaptı. Sonuç olarak Azerbaycan sahnelerini Cihangir bey Zeynalov, Hüseyngulu Sarabski, Mirzaga Aliyev, Huseyn Arablinsky, Ulvi Rajab, Abbas Mirza Sharifzade, Mustafa Mardanov, Mammadrza Sheykhzamanov, Agasadig Garaybeyli, Aliaga Agayev, Lutfali Abdullayev, Mareiyalova temsil etti.

Uzun ve şanlı bir tarihe sahip olan Azerbaycan tiyatrosunun gelişmesinde son yıllarda yeni bir aşama başlamıştır. Bu gelişme, her şeyden önce, modern dünya standartlarına uygun olarak tiyatroların maddi ve teknik temellerinin güçlendirilmesinde, kolektiflerin yaratıcı arayışlarının bir sonucu olarak yeni ilginç performansların hazırlanmasında, etkili Batı ve Batı ile deneyim alışverişinin genişletilmesinde kendini gösterir.

Azerbaycan halkının milli lideri Haydar Aliyev'in, ülkemizin liderliğinin her döneminde büyük bir kültür ve sanat hamisi olarak bu alanda çalışanların sempatisini kazanan şüphesiz ki hizmetleri emsalsizdir. Ulu Önder'in bu politikası Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından başarıyla sürdürülmektedir. Son yıllarda ülkede tiyatro sanatının gelişimine ilişkin bir dizi temel devlet belgesinin kabul edilmesi Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in doğrudan inisiyatifindedir.

2006 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin "Tiyatro ve Tiyatro Faaliyetleri Hakkında" Yasası Azerbaycan'da kabul edildi. Bu kadim yaratıcı alanın modern gelişim aşamasını yansıtan yasa, devletin tiyatro sanatına özel bir önem verdiğini resmen belirtiyor. 2007 yılında, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tiyatro sanatı üzerine bir başka önemli belgeyi imzaladı - "Azerbaycan'da tiyatro sanatının gelişimi hakkında" Emri. 18 Mayıs 2009'da Cumhurbaşkanı "2009-2019'da Azerbaycan Tiyatrosu" Devlet Programını onayladı.

Azerbaycan tiyatrosunun 10 yıllık gelişme beklentilerini belirleyen Devlet Programı, faaliyetleri, Avrupa kültürüne entegrasyonu, tiyatroların malzeme ve teknik modernizasyonu ile ulusal ve kültürel bir hazine haline gelen tiyatromuzun zengin sanatsal mirasını ve yaratıcı geleneklerini koruyor.

Devlet Programı çerçevesinde Bakü'de düzenlenen uluslararası tiyatro konferansları da önemli bir etkinlik olarak değerlendirilmelidir. Program çerçevesinde Abdulla Shaig adına Azerbaycan Devlet Kuklası, S. Vurgun adına Azerbaycan Devlet Rus Dram Tiyatrosu, Azerbaycan Devlet Genç Seyirciler, Azerbaycan Devlet Akademik Ulusal binalarında üst düzey onarım ve imar çalışmaları yapıldı. Dram Tiyatrosu, Mingeçevir, Ağdam ve Fuzuli Devlet Dram Tiyatroları. İç kaynaklar nedeniyle Devlet Pantomim Tiyatrosu binasının bir kısmı restore edilerek izleyicilere verildi.

Hüseyn Arablinski'nin adını taşıyan Sumgayıt Devlet Müzikli Dram Tiyatrosu'nun 40 yıldır çözilemeyen yapım sorunu kökten çözüldü. Yapılan çalışmalar sonucunda Azerbaycan Devlet Musiki Tiyatrosu binası dünya standartlarına uygun olarak onarılarak hizmete açılmıştır. Son yıllarda Cumhurbaşkanı'nın emriyle onlarca sanatçıya yüksek onursal unvanlar verildi. Her yıl 100 yetenekli sanatçıya Cumhurbaşkanlığı Bursu verilmektedir. Yüzlerce insanın barınma ve diğer sorunları çözülüyor. Her yıl Azerbaycan sanatına olağanüstü hizmetler vermiş olanlar, ömür boyu burs alanlar listesine dahil edilmektedir.

Azerbaycan tiyatroları geçtiğimiz yıllarda dünyanın birçok ülkesinde uluslararası etkinliklerde ülkemizi layıkıyla temsil etmiştir. Yurtdışından tiyatro toplulukları da Azerbaycan'ı ziyaret etti. Aynı zamanda 30 tanınmış yabancı yönetmen, koreograf, koreograf ve tiyatro sanatçısı gösteri hazırlamaları için ülkemize davet edilmiştir.

Tiyatro sanatının gelişimi sadece devlet tiyatroları ağı ile açıklanmaz. Bugün ülkemizde özel ve ticari ilişkilerden yararlanılarak yeni üretim merkezleri kurulmaktadır. Toplumda tiyatroya artan ilgi, yeni tiyatro etkinliği biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olur. Bu aynı zamanda tiyatro ile bağlantılı olarak kabul edilen yasanın ve diğer devlet belgelerinin çalışma mekanizmasını da gösterir. Bu açıdan bakıldığında, yeni teatral formların en modern örneği, ilginç projelere imza atan “UNS” Yaratıcı Sahne etkinliğidir.

Sanatçılara her zaman özen ve özen gösteren Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 1 Mart 2013 tarihli emriyle ülkemizde "Milli Tiyatro Günü" kurulmuştur. Kararnameye göre, ulusal tiyatronun ulusal kültürün gelişmesinde ve ülkenin kültürel yaşamındaki önemi ve rolü dikkate alınarak, 10 Mart'ın Azerbaycan Cumhuriyeti'nde "Ulusal Tiyatro Günü" olarak kutlanması kararlaştırıldı. Bu tarih ülke genelinde bir dizi etkinlikle kutlanmaktadır (http://anl.az/el/emb/TEATR/tarix/at_tetri.htm).

SONUÇ

Azerbaycan tiyatrosunun tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Tiyatro sanatının unsurları, yani oynama, okuma, oynama, hareket etme, konuşma vb. Bu açıdan Azerbaycan tiyatrosunun üç bin yılı aşkın bir geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Azerbaycan'da profesyonel tiyatronun diğer birçok ülkeden daha sonra kurulduğu doğrudur. Bunun nedenlerini daha çok tarihsel, toplumsal ve siyasal koşullara bağlamak daha doğru olacaktır.

Tanınmış besteci Üzeyir bey Hacıbeyov da şunları yazmıştır: “Tarihçilere ve bilim adamlarına göre, tüm milli tiyatro sanatının başlangıcı dinle bağlantılıdır. "Sonra, devam ederek," Shakhsey "imizin gizemi, sahne düzenlemesini shabih performanslarından aldı. Büyük bestekâr M. Fuzuli'nin "Leyli ile Mecnun" şiirinden yola çıkarak opera için bestelenen edebi metnin "kişisel" gizem "Şebih icraları" geleneği içinde hazırlandığını söylerken yazarın haklı olduğunu kabul edelim. Vorontsov'un Kafkasyalı halefi "Azerbaycan'ın Moliere'si" olarak adlandırdığı MFAkhundov'un komedilerinden yola çıkarak Azerbaycan'da ortaya çıkan laik tiyatro, alıntı ve taklidi olarak teorileri kendine çeken Batılı gösteri kültürünün Doğu versiyonudur ve 1840'lara aittir. Bu tiyatro türü 1848'de Şuşa'da, 1850'de Lenkeran'da, 1857-1858'de Şamahı'da kurulmuştur.

Azerbaycan halkının uyanışında, milletin yaşamının yansıtılmasında milli tiyatronun büyük rol oynadığı bir gerçektir. Mirza Fatali Ahundov eserlerinde ulusal tiyatronun sağlam temellerini atmıştır. Dünyada - antik Yunanistan'da tiyatronun faaliyetlerine bir trajedi ile başladığına dikkat edilmelidir. Komedi ile Azerbaycan tiyatrosu. XIX yüzyılın ortalarında Azerbaycan edebiyatında komedya türünün ve komedya sorununun ortaya çıkışının ilerici estetik açısından anlatılmasının çok zor olduğu, kahramanlık gerektirdiği düşünüldüğünde, bu faaliyetin anlamı ve önemi artacaktır. önemli ölçüde. Zorluk sadece komedi türünün teorik boyutunda değil, aynı zamanda dönemin çok güçlü polisi ve sansüründeydi. Gülmenin estetik ve toplumsal işlevinden bahsetmek kolay bir iş değildi. Cemaat liderlerinin en çok güldüğü

kahkaha, "toplumun huzurunu, düzenini ve güvenliğini bozmak" olarak nitelendirildi. Bu nedenle MFAkhundov ve ondan sonra gelen Azerbaycanlı oyun yazarları, komedi ve kahkahanın ana konularına değinirken, onu ahlaki iyileştirmenin ve kusurları kırbaçlamanın bir yolu olarak yorumladılar.

Azerbaycan Laik Profesyonel Tiyatrosu faaliyetine komedi ile başlamıştır. MFAkhundov'un beş ölümsüz komedisine dayanıyordu. 10 Mart 1873'te (eski tip 22) Hasan bey Zerdabi ve Necef bey Vezirov'un inisiyatifiyle Bakü'deki ilk oyun - Mirza Fatali Ahundov'un komedisi "Lankaran hanının veziri" gerçek okul öğrencileri tarafından gösterildi. Kurulduğu ilk günden itibaren gerçekçi bir temelde gelişmeye başlayan Azerbaycan tiyatrosu, yüksek bir ideoloji konumunda durmuş ve insan düşüncesinin kaynağı haline gelmiş, bu temelde üslup, biçim ve yöntemde mükemmellik kazanmıştır.

Gösteriden bir ay yedi gün sonra "Lenker Han'ın Veziri" Mirza Fatali Ahundov'un komedisi "Hacı Gara" seyirciyle buluştu. "Kaspi" gazetesi (1873), "Bakü, 17 Nisan'da Bakü" cemiyetinin salonunda amatörlerin yardım için ikinci bir tiyatro gösterisi yaptığını yazıyor. Bu kez MFAkhundov'un beş perdelik komedisi "Adventure-Mardikhasis" oynandı.

Azerbaycan tiyatrosu geliyor ve halkın hayatına giriyordu. Haritası da yıldan yıla genişledi. 1921 yılında Bakü'de Eleştiri ve Propaganda Tiyatrosu'nun (TTT) kurulması şehrin kültürel hayatında önemli bir olay olmuştur. 1923 yılında Bakü Tiyatro Okulu'nun açılması ve mezunları, sonraki yıllarda milli tiyatro sanatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 1929'da Bakü'de bir çocuk tiyatrosu açıldı. 1937 yılında cumhuriyetin çeşitli bölgelerinde devlet tiyatroları kurulmuştur. Ne yazık ki bu tiyatrolar 1949 yılında kapatılmıştır (Guba, Gence ve Nahçıvan Devlet Tiyatroları hariç). Bu tiyatro grupları uzun süre drama çevreleri adı altında çalışmışlardır. 1958 yılında halk tiyatroları olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir.

1960'larda Azerbaycan tiyatrosu yeni bir aşamaya girdi. 1964 yılında sanatçı T. Salahov ve besteci G. Garayev, Shakespeare'in "Antonio ve Kleopatra" adlı eserini icraya hazırlamıştır. Bu, tiyatronun ve seyircinin hayalini kurduğu muhteşem, parlak,

hümanist bir performans yarattı. Bu performansta, tiyatronun yenilikçi çabalarının harika sonucu da kendini gösterdi. Bu yüksek sahne kültürü, sağlıklı yenilik ve modernlik ruhu, o yılın Kasım ayında T. Kazimov'un sahneye koyduğu “Sen Hep Benimlesin” oyunu hem yazarın hem de genel olarak tiyatronun büyük bir başarısıydı.

"Hep benimlesin"den sonra, "Yalan" (1965), "Ölü" (1966), "Sensiz" (1967), "Hamlet" (1968) gibi dolu performanslar Azerbaycan sahnesini canlandırdı.

1960'ların sonlarında Azerbaycan tiyatrosunun başarıları arasında yeni yetenekli genç oyun yazarlarının gelişi büyük bir sevinç kaynağıydı. 1969 yılında Akademik Drama Tiyatrosu'na "İkinci Ses" oyunuyla gelen Bahtiyar Vahabzadeh, sonraki yıllarda "Yağmurdan Sonra", "Yoldaki İzler", "Kesici Kılıç" gibi oyunlarla tiyatronun repertuarını zenginleştirdi. kendimizi".

70'li yıllarda Nabi Khazri, "Sen Yakma" oyunuyla başlayan dramatik çalışmasına "Yankı", "Mirza Şafi Vazeh", "Kılıç Yere Delindi", "Burla Hatun" eserleriyle başarıyla devam etti. Azerbaycan Devlet Genç Seyirciler Tiyatrosu'nda (ADGTT) başarıyla sahnelenen "Geçen Yılın Son Gecesi" oyunuyla tiyatroya gelen yazar Anar, iyi bir oyun yazarı olduğunu kanıtladı. N. Hasanzadeh'in "Atabeyler", "Pompei'nin Yürüyüşü" performansları yazara ve tiyatroya başarı getirdi.

1980'lerde "Şarkı Dağda Kaldı", "Khurşidbanu Natavan", "İblis", "Atabeyler", "Çılgılık", "Kılıç yeri deldi", "Ateşin Gelini", "Şeyh Hiyabani" ve diğerleri. Bu tür romantik kahramanlık gösterileriyle tiyatro yeni bir gelişme aşamasına girdi.

Bu dönemde Azerbaycan tiyatrosunda en önemli olay, üslup ve tür bakımından gelişme sürecinin gözlemlenmesidir. Bu dönemin olgusal malzemesine dayanan teatral eleştiri de sınırlarını genişleterek bilimsel-teorik ve estetik kaliteyi artırmış; Azerbaycan tiyatro sürecine mümkün olduğunca müdahale ediyor, onu tanıtmaya çalışıyor.

1990 yılından sonra kurulan Yug, Minyatür, Pandomim, Belediye, Oda Gençlik Tiyatroları'nın kendilerini iyi bir şekilde kurmuş olmaları sevindiricidir. Tarz, form çeşitliliği ve sanat tarzının zenginliği bakımından keskin bir şekilde farklıydılar.

1990'dan sonra bile Azerbaycan tiyatrosunda klasik ve modern Azerbaycanlı yazarların, Rus ve dünya oyun yazarlarının seçilmiş eserleri sahnelenmiştir.

Eski SSCB'nin 70 yılı boyunca, Azerbaycan tiyatrosu sadece SSCB'de bulunuyordu - Moskova, Leningrad, Minsk, Kiev, Tiflis, Erivan, Taşkent ve diğerlerinde. yerlerde gezdi. Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu 1919'da Türkiye'yi gezdikten 71 yıl sonra, Azerbaycan Devlet Akademik Dram Tiyatrosu organize bir şekilde Türkiye'yi gezdi. Ünlü oyun yazarı İ. Afendiyev'in "Garip Kaderimiz" ve "Cehennemdeki Aşıklar" adlı eserleri seslendirildi. 1998 yılında Azerbaycan Devlet Akademik Ulusal Dram Tiyatrosu (ADAMDT) ikinci kez Türkiye turnesine çıktı.

Sonuç olarak, 1991 yılında Azerbaycan bağımsızlığını kazanmış ve Azerbaycan toplumunun önüne niteliksel olarak yeni hedefler ve görevler çıkmıştır. Azerbaycan'da milli ideolojinin ve toplumun gelişmesi için yeni modellerin inşası ve benzeri sosyal problemler, beşeri bilimlerin öncelikli araştırma alanları haline gelmiştir.

Azerbaycan halkının milli lideri Haydar Aliyev, Azerbaycan sinematografisinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Haydar Aliyev, sanat dalları arasında sinemaya çok değer vermiş ve aynı zamanda Azerbaycan sinematografisinin şahsiyetlerinin halkımızın tarihi geçmişini ve modern yaşamını anlatan düzinelerce kaliteli sinema eseri yarattığını vurgulamıştır.

1970'lerde ve 80'lerde, Haydar Aliyev Azerbaycan'ın lideriyken, film işçilerine özel bir özen ve saygıyla davranmış ve mümkün olan her şekilde bu sanat formunun gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Günümüzde de hayatın her alanında olduğu gibi kültür alanı da yüksek düzeyde devlet koruması altındadır. Kültür ve sanatın gelişimine gösterilen özen ve dikkat, bu alanda çalışan insanların yanı sıra Azerbaycanın uluslararası düzeyde etkinliklere ev sahipliği yapması bunun açık bir teyididir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in kararnamelerine göre, son yıllarda birçok tarihi eser, anıtsal yapı, maddi kültür merkezi elden geçirilmiş ve yeniden inşa edilmiştir.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev sinematografinin gelişimi için gerekli talimatları vermiştir. 8-12 Kasım 2010 tarihlerinde Azerbaycan'da düzenlenen Bakü Uluslararası Tiyatro Konferansı "XXI Yüzyılda Dünya Tiyatro Süreci: Sorunlar, Beklentiler, Alternatifler" Azerbaycan tiyatro dünyasının önemli olaylarından biri sayılabilir. Azerbaycan'da düzenlenen ilk uluslararası bilimsel-pratik konferansa Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Türkiye, İngiltere, Fransa, Almanya, Gürcistan, Rusya, Beyaz Rusya, Estonya, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan, Ukrayna, Moldova, Avusturya, Yunanistan katılmıştır. Azerbaycan Profesyonel Tiyatrosu'nun kuruluşundan bu yana geçen 125 yıl boyunca ülkede güçlü tiyatro grupları kurulmuştur.

Aynı zamanda, Mehriban Aliyeva'nın inisiyatifıyla, Haydar Aliyev Vakfı'nın yaptığı çalışmalar, Azerbaycanın kültürel mirasının daha da zenginleşmesine ve dünyada yaygınlaşmasına, genç yeteneklerin yetişmesine büyük katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Ağayeva Nermina (1997). Azərbaycan Teatr Tənqidi və Teatrşünaslığının İnkişaf Problemləri. Bakı: Elm.

Ağayeva Nermina (2012). XXI Əsr Teatr Prosesi Və Teatr Tənqidinə Kulturoloji İnnovasiyaların Təsir Aspektləri. “Qloballaşma şəraitində kulturoloji innovasiyalar və sosialmədəni inkişaf” mövzusunda Beynəlxalq elmi konfransın materialları. Bakı, Təknur.

Alışova N., Abdullayeva A. (2007). Şuşa Həsrəti, Bakı: M. F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası.

Allahverdiyev M. (1978). Azərbaycan Xalq Teatrı Tarixi, Bakı: Maarif Nəşriyyatı.

Aslanov E. (2005). El-oba oyunu xalq tamaşası: izahlı söz kitabı. Bakı: İşıq.

Bağırov Ə. (1960). Ə. Haqverdiyev və Teatr. Ədəbiyyat və İncəsənət, 17 Dekabr.

Bertels Y.E. The Persian Theatre. The book “Selected works. The History of Literature and Culture of Iran”. Publishing House “Nauka”, Moscow, Chief Editorial of Oriental Literature. 1998.

Cabbarlı C. (1959). Azərbaycan dram teatrı. Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı.

Cəfərov C. (1949). Azərbaycan teatrı. Bakı: Azərnəşr.

Dadaşov A. (2008). Teatr və kino problemləri. Bakı, 321 s.

Əliyev Ş. (2014). “Papaqatdı”-nın kökü, qaynağı. “Kredo” qəzeti, 29 mart, 4 s.

Əlizadə M. (1998). Teatr: seyr və seyr; milli teatr prosesi problemləri. Bakı: Elm.

Əlizadə M. (2006) XXI əsr dünya teatr prosesi və Azərbaycan milli teatr sə nə ti nin çağdaş məqsəd və vəzifələri. “Mədənimaarif”, № 2.

Ərəblinski H. (1970). Məqalələr toplusu. Bakı: Azərnəşr.

Fərzəliyev T. Azərbaycan kölgə və kukla tamaşaları. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər. VIII kitab. Bakı: Səda, 2012. s.24-34.

- Həkimov M. (1991). Novruz mərasimi və meydan tamaşaları. Bakı: API-nin mətbəəsi, 52 s.
- Hüseynov R. (2012). Azərbaycan milli oyun, xalq tamaşaları və meydan teatrı mədəniyyəti. Xalq oyunları və meydan tamaşaları mədəniyyəti: klassik irs və müasirlik respublika konfransının materialları. Bakı: Elm və təhsil, s.3-53.
- Kərimov İ. (2001). İnqilabçı aktyorlar. // "Ulduz", № 2.
- Kərimov İ. (2002). Sovet Azərbaycanının Gənclər Teatrı. - Bəm, Elm.
- Kərimov İ. Azərbaycan teatr tarixi. Bakı, Ağayeva N. XXI əsr teatr prosesi və teatr tənqidinə kulturoloji inno və siyaların təsir aspektləri. "Qloballaşma şəraitində kulturoloji innovasiyalar və sosialmədəni inkişaf" mövzusunda Beynəlxalq konfransın materialları, Bakı: Təknur, 2012, s.263.
- Orucov T. Qarabağda xalq oyunları / Qarabağ folkloru: problemlər, perspektivlər mövzusunda Respublika konfransının materialları. Bakı: Elm və təhsil, 2012. s.35-54.
- Osmanova K. (2014). Xalq mərasimləri və nəğmələri. Bakı: Elm və təhsil, 96 s.
- Qasımov Ə. (2003). Azərbaycan xalq oyunları (Dissertasiya). Bakı: Azərbaycan Respublikası Bakı Dövlət Universiteti, 129 s.
- Rəhimli İ. (2002). Xalq oyun-tamaşaları. Bakı: Qapp-Poliqraf.
- Rəhimli İ. (2006). Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrı. Bakı: Nağıl evi.
- Rəhimli İ. (2008). Azərbaycan milli teatrının poetikası. Bakı. Qapp-Poliqraf.
- Şərifov A.Q. (2008). Azərbaycan Türk Teatrı Tarixi Materialları, Bakı: Azərnəşr.
- Sultanlı A. (2009). Azərbaycan dramaturgiyasının inkişaf tarixindən. Bakı: Azərnəşr, 248 s.
- Sultanlı Ə. (2002) Azərbaycan dramaturgiyasının inkişaf tarixindən. Bakı: Azərnəşr, 302 s.
- Sultanlı Ə. Xalq dramı və dini dramlar. ("Azərbaycan dramaturgiyasının inkişafı tarixindən" kitabında). Bakı, Azərnəşr, 2007, s.20-70.

Xəlil A. (2011). Türk xalqlarının yaz bayramları və Novruz. Bakı: Elm və təhsil, 144 s.

Zamanov A. (2018). “Realist Senetkar”, Azərbaycan jurnalı, 12 s.

Талыбзаде А. (2006). Театр и театральность в культуре ислама. Баку: Сабах.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Abbaslı Tahir (20 Mart 2013). “O Günlər və Bu Günlər”. Mədəniyyət, Sf.7.

3. Elektronik Kaynaklar

http://anl.az/el/emb/TEATR/tarix/at_teatri.htm

<https://sesqazeti.az/news/culture/340114.html>